BIALYSTOKER STIMME

ביאליסטאָקער שטימע

אפיציעלער אָרגאַן פון דער ביאליסטאָקער לאַנדסמאַנשאַפט אין אַמעריקע

נומער 348 • פסח, תשנ"א — ניו יארק, אפריל, 1991 • 69-טער יאָרגאַנג

WE GUARD OUR INHERITANCE

Dear Friends,

As you know, we guard our great inheritance, our institution, the Bialystoker Center and Home.

I invite all the Bialystoker, Grodner and friends of the cities and towns, which are close to Bialystok, both geographically and spiritually, who share a mutual sentiment towards our institution, not only because it is the only one remaining, after the Nazi-destruction, which stands as a column, as an eternal memento of our hometown; and not only because we renovated our lobby which leads to the Center; and not because we installed air-conditioners in every room; and we have our own department to test the hearing of our residents; and new kitchen improvements. No, we invite you, because we would like you to see how we run our Home and care for its residents. We will lead you from floor to floor, answer all your questions, but we would like you to come and see for yourself, with your own eyes, just why we need your help.

The Home has 95 beds. It is always in financial distress because, as you know, the city pays only 80 percent. The remaining 20 percent is covered by the Center. Until recently, this was no problem, but for the past year, it has become very difficult, because the Center does not receive the same amount of help from our friends as it did in the past. We get less – but the Home needs more. So, we are appealing to you, dear friends, for your help.

It is already about 4-5 years since we have arranged any kind of event which would bring in a large sum of money for the Home. Today, however, if we were to plan even the smallest kind of event, it would take a great deal of labor and money, as the hotels we used are now very expensive.

For that reason, the executive board has decided to send a letter to every member and friend of the Bialystoker Center and Home and simply request that each one contribute as much as he can. The Bialystoker Home for the Aged must continue to exist!

Please accept my personal appreciation for your help, in advance.

Sincerely yours,

Sol Krim

מיר היטן אָפּ אונדזער היים

חשובע פריינט,

ווי איר וויסט היטן מיר אָפּ אונדזער גרויסע ירושה, אונדזער אינסטיטוציע, דעם ביאליסטאָקער צענטער און היים.

איך פאַרבעט אַלע ביאליסטאָקער, גראָדנער און פריינט פון שטעט און שטעטלעך וואָס זענען נאָנט צו ביאליסטאָק, געאָגראַפיש און גייסטיק, וואָס האָבן אַ געפיל פאַר אונדזער אינסטיטוציע, נישט נאָר ווייל זי איז די איינציקע געבליבענע נאָך דער נאַצי־פאַרניכטונג, וואָס שטייט ווי אַ זייל, ווי אַן אייביקער זכר נאָך אונדזער היימשטאָט; און נישט ווייל מיר האָבן אַריינגעשטעלט עיר־קאַנדישאַנס אין יעדן צימער; און מיר האָבן אַן אייגענע אָפּטייַלונג צום אויספּרובירן דעם הער־אַפּאַראַט פון מענטשן; און נייע קיך־מכשירים.

מיר לאָדן אייך איין, ווייל מיר ווילן איר זאָלט זען ווי מיר פירן אַן מיט דער היים און אירע איינוואוינער. מיר ווילן אייך פירן פון שטאָק צו שטאָק, ענטפערן אויף אייערע פראָגן. קומט און זעט, און דאָס וועט מאַכן אונדזער אַרבעט גריינגער, ווייל איר וועט אַליין זען מיט אייערע אייגענע אויגן פאַרוואָס מיר דאַרפן אייער הילף.

די היים האָט 95 איינוואוינער. זי איז שטענדיק הינטערשטעליק פינאַנציעל, ווייל ווי איר וויסט צאָלט די שטאָט 80 פראָצענט. די אַנדערע 20 פראָצענט גיט דער צענטער. ביז נישט לאַנג צוריק איז עס נישט געווען קיין פּראָבלעם. אָבער אין דער לעצטער צייט איז עס זייער שווער, ווייל דער צענטער קריגט נישט די הילף פון אונדזערע פריינט ווי פריער. מיר קריגן ווינציקער און די היים דאַרף מערער. וועגן מיר זיך צו אייך, ליבע פריינט, אַז איר זאָלט העלפן אויסהאַלטן די היים.

עס איז שוין 4־5 יאָר ווי מיר האָבן שוין נישט געמאַכט קיין אונטערנעמונג וואָס זאָל אַריינברענגען אַ גרויסע סומע געלט פאַר דער היים. אָבער היינט צו מאָכן אפילו די קלענסטע אונטערנעמונג, איז פאַרבונדן מיט אַ סך אַרבעט, און אַ סך געלט, ווייל די האָטעלן וואָס מיר פלעגן נוצן זיינען זייער טייער.

האָט די פאַרוואַלטונג באַשלאָסן אַרויסצושיקן בריוו צו יעדן מיטגליד און פריינט פון דעם ביאליסטאָקער צענטער און היים און פּשוט בעטן אַז יעדער איינער זאָל אַריינשיקן וויפל ער קען. די ביאליסטאָקער היים מוז עקזיסטירן!

איך פערזיכער דאַנק אייך פאַרויס.

סאָל קריים

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2023

אינהאַלט

דער בייטראָג פון איסאַק און מאַלי רייבעל 1
מאַקס ראַטנער באַערט ווי „דער מאַן פון יאָר" 3
מדינת־ישראל 1948־1991 (ליד) . . . . . מאיר באַראַק 4
„אָפּערעישאן עקזאָדוס" אין מיאַמי . . . . מייק קרעמער 5
אונזער טעטיקייט לטובת מדינת ישראל 6
ניטאָ מער דאָס שטעטל (ליד) . . . . . מערקע שבח 6
דאַנק־רעדע פון סעמועל פּיסאַר 7
וועגן אידיש און אידישע קינדער
פון ביאַליסטאָק . . . . . אריה שמיר 9
די אַמאָליקע ביאַליסטאָק . . . . . ראובן קאַפּוסטאַ 10
כבוד און רום די קעמפּער פון
ביאַליסטאָקער געטאָ . . . . . אברהם קוואַטערקאָ 11
זכרונות פון דער אַמאָליקער ביאַליסטאָק 12
דער שיינער יום־טוב פּסח (ליד) . . . . . שמחה נייער 12
ביאַליסטאָק 1990 . . . . . דוד באַגאַן 13
אַ תּפילה (ליד) . . . . . פּעני קוואטעק־גוט 13
ביאַליסטאָקער
טרויער־אַקאַדעמיע . . . . . לעאָן מענדעלעוויטש 14
סאַמועל פּיסאַר באַערט דורך פראַנקרייך. 15
אידיש פאָלק און ארץ ישראל . . . . . מאיר באַראַק 16
אַן איינדרוקספולער יום־טוב . . . . . מאַשאַ לעאָן 17
די אידישע קהילה אין אַמאָליקן ביאַליסטאָק 18
באַשטימט צו העלפן סאָוועטישע עולים אין ישראל . . . 19
פון קנעכטשאַפט צו פרייהייט . . . א. מאָקאָלאָוויטש 20
דער אָנהויב פונעם סוף . . . . . אפרים קיסלער 21
דער איינדרוקספולער יזכור אין מיאַמי . . שלמה קרים 23
90טער געבורטסטאָג פון
רויבן בינדלער . . . . . מיישל קרעמער 25
אַ טרויעריקער בריוו פון פוילן . . . . . אפרים קיסלער 26
אַ קורצע צייט אויף אַ לאַנגן וועג . . . . מערקע שבח 27
אַ בריוו פון מיכאל פליקער, פון תל־אביב 28
850 טעג צווישן גרענעצן און לענדער . . שמואל מאַלץ 30
צוריק אין די ביאַליסטאָקער געסלעך (ליד). .פּסח שמוש 33
אַ געבעט (ליד) . . . . . מערקע שבח 33
אונזער אינסטיטוציע 34
פּאַרן יזכור־ליכט (ליד) . . . . . חנה שטיינמאַן 34
ביי אונדזערע לאַנדסלייט אין ישראל . . אריה שמיר 35
אונדזערע פּאַרלוסטן 36
טייערע מאַמע (ליד) . . . . מירא סאָער־לאַנצווויצקאַ 36

ENGLISH SECTION

The Dedication of Izaak and Molly Rybal to the Bialystoker Home and Center . . 1
90th Birthday Celebration for Rubin Bindler 3
Max Ratner, honored as "Man of the Year" 5
Our Dedication on Behalf of the State of Israel 7
Bialystoker Memorial Gatherings 8
Samuel Pisar honored at 65th YIVO anniversary. 9
Impressive Evening for "Operation Exodus" in Miami 12
Accomplishments of the Management of the Bialystoker Home and Center . . . 15
On Yiddish and Jewish Children from Bialystok 17
A Sad Letter form Poland 18
Miriam Novitch: A Life Devoted to Rememberance. 19
A Short Time on a Long Road 21
Warsaw Ghetto Resistance Organization – WAGRO American Gathering of Jewish Holocaust Survivors 24
Salute to Israel on Her 43rd Birthday 26

Published by

the Bialystoker Center

228 East Broadway

New York City

Editorial Committee –

Izaak Rybal, Editor

ביאַליסטאָקער שטימע

אפיציעלער אָרגאַן פון דער ביאליסטאקער לאַנדסמאַנשאפט אין אַמעריקע

נומער 348 • פסח, תשנ"א – ניו יארק, אפריל, 1991 • 69־טער יאָרגאַנג

דער בייטראָג פון איסאַק און מאַלי רייבעל צום ביאַליסטאָקער צענטער און היים

דער פרעסטיזש פון ביאליסטאקער צענטער ווערט מיט יעדן יאָר אַלץ גרעסער אין דער אידישער וועלט. ספעציעל גרויס איז דער אָנזען צווישן די לאַנדס־מאַנשאפטן און די לעבנגעבליבענע פון נאצי־חורבן. זיי זענען גוט באקאַנט מיט דער בריטער געזעלשאפט־לעכער טעטיקייט פון אונזער אָרגאַניזאַציע.

דער ביאליסטאקער צענטער איז די אינציקע לאַנדסמאַנשאפט, וועלכע גיט רעגולער אַרויס א פּרעסטיקן זשורנאַל – די „ביאליסטאקער שטימע" – וועלכע דערשיינט צוויי מאל א יאָר, אין אידיש און ענגליש, שוין

מאלי און איסאק ריבאלאווסקי

דאס 69טע יאָר נאכאנאנד. מיר האלטן אויף א מאדערנע היים, אין וועלכער ביאליסטאקער און אַנדערע עלטערע מענטשן לעבן אויס זייערע יאָרן אין א קולטורעלער סביבה, עסן כשר׳ע מאלצייטן און קריגן די בעסטע אויפּפאַסונג. מיר זענען אויך צווישן די אינציקע לאַנדסמאַנשאפטן, וועלכע העלפן מדינת ישראל דורך בויען דאָרטן וויכטיקע פּראיעקטן. (א באריכט וועגן דער דאָזיקער טעטיקייט דערשיינט אויף א צווייט אָרט אין היינטיקן נומער).

די טאג־טעגלעכע אַרבעט און די פּראַנטוואָרט־לעכקייט פאר דער דאָזיקער פּראַצוויגטער טעטיקייט טראגט אויס דער עזקזקוטיוו־דירעקטאָר פון ביאלי־סטאקער צענטער און היים, איסאק ריבאלאווסקי. ער גיט אכטונג, אז אונזער אינסטיטוציע זאל אויך ווייטער אנהאלטן די הויכע רעפוטאַציע. אויסער דעם שטייט דער עקזעקוטיוו־דירעקטאָר אין ענגן קאָנטאַקט מיט אַלע ביאליסטאקער אָרגאַניזאַציעס און יחידים אויף דער גאַנצער וועלט און העלפט זיי מיט וואָס ער קען. און א גרויסער קרעדיט קומט אויך איסאק׳ס געטרייער לעבנס־באַגליטערין, מאלי, וועלכע שטייט ביי זיין זייט שוין מער ווי פערציק יאָר. זי האָט אים אַלע יארן דערמוטיקט און אויך צוגעלייגט א האנט צום דערפאלג פון דער אינסטיטוציע.

* * *

איסאק ריבאלאווסקי׳ס גורל איז געווען דער זעלבער ווי פון אַלע לעבנגעבליבענע פון דעם חורבן. ער האָט געטיילט מיט זיי די שוידערלעכע איבערלעבונגען אין דער צייט פון נאצי־דייטשלאנד׳ס כמעט טאָטאַלער אויסראָטונג פון אייראָפּעאישן אידנטום. ס׳איז נאר א נס, אַדער א פּשוטער צופאַל, וואָס ער געפינט זיך צווישן די לעבעדיקע. ער האָט צוגעזען מיט זיינע אויגן די פאַרניכטונג פון זיין באליבטער שטאָט ביאליסטאָק און אירע אידן, צווישן זיי אויך זיין פאַמיליע.

נאָך דער מלחמה איז ער צוריקגעקומען קיין ביאליסטאָק, פון זיין פאַרשיקונג אין רוסלאַנד, און געטראָפן זיין היימשטאָט אין טאָטאַלער פאַרניכטונג. מיט א צעבראכן הארץ האָט ער פאַרלאָזן ביאליסטאָק און זיך אַרויסגעלאָזן אויף א וואַנדער־וועג, ניט וויסנדיק וואו ער וועט אים דערפירן. דער ערשטער אָפּשטעל איז געווען אין פּראָג, טשעכאָסלאָוואקיע, וואו ער האָט פאַרבראכט אַרום א האלב יאָר צייט.

פון פּראָג האָט ער געוואַנדערט פון לאַנד צו לאַנד, ביז ער איז ענדלעך, אין יאָר 1946, אָנגעקומען קיין פאַריז. דאָרט האָט ער געוואויינט א יאָר צייט, וואָס אים געהאָלפן ווידער צו ווערן א נוצלעכער מענטש. זייענדיק פון פאַך א דרוקער, איז ריבאלאווסקי׳ן אָנפאַרטרויט געוואָרן צו דרוקן די אידישע וועכנטלעכע צייטונג „דאָס וואָרט". שפּעטער איז אים געלונגען צונויפצובערענגען דעם קאָמפּאָזיטאָר הירשין און ד״ר יוכנאוועצקי, דער פאַר־זיצער פון דעמאָלטיקן „ביאליסטאָקער קאָמיטעט". זיי האָבן צונויפגעקליבן אַלע געטא־לידער, וועלכע זענען דאָן געזונגען געווארן, און מר. הירשין האָט אָנגעשריבן די נאָטן צו די מוזיקאַלישע קאָמפּאָזיציעס. די דאָזיקע לידער זענען דאָן פאַרשפּרייט געווארן צווישן די לעבנגעבליבענע, וואָס

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2023

האָט דערקוויקט זייערע נשמות און געהויבן זייער מאָראַל.

אין פאַרלויף פון דער גאַנצער צייט האָט מר. ריבאַלאָווסקי אָנגעהאַלטן אַ שריפטלעכע קאָרעספאָנדענץ מיט דוד סאָהן, ע"ה, דער בויער און פאַרוואַלטער פון דער ביאַליסטאָקער היים אין ניו־יאָרק. און אויפן צווייטן טאָג אין אַמעריקע האָט אים זיין ברודער, לעאָן רובין, געבראַכט אין ביאַליסטאָקער צענטער זיך פּענזענלעך צו טרעפן מיט דוד סאָהנ'ען, וועלכער האָט אים זייער וואַרעם אויפגענומען. דוד סאָהן האָט דאַן געזאָגט צו ריבאַלאָווסקי'ן: „איך האָב אויף אייך געוואַרט אַ לאַנגע צייט, איר זאָלט מיר העלפן אין דער אַרבעט. איר זענט דאָך אַ דרוקער, וויל איך איר זאָלט אַנהויבן דרוקן דעם 'ביאַליסטאָקער אַלבום'."

דער „ביאַליסטאָקער אַלבום", וועלכער האָט איבער 1,200 פאָטאָגראַפיעס פון דער באַרימטער שטאָט און אירע אידן, איז דערשינען אין יאָר 1951. דאָס איז געווען דער ערשטער פון אַ רייַע וויכטיקע פּראָיעקטן, וועלכע מר. ריבאַלאָווסקי האָט אונטערגענומען, אונטער דער אויפזיכט פון דעם באַליבטן מר. דוד סאָהן, וועלכן אַלע האָבן געפונפן „מר. ביאַליסטאָק". אין די יאָרן צווישן 1966 און 1968 האָבן ביידע אַוועקגעגעבן אַ סך צייט און ענערגיע איבערצובויען און פאַרגרעסערן די ביאַליסטאָקער היים, אין וועלכער ס'זענען איינגעשטעלט געווארן די מאָדערנסטע איינ־ריכטונגען.

די נאָענטע צוזאַמענאַרבעט מיט מר. סאָהנ'ען האָט אָנגעהאַלטן 20 יאָר צייט, אין וועלכער מר. ריבאַלאָווסקי האָט אַ סך געלערנט פון זיין עלטערן מיטאַרבעטער. ס'איז געווען דעריבער נאַטירלעך, אַז נאָך מר. סאָהנ'ס טויט, זאָל די פירערשאַפט פון ביאַליסטאָקער צענטער און היים באַשטימען מר. ריבאַלאָווסקי'ן אַלס געניראַל־סעקרעטאַר. אין 1971 האָט די גאָווערנאָרן־באָארד אים געגעבן אַ נייעם טיטל — „עקזעקוטיוו־דירעקטאָר".

אין 1982 איז אונטער דער אָנפירונג און איניציאַטיוע פון מר. ריבאַלאָווסקי דערשינען דאָס מאָנומענטאַלע „ביאַליסטאָקער יזכור־בוך", וועלכעס איז אַ וויכטיקער ביישטייער צו דער חורבן־ליטעראַטור. דער רעדאַקטאָר פון דעם גרויסן ווערק איז געווען י. שמולעוויטש, ע"ה, און אין רעדאַקציע־קאָמיטעט זענען אויך געווען מאָקס ראַטנער און סעם סאָלאָמש. זיי אַלע האָבן אָפּגעגעבן אַ סך צייט און ענערגיע, אַז דאָס „יזכור־בוך" פון 600 גרויסע זייטן — 400 אין אידיש און 200 אין ענגליש — זאָל דערשיינען און פאַרשפרייט ווערן צווישן אַלע ביאַלי־סטאָקער לאַנדסלייט אויף דער וועלט.

מען דאַרף אויך צוגעבן, אַז מר. ריבאַלאָווסקי איז אויך דער רעדאַקטאָר פון דער „ביאַליסטאָקער שטימע", וועלכע דערשיינט צוויי מאָל אַ יאָר — פּסח און ראש־השנה.

* * *

אין פאַרלויף פון איבער 40 יאָר האָט איסאַק ריבאַלאָווסקי אָפּגעגעבן זיין גאַנצע ענערגיע און טאַלאַנט דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים: צו די ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט, צו דער שארית־הפליטה, צו ישראל און כלל ישראל. אין אָט־דער פאַרצווייגטער טעטיקייט האָט ער געהאַט די גרעטרייַע הילף פון אַ סך מענטשן, אָן וועלכע דאָס וואָלט ניט געקאָנט דערגרייכט ווערן. ער האָט דאָס גוטע מזל צו האָבן אַלס לעבנס־באַגלייטערין זיין פרוי מאַלי, וועלכע העלפט אים אַרויס אין אַלע זיינע טעטיקייטן. מאַלי און איסאַק זענען ניט בלויז שטאַרק אַקטיוו אינעם צענטער, נאָר האָבן אויך אויפגעבויט אַ רייַע וויכטיקע פּראָיעקטן אין מדינת ישראל.

ריבאַלאָווסקי האָט אויך געהאַט דאָס גוטע מזל, וואָס ער איז אַרומגערינגלט מיט איבערגעגעבענע און טאַלענ־טירטע מענער און פרויען. דאָס זענען די מיטגלידער פון דער דירעקטאָרן־באָארד, וועלכע זענען, צוזאַמען מיט אים, איבערגעגעבן מיט זייער גאַנצן וועזן דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים. אים איז אויך געלונגען צוציען אַ טעכנישן סטאַף, וועלכער פירט אויס זיין אַרבעט אויף אַן ערשטקלאַסיקן אופן. דאָס אַלץ האָט געבראַכט צו דעם גרויסן דערפאָלג פון דער אָרגאַניזאַציע, וועלכע איז אַ מוסטער־אינסטיטוציע אין דער גאַנצער וועלט.

דער ביאַליסטאָקער צענטער און היים האָט אַלע יאָרן געהאַט דאָס גליק צו האָבן אַרום זיך גאַנצע קאָדערן פון איבערגעגעבענע וואָלונטירן, וועלכע האָבן אָפּגעגעבן זייער צייט און געלט פאַר דער אינסטיטוציע. זייער געטרייַע אַרבעט ווערט גוט אָפּגעשאַצט דורך דער פירערשאַפט און די איינוואוינער פון דער היים. אין די לעצטע יאָרן זענען צו דער פירערשאַפט אויך צוגעצויגן געוואָרן אַ צאָל יונגע מענטשן, וועלכע וועלן פאַרזיכערן, אַז די וויכטיקע אינסטיטוציעס וועט פראָספּעריר אויך אין דער צוקונפט.

ניו יאָרק, 2טן דעצעמבער, 1990

טייערע פריינד

צבי קלעמענטינאָווסקי

אייער בריוו פון 2טן נאָוועמבער האָב איך דערהאַלטן, פאַר וועלכן איך דאַנק אייך. אַנטשולדיקט מיר וואָס כ'האָב גלייך ניט געענטפערט. אָבער ווי זאָגט מען: בעסער שפּעטער ווי קיינמאָל.

מיר ווייסן, אַז איר זייט איצט שטאַרק באַשעפטיקט מיט איינאָרדענען די סאָוועטישע אידן, אונדזערע לאַנדסלייט. איך האַלט אויך, אַז•דאָס דאַרף איצט זיין איינע פון אונדזערע דרינגענדסטע אויפגאַבן ניט בלויז פאַר די ביאַליסטאָקער אין ישראל, נאָר פאַר די לאַנדסלייט אויף דער גאַנצער וועלט. פאַרשטייט זיך, אַז מיר, די אַמעריקאַנער לאַנדסלייט וועלן טאָן אַלץ וואָס מיר קענען צוצולייגן אַ האַנט אין דער וויכטיקער אַרבעט. וועגן די איינצלהייטן, ווי אַזוי דאָס זאָל געטאָן וועלן, וועלן מיר דערליידיקן ביי אַ צווייטער געלעגנהייט.

ביי אונדז פּערזענלעך איז אַלץ בסדר און מיר האָפן אַז ביי אייך איז אויך אַזוי. איך האָף אַז איר פילט זיך שוין בעסער און איר וועט אונדז קענען צושיקן אַן אַרטיקל פאַר דער „ביאַליסטאָקער שטימע".

האַרציקע גרוסן פון מאַלין און מיר פאַר איילין און פאַר אייך.

אייער

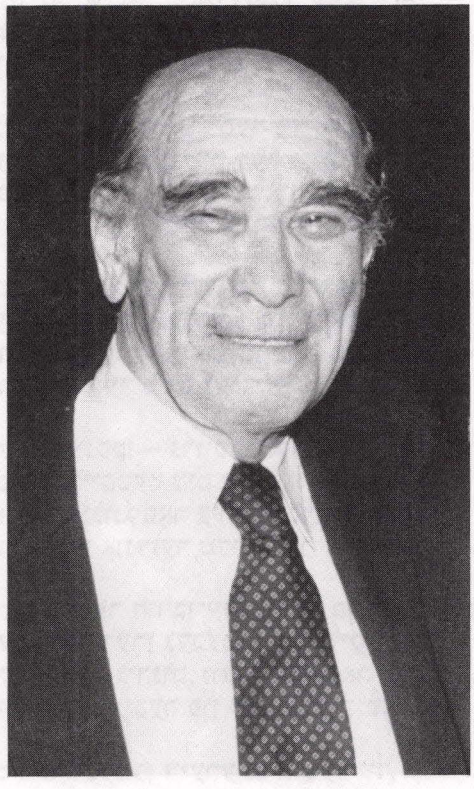
איסאַק ריבאַלאָווסקי

מאַקס ראַטנער באַערט ווי „דער מאַן פון יאָרי"

דער „אַמעריקען־איזראַעל טשעמבער אָוו קאָמערס ענד אינדאָסטרי" האָט דינסטיק, דעם 13טן נאָוועמבער, 1990, באַערט אונדזער חשובן לאַנדסמאַן, מאַקס ראַטנער, ווי „דער מאַן פון יאָר". דאָס איז פאָרגעקומען ביים 37טן יערלעכן דינער־טאַנץ, אין שעראַטאָן־סענטער האָטעל אין ניו־יאָרק.

דער הויפּט־רעדנער ביים באַנקעט איז געווען משה ניסים, געהילף־פּרעמיער און מיניסטער פאַר האַנדל און אינדוסטריע אין ישראל. די פאָרזיצערס זענען געווען: אַלבערט ראַטנער, ברוס ראַטנער און טשאַרלס ראַטנער.

צום באַנקעט איז אויך געקומען אַ גרעסערע דעלעגאַציע פון ביאַליסטאָקער צענטער און היים, אונטער

מאַקס ראַטנער

דער אָנפירונג פון פּרעזידענט סעם סאָלאַזש און עקזעקוטיוו־דירעקטאָר איסאַק ריבאַלאָווסקי.

מאַקס ראַטנער איז פאָרזיצער פון דער באָארד פון „פאָרעסט סיטי ענטערפרייזעס", אַ ריל־עסטעיט פירמע, וועלכע האָט אָפּטיילונגען אין 18 סטעיטס און אין דיסטריקט פון קאָלאָמביאַ. ער האָט געגרינדעט „פאָרעסט סיטי" אין 1921 אַלס אַ פאַמיליע־ביזנעס און דורך די יאָרן האָט זי זיך אויסגעשפּרייט, בויענדיק גרויסע פּראָיעקטן אין קליוולאַנד, ניו יאָרק, שיקאַגאָ און באָסטאָן.

מר. ראַטנער׳ס פאַרבינדונג מיט דער „אַמעריקען־איזראַעל טשעמבער אָוו קאָמערס און אינדוסטריע" האָט זיך אָנגעהויבן בייַ איר גרינדונג אין 1953. איצט דינט ער ווי איר טשערמאַן. ער איז דער גרינדער און אינוועסטירער אין אַ גרויסער צאָל פירמעס אין ישראל, צווישן זיי אין „פרוטאַראָן", אַן עלעקטראָכעמישע אינדוסטריע אין עכרה, וועלכע באַשעפטיקט 630 אָנגעשטעלטע און וועלכע האָט אין 1989 פאַרקויפט סחורות פאַר קנאַפּע 118 מיליאָן דאָלאַר.

אַ געבוירענער אין ביאַליסטאָק, האָט מר. ראַטנער גראַדואירט פון קליוולאַנד מאַרשאַל קאַלעדזש, אַלס לאָיער, און האָט געקראָגן אַן ערן־דאָקטאָראַט פון קליוולאַנד סטעיט אוניווערזיטעט אין 1990. ער איז אָנערקענט ווי אַ חשובער געזעלשאַפטלעכער טוער, איבערגעגעבענער הומאַניטאַריער און בריליאַנטענער ביזנעסמאַן. ער האָט אָפּגעגעבן אַ סך צייט און טאַלאַנט צו אַזעלכע אינסטיטוציעס ווי „אַמעריקאַנער פריינד פון העברעאישן אוניווערזיטעט", די אידישע קהילה פעדעראַציע אין קליוולאַנד, דער אידישער טעאָלאָגישער סעמינאַר, בראַנדייס אוניווערזיטעט, דער אידישער מוזאום און די „גרעיטער קליוולענד גראָוט אַסאָסי־איישאַן".

מיר ברענגען דאָ די רעדע פון דעם פאָרזיצער מאַקס ראַטנער:

דער גרינדער פון דער מאָדערנער מדינת־ישראל, טעאָדאָר הערצל, איז באַקאַנט מיט זיין פראָזע: „אויב איר ווילט נאָר ווילן, ווערט דאָס ניט זיין קיין לעגענדע". זיין מיסיע אין לעבן איז געווען צו מאַכן דעם דאָזיקן חלום אַ רעאַליטעט.

מיר זענען עדות פון אַזעלכע דערפאָלגרייכע טרוימער יעדן טאָג. יעדעס מאָל ווען איך קום קיין ישראל ווער איך איבערראַשט פון דעם עקאָנאָמישן אויפבוי וואָס איז דערגרייכט געוואָרן זינט 1948. אָבער צוזאַמען מיט דער פּאַזיטיווער טרוימען, האָבן די דערפאָלגרייכע אויך פאַרמאָגט אָפּטימיזם און פראַגמאַטיזם. זיי ווייסן, אַז דער אַרויסרוף ווערט צייטנווייז זיין פאַרשטערט, און אַז די רעגירונג האָט, ביז דאָ ניט לאַנג, געשפּילט אַ צו־גרויסע ראָלע ביים קאָנטראָלירן די עקאָנאָמיע. אין דער זעלבער צייט האָבן זיי אָבער געווואוסט, אַז די מעגלעכקייט פון דערפאָלג, צי דאָס איז ביים געפינען שותפים אין מסחר, אַרייגיין אין בשותפותדיקע אונטערנעמונגען, אָדער אינוועסטירונגען, איז אַ סך מאָל באַווייזן געווארן.

אין 1952 איז אין מיין ברודער האַרווי׳ס היים זיך צוזאַמענגעקומען אַ גרופּע קליוולאַנדער, כדי צו מאַכן אינוועסטיציעס אין ישראל. זיי זענען דערמוטיקט געוואָרן דורך פּרעמיער לוי אשכול און פינאַנץ־מיניסטער אליעזר קאַפּלאַן, צו שאַפן דער קאַפּיטאַל פאַר גרינדן „עלעטראַכעמיקאַל אינדאַסטריס" („פרוטאַראָם") אין עכרה. די ערשטע אינוועסטיציע פון דריי מיליאָן דאָלאַר, וועלכע איז כסדר פאַרגרעסערט געוואָרן איינצושטעלן די לעצטע טעכנאָלאָגיע, איז געווען אַ גרויסער דערפאָלג. (אין 1989 האָט די פירמע באַשעפטיקט 630 מענטשן און פאַרקויפט פאַר 117,849,000 דאָלאַר). נאָך דעם זענען

שנעל געקומען אַנדערע אינוועסטירונגען אין אַ פּראָצע־סירונג־פאַבריק פון ביינוול און אין אַ פאַבריק פון גומענע רעדער.

די אַמעריקאַנער־ישראל האַנדלס־קאַמער איז גע־גרינדעט געוואָרן אין 1953, צו פאַרשטאַרקן די עקאָ־נאָמישע קאָאָפּעראַציע צווישן אַמעריקע און ישראל און צו דערמוטיקן קעגנזייטיקן מסחר און אינוועסטירונגען. ס׳איז געווען נאַטירלעך, אַז די צווישן אונדז, וועלכע האָבן אָנגעהויבן צו אינוועסטירן אין ישראל, זאָלן ווערן אַקטיוו אין דער „קאַמער״ און צוזאַמענארבעטן מיט די רעגירונגען פון די פאַראייניקטע שטאַטן און ישראל צו פאַרבעסערן דעם קלימאַט פאַר אינוועסטיציעס.

מיר האָבן אָנגעהויבן איינשטעלן אָפּטיילונגען פון דער האַנדלס־קאַמער איבער גאַנץ אַמעריקע און זיך באַמיט וועגן געזעצן אין ביידע לענדער, וועלכע וואָלטן פאַרשטאַרקט דעם האַנדל. דורך די יאָרן זענען מיר געווען עדות פון אַ סך פּראָגרעס און ספּעציעל זענען מיר געווען שטאָלץ פון דעם אָפּמאַך פאַר אַ פרייער האַנדלס־זאָנע און די עקאָנאָמישע רעפאָרמען וואָס די ישראל־רעגירונג האָט אונטערגענומען. די עקאָנאָמישע פאָליטיק, וועלכע פירט ישראל צו אַ סטאַבילער עקאָנאָמיע, איז אַ גרויסער שריט פאָראויס. די יאָרן וועט די רעגירונג האָט זיך אַריינגעמישט אין דער עקאָנאָמיע, איינגעשטעלט ראַטעס פאַר דער אויסלענדישער וואָלוטע און קאָנטראָל איבערן אויסלענדישן מסחר, זענען פאַרענדיקט. די נייע עקאָנאָמישע פּראָגראַמען, וועלכע ווערן אימפּלעמענטירט דורך דער רעגירונג דעמאָנסטרירן, אַז אַ ניט־געשטערטער פּריוואָטער סעקטאָר איז אַ סך מער עפעקטיוו און פּראָפּיטבאַר ווי אַ קאָנטראָלירטער רעגירונגס־סעקטאָר. דער מיטלער און לאַנגטערמיניקער פּאָטענציאַל וועט זיך אַרויסווייזן דראַמאַטיש און געזונט פאַר די ביזנעס־אינוועסטירערס פון מדינת ישראל און פון די פאַראייניקטע שטאַטן.

ווען די פירערשאַפט פון האַנדלס־קאַמער האָבן מיט עטלעכע חדשים צוריק מיר פאָרגעלייגט אָנצונעמען די „מאַן פון יאָר״ באַצייכענונג ביים היינטיקן באַנקעט, בין איך געווען זייער צופרידן, אָבער כ׳האָב אויך ניט געהאַט צו־פיל חשק דערפאַר. איך האָב געהאַט די פּריווילעגיע צו זען און אָנטיילנעמען אין ישראל׳ס עקאָנאָמישן אויפבוי אין די לעצטע פערציק יאָר. אַלס איינער וואָס איז געווען שטאַרק באַזאָרגט וועגן ישראל׳ס פינאַנציעלער סטאַביליטעט, האָב איך געאַרבעט מיט מיינע קאָלעגן אין אַמעריקאַנער־ישראל האַנדלס־קאַמער צו העלפן ישראל, אַז זי זאָל ניט דאַרפן אָנקומען מער צו אַמעריקע׳ס עקאָנאָמישער הילף. די וואָס האָבן געאַרבעט מיט דער „קאַמער״ צו דערגרייכן אַ וואוקס אין דעם האַנדל צווישן ביידע לענדער, דאַרפן קריגן זייער אָנערקענונג און איך טייל מיט זיי די אָנערקענונג וועלכע איך האָב געקראָגן היינט אָוונט.

מיין טרוים איז, אַז איר וועט ווערן אַן אַקטיוור שותף אין אונדזער מיסיע. אויב איר האָט נאָך ביז איצט זיך ניט אָנגעשלאָסן אין דער האַנדלס־קאַמער, פילט אויס די מיטגלידערשאַפט־קאַרטע, וועלכע איר וועט געפינען אינעם איצטיקן נומער פון „עקאָנאָמיק האָרייזאָנס״ און שיקט עס צו נאָך היינט אין אונדזער אָפּיס. ווערט אַ טייל פון אונדזער דערפאָלגרייכער געשיכטע.

מדינת ישראל 1948-1991

● פון מאיר באַראַק (ברק)

אין דער איצטיקער גורל׳דיקע תקופה,
ווען מדינת ישראל איז אין געראַנגל, אין קלעם,
דאָס פאָלק דאַרף זיך דערהויבן צו אַ העכערער שטופע,
און אַלע פאַראייניקט אין אַ קאָלאָסאַלן פאַרנעם.

קיין אָרט פאַר פירוד־לבבות, מחלוקת און שטרייט,
מיט געמיינזאַמע כוחות אַרבעטן האַנט־אין־האַנט,
ס׳ליגט אַ פליכט אויף יעדן איד, נאָענט און ווייט —
פאַר׳ן קיום פון אונדזער היסטאָריש הייליק לאַנד.

קאָאָרדינירן אַלע אונדזערע רעסורסן, קרעפטן,
געבן מדינת ישראל „חיזוק״, פולן סופּאָרט —
קיין חילוק פאַרטיי, ריכטונג אינאיינעם באַהעפטן,
לאָמיר אַלע מאַסנווייז העלפן זיי דאָרט.

דוד בן־גוריון — דער גרויסער מדינה אַרכיטעקט,
האָט זיך ניט געראַטעוועט מיט דער גוי׳אישער וועלט,
האָט כסדר געראָפּן, געוואָרנט און געוועקט:
„אידן אויס גלות — צוריק אין אייער געצעלט!״

ציוניסטן אין די גלות־לענדער, געהאַסט געווען אסור,
נאָר עולים האָט ער געלויבט און שטאָלצירט
די פאַלשע פירער וואָס זיצן אויפֿ׳ן „סיר הבשר״ —
דווקא זיי האָט ער ממש געצלעך איגנאָרירט.

זאב זשאַבאָטינסקי — גרויסער איד און וויזיאָנער,
האָט פיל געלייסטעט מיט זיין וואָרט און טאַט.
קיין אָנשטרענגונג פאַר ציון ניט געווען צו שווער,
צו פאַרזיכערן אונדזער מדינה אונדזער שטאָט!

אַ צייט פאַר דער חורבן־עפאָכע, די פּוילישע אידן,
האָט ער מיט טערן געבעטן אומצייליקע מאָל:
„פאַרלאָזט דעם גיהנום, וואו אידן־שנאה טוט זידן,
אַנטלויפט וואָס גיכער פון דעם טערן־טאָל...

ווען מיר פאַרנעמען זייערע נביאישע רייד,
וואָלט דער פּראָבלעם אַצינד ניט עקזיסטירט,
ס׳וואָלט במילא געווען אַלץ געלייזט באַשייד,
און מלוכה׳שאַפט מער געוואָקסן פּראָגרעסירט.

* * *

קיין אומה ולשון וועט קיינמאָל ניט געלינגען,
די געוואַלדפטע און געפיינקטע פון פייער און שוווערד,
אַ פרעמדע מאַכט זייערס אַ „לייזונג״ אַרויפצווינגען —
ווי צו געדייען אויף אונדזער גט־געבענטשטער ערד.

שליסט זיך אָן אַלס מיטגלידער אין ביאַליסטאָקער צענטער, היים פאַר עלטערע מענטשן און שפּיטאָל

אימפּאָזאַנטער אָוונט פּאַר „אָפּערעישאָן עקזאָדוס" אין מיאַמי

דעם 2טן פעברואַר 1991 איז אין דעם „דיפלאָמאַט" האָטעל אין מיאַמי, פלאָרידאַ, פּאָרגעקומען אַן אימפּאָזאַנטער אָוונט צו העלפן די נייע אידישע אימיגראַנטן וואָס קומען מאָסנווייז קיין מדינת ישראל. דער דאָזיקער אָוונט איז אָרגאַניזירט געוואָרן דורך דעם פּאַראיניקטן אַפּיל פּעדעריישאָן קאַמפּיין.

דער גאַסט־רעדנער איז געווען דער געוועזענער מעיאָר פון ניו־יאָרק, עדוואַרד קאָטש, וועלכער איז אַ גוטער איד און אַ גרויסער פריינט פון ישראל. ער האָט איבערגעגעבן אַ באַריכט פון זיין רייזע קיין ישראל, בעת וועלכער ער אַליין איז געטראָפן געוואָרן אין קאָפּ פון אַ אַראַבישן שטיין אין ירושלים. קאָטש האָט גערופן די 600 פּאַרזאַמלטע טוער פון דרום־בראָוואַרד און פלאָרידאַ, צו העלפן אין דער היי־יאָריקער אַקציע מער ווי שטענדיק, ווייל די נויט איז איצט אַ גרעסערע צוליב די איראַקישע „סקאַד"־אַטאַקעס אויף ישראל.

אַ שטאַרקע רעדע האָט אויך דעהאַלטן ד"ר אַלטער, דער פרעזידענט פון בראָוואַרד פעדעראַציע, וועלכער האָט אויף אַ רירנדיקן אופן געזאָגט אַז דאָס איז דאָס מינדסטע וואָס מיר קענען טאָן פאַר יענע וואָס זענען נאָך דאָרט. ער האָט אויך דערציילט וועגן זיין באַזוכן אין ראָסטאָוו אויף דאָן, וואו ער האָט זיך באַגעגנט מיט יידן וואָס האָבן אַלע יאָרן געהאָפט אויף דעם טאָג ווען זיי וועלן קענען אַוועקפאָרן פון סאָוועטן פאַראיין.

דער פּרעזידענט פון דער אָרגאַניזאַציע, מאָטי שטערן, האָט אין זיין רעדע דערציילט וועגן דער אַרבעט וואָס דער פּאָרגעקומענער אָרגאַניזאַציע האָט אויפגעטאָן אין ישראל, אַרום דער אַליה פון יידן פון אַלע ענדער פון דער וועלט. ער האָט אויך דערמאָנט אַז אין ישראל לעבן נאָך אַ סך יידן וואָס האָבן נישט קיין מעגלעכקייט צו אַרויסקומען פון סאָוועטן פאַראיין, ווייל זיי האָבן נישט קיין משפּחה וואָס קען זיי אַרויסרופן.

אַ ספּעציעלע אָרח פון דעם אָוונט איז געווען דער בירגער פון ישראל, יוסף דאָברימאַן, וואָס איז אַ גרויסער פריינט פון דער אָרגאַניזאַציע. ער האָט דערציילט וועגן זיין אַרבעט אין ישראל, וואו ער איז אַ פּראָפעסאָר אין דער אוניווערסיטעט פון בר־אילן. ער האָט אויך דערמאָנט וועגן זיין אַרבעט אין ראָסטאָוו אויף דאָן, וואו ער האָט אויפגעטאָן אַ סך פּראָגראַמען פאַר יידן וואָס וואַרטן אויף אַליה.

לינקס צו רעכטס: מייק קרעמער, מעיאָר עד קאָטש, יוסף דאָברימאַן

זענען געווען: יוסף דאָברימאַן און זיין פרוי; טשאַרלס שוועבער און פרוי; מיישל קרעמער און פרוי; מאַקס טאָוב און פרוי; הענקי הערשקאָוויטש און פרוי (פרעזידענט פון די לאָדזער אין ניו־יאָרק).

נאָכן פאַרברענגען בייַ געדעקטע טישן און אונטער די קלאַנגען פון טאַנץ־מוזיק, איז זיך דער גרויסער עולם פאַנאַנדערגעגאַנגען מיטן צוזאָג ווייטער צו העלפן מדינת ישראל און די סאָוועטישע עולים.

מייק קרעמער

אונזער טעטיקייט לטובת מדינת ישראל

דער ביאַליסטאָקער צענטער און היים, און די גראָדנער פריינט, גיבן אָפּ אַ סך ענערגיע — און אויך אַ סך געלט — צו בויען פאַרשיידענע פּראָיעקטן אין מדינת ישראל. דאָס איז תמיד געווען איינע פון אונזערע וויכטיקסטע טעטיקייטן, און דאָס איז עס אויך איצט, וועו די אידישע מדינה שטייט פאַר אַזעלכע גרויסע געפאַרן.

אונזערע צוויי אָרגאַניזאַציעס — די ביאַליסטאָקער און די גראָדנער — האָבן אין חודש פעברואַר געשאַפן 11 טויזנט דאָלאַר פאַר דער „אָפּעראַציע עזקראָדוס" און דאָס געלט גלייך איבערגעגעבן צו דער אידישער פעדעראַציע אין סאָוט ברוואַרד, אין האָליוואוד, פלאָרידאַ, זי זאָל דאָס איבערשיקן קיין ישראל. די דאָזיקע זאַמלונג איז דורכ־געפירט געווואָרן ביי דער גרויסער יזכור־פאַרזאַמלונג אין מיאַמי. (אַ באַריכט וועגן דעם יזכור ברענגען מיר אויף אַ צווייטן פלאַץ אין דעם נומער).

דעם פאַרגאַנגענעם יאָר האָט די ביאַליסטאָקער אָרגאַניזאַציע און די גראָדנער פריינט אויך געשאַפן 5 טויזנט דאָלאַר. דאָס דאָזיקע געלט איז דאַן באַשטימט געווואָרן צו העלפן איינוואַנדערענען די סאָוועטישע עולים אין ישראל.

אין די פריערדיקע יאָרן האָבן מיר אויפגעבויט אַ גאַנצע רייע וויכטיקע פּראָיעקטן אין ישראל. צווישן זיי זענען:

דער הר־גילה פּראָיעקט פאַר די ישראל־זעלנער — אַן עס־זאַל פאַר 250 זעלנער, וועלכער איז אויפגעבויט געווואָרן אין נאָמען פון ביאַליסטאָקער צענטער און היים, און די גראָדנער פריינט. די ישראל־אַרמיי האָט אינ־סטאַלירט אַ „פלאַק" אין זייערע נעמען און דאָרטן געגעבן אַ דינער פאַר די ביישטייערער.

אַ קינדערגאָרטן אין כפר תבור — פאַר 100 קינדער אין עלטער פון 3 חדשים ביז פינף יאָר. די עלטערן לאָזן דאָרט איבער זייערע קינדער, בעת זיי גייען צו דער אַרבעט און די קינדער פאַרברענגען דאָרט ביי שפּילן, לערנען און קריגן אויך מאָלצייטן. דער דאָזיקער פּראָיעקט איז אויפגעבויט געווואָרן דורך מאָלי און איסאַק ריבאַ־לאָווסקי, עקזעקוטיוו־דירעקטאָר פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים.

צו דעם קינדערגאָרטן איז צוגעבויט געווואָרן אַ קליניק און אַ „דעי־קער" צענטער. דער דאָזיקער פּראָיעקט איז געשאַפן געווואָרן אין נאָמען פון ראָוז און סעם סאָלאַזש, פּרעזידענט פון ביאַליסטאָקער צענטער און היים.

אַ כירורגישע אָפּיילונג אין דעם תל השומר מעדיקל צענטער — פון פיר צימערן אין אַ נייער געביידע. דער דאָזיקער וויכטיקער פּראָיעקט איז אויפגעבויט געווואָרן דורך דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים און די גראָדנער פריינט.

אַ פאַוויליאָן פאַר פאַרקריפּלטע קינדער — אין תל השומר מעדיקל צענטער — איז געבויט געווואָרן דורך דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים און די גראָדנער פריינט. דער פאַוויליאָן איז געווידמעט געווואָרן צו חנה און מייק קרעמער און סילוויאַ און דזשאָזעף דיינעס, וויצע־פּרעזידענטן פון ביאַליסטאָקער צענטער און היים. די דאָזיקע אָפּטיילונג באַדינט 50 קינדער און זייערע עלטערן קענען דאָרט זיין מיט זייערע קינדער דורך דעם טאָג.

דיסקן פאַר די „קעט־סקען" מאַשינען אינעם תל השומר שפּיטאָל — זענען געקויפט געווואָרן דורך דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים. דאָס איז געטאָן געווואָרן אויפן פאַרלאַנג פון פּראָפעסאָר שני.

דער ביאַליסטאָקער צענטער און היים איז געווען אינסטרומענטאַל ביים אויפבויען 200 היימען פאַר געראַטעוועטע פון האָלאָקאָסט. זיי זענען אויפגעבויט געווואָרן אין קרית ביאַליסטאָק, וואָס געפינט זיך נעבן יהוד.

דער ביאַליסטאָקער צענטער און היים און די גראָדנער פריינט האָבן אויך געשאַפן 15 טויזנט דאָלאַר, אויפצובויען אַן אָפּרו־פלאַץ פאַר ישראל־זעלנער אין אַשקלון. די דאָזיקע זעלנער קומען אין דעם דאזיקן קעמפּ זיך אָפּצורוען נאָך אַדורכמאַכן מיליטעריש מאַנעווערס.

און אין דער נאָענטער צוקונפט וועט דער ביאַליסטאָקער צענטער און היים, און די גראָדנער פריינט, שאַפן פאָנדן פאַר ביאַליסטאָקער עולים אין ישראל. דער ביאַליסטאָקער צענטער וועט געבן 5 טויזנט דאָלאַר און די גראָדנער 2,500 פאַר די נייע אימיגראַנטן וועלכע קומען פון סאָוועט־רוסלאַנד.

ניטאָ מער דאָס שטעטל

● פון מערקע שבח (מרים יהב) A15755 — באר שבע

ס׳איז ערב יום טוב אין שטעטל,
דער פּסח דאַרף קומען.
די ווייבער, פאַרשמייעט, פאַרשמירט,
מ׳פּוצט און מ׳שייערט, מ׳רייבט און מ׳כשר׳ט.
אַזוי האָט זיך דורות געפירט.

קליינוואַרג אין חדר די קשיות לערנען,
די גרעסערע העלפן אין הויז.
דער ריח פון פיש, פון צימעס, פון ברַאטן,
אַז ס׳גייט די נשמה אַרויס.

פּסח דער יום טוב פון יציאת מצרים,
מ׳וואַרט אויף דיר אַ גאַנץ יאָר.
מצות און קניידלעך, אויסגעפוצטע אינגלעך און מיידלעך,
טאַשן מיט ניס, פון געדאַנק ווערט אויף דער נשמה זיס.

אוואו איז דאָס שטעטל? וואו זענען די אידן?
וואָס איז געבליבן פון זיי?
די שיינע חלומות, די קינדהייט די יוגנט,
פאַרניכטעט, פאַרשניטן, ס׳איז גאָרניט געבליבן.
ליידיק, אומעטיק איז דאָס שטעטל אָן זיי.

מ׳פראַווט דעם פּסח, משפחות צוזאַמען,
מיט אַלע פאָטראַווס ווי אַמאָל.
ס׳איז ניט מער דער יום־טוב, ס׳איז ניט מער די שמחה,
זכרונות געבליבן אָן אַ צאָל.

דאַנק־רעדע פון סעמועל פּיסאַר

פאַרן צוגעטיילטן כבוד ביים 65טן יובילי פון „איוואָ" אין ניו־יאָרק, דעם 3טן דעצעמבער, 1990

טייערער פאָרזיצער און פריינט:

איך דאַנק אייך אַלע פאַר קומען אין אַזאַ גרויסער צאָל היינט אָוונט. איך דאַנק אייך אויך פאַר אייער בריי־טהאַרציקער ביישטייערונג צום „איוואָ". אַלס פאַטראָנאַטן פון דער דאָזיקער גרויסער אינסטיטוציע, זעצט איר פאָר די גרויסע אַרבעט פון אַזעלכע גיגאַנטן ווי אַלבערט איינשטיין, זיגמונט פרויד און אַ סך אַנדערע דענקער, שרייבער אַרטיסטן און שאַפערס פון דער אַמעריקאַנער און איראָפּעאישער קולטור. אייער ייחוס איז באמת אַ נאָבעלער.

איך נעם אָן מיט שטאָלץ דעם גרויסן כבוד וועלכן איר האָט מיר היינט צוגעטיילט און אין מיין זכרון שטייט נאָך בולט ווילנע, דאָס געבורט־אָרט פון „איוואָ", און ביאַליסטאָק, צווישן לעגענדאַרע שטעט אין מזרח־אייראָפּע, וואו אַזוי פיל מיטגלידער פון מיין פאַרשניטענער משפּחה האָבן אַמאָל געלעבט און געבליט.

ווילנע און ביאַליסטאָק זענען געווען אינעם האַרץ פון דער קולטורעלער־פרוכטבאַרער וועלט, וועלכע שלום עליכם און מאַרק שאַגאַל האָבן באַצייכנט מיט אַזוי פיל סענסיטיווקייט און וועלכע היטלער און סטאַלין האָבן אַזוי פולשטענדיק פאַרניכטעט. די דאָזיקע וועלט עקזיסטירט ניט מער. אָבער איר כישופדיקע ירושה איז געבליבן לעבן און מיר זענען איצט אירע היטער. איך דערמאָן זיך די ווערטער פון דעם פאַרטיזאַנער־ליד, וואָס מיר האָבן געזונגען אין די געטאָס, טויטן־לאַגערן און אין די וועלדער פון דער נאַצי־אָקופּירטער אייראָפּע:

„קומען וועט נאָך אונדזער אויסגעבענקטע שעה,
ס׳וועט אַ פויק טאָן אונדזער טראָט: מיר זיינען דאָ!"

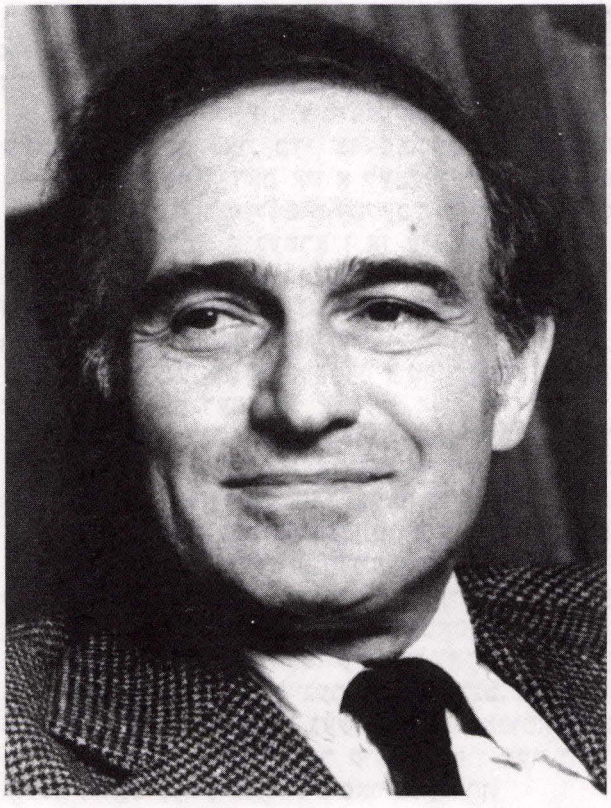
יאָ, מיר זיינען דאָ. און אונזער טראָט ווערט געהערט הויך און קלאָר אין די תפוצות און אין ישראל. טיילמאָל הערט מען זיי אַפילו צו הויך. ווי אַזוי קען דאָס זיין אַנדערש נאָך די שחיטות וואָס מיר האָבן אַדורכגעמאַכט.

מיר הערן אויך דעם טראָט פון די רוסישע אידן, וועלכע קערן זיך מאַסנווייז און דרייסט צוריק צו זייער פאָלק. מיר זענען דאָ פיזיש און גייסטיק און דער „איוואָ" איז דער סימבאָל פון אונדזער אָנווועזנהייט, אונדזערע ווערטן, אונדזער עטיק און אונדזער מאָראַל.

„איוואָ" איז אַן עדות פון אונדזער פאַרגאַנגענהייט, אונדזערע דערגרייכונגען, אונדזער ביישטייער צו דער אידישער און מענטשלעכער ציוויליזאַציע. זי וואַכט איבער די פאַרצייכנטע אוצרות פון אונדזער שפּראַך, אונדזער ליטעראַטור און פאָלקלאָר, אונדזערע לידער און אונדזער הומאָר, פון אַ רייכן אוצר פון ווייסנשאַפטלעכער זעלבסטבילדונג, וועלכע האָט פאַרצייכנט אונדזער פאַרגאַנגענהייט און גאַראַנטירט אונדזער צוקונפט.

אין אונדזער אַלעמענס נאָמען דריק איך אויס די דאַנקבאַרקייט פאַר די רירנדיקע ווערטער פון פראָפעסאָר ווייטאָוטוס לאַנדסבערגיס, וועלכער פירט אָן פון ווילנע מיט דער ליטווישער רעפובליק. פאַר מיר איז איינע פון די אָנגענעמסטע מאָמענטן פון היינטיקן אָוונט געווען די באַשטעטיקונג, אַז אַ גרויסער טייל פון די „איוואָ"־אַרכיוון האָט זיך אָפּגעראַטעוועט מיט ניסים פון די צעשטערערישע פלענער פון היטלער און סטאַלין. איך האָף, אַז די דאָזיקע אַרכיוון וועלן בקרוב זיך פאַראייניקן מיט דער רעשט פון די „איוואָ"־אַרכיוון, אין זייער הויפּט־קוואַרטיר אין מאַנהעטן.

איך בין זיכער, אַז אויב מיר וועלן אויפהויבן די דאָזיקע

ד״ר סעמועל פּיסאַר

פראַגע אויף אַ פאַסיקן אופן, וועלן מיר קריגן אַ פאָזיטיוון ענטפער. אין שייכות דערמיט און אין עקומענישן גייסט, איז געקומען אויפן געדאַנק אַן אָפּאָקריפישע געשיכטע:

די בענעדיקטינער מאָנאַכן, ווי ס׳איז גוט באַקאַנט, האָבן תמיד ליב געהאַט אַ טרינק בראָנפן. אָבער אין איינעם פון זייערע מאָנאַסטירן האָבן זיי אויך אָנגעהויבן רויכערן פּאַפּיראָסן. די געוואוינהייט איז ביי זיי געוואָרן אַזוי שטאַרק, אַז זיי האָבן אויך געדאַרפט רויכערן בעת די

תפילות. דעריבער האָבן זיי אַוועקגעשיקט אַ בריוו קיין רוים און געפרעגט דעם פּויפּסט ווי אַזוי זיך צו געבן אַן עצה מיט דער דאָזיקער זינד. „הייליקער פאָטער", האָבן זיי געפרעגט, „איז אונז דערלויבט צו רויכערן בעת מיר מאָליען זיך"? עטלעכע טעג שפּעטער איז אָנגעקומען דער ענטפער, מיט אַ דראָאונג, אַז פאַר אַזאַ זינד וועט מען זיי לייגן אין חרם.

זיי האָבן אָבער געוואוסט, אַז אין אַ דעראייאיקן יעזואיטן־מאָנאַסטיר איז יאָ דערלויבט געוואָרן צו רויכערן בעת די תפילות. האָבן זיי גלייך אַוועקגעשיקט אַ דעלעגאַציע אויסצופֿאָרשן דעם דאָזיקן ענין. „ווי אַזוי האָט איר געקראָגן די דערלויבעניש", האָט געפרעגט דער הויפּט פון די בענעדיקטינער. „זייער פשוט", האָט אים געענטפערט דער הויפּט פון די יעזואיטן: „אַז מען פרעגט די ריכטיקע פראַגע, קריגט מען דעם ריכטיקן ענטפער". „אונדזער פראַגע איז געווען: הייליקער פאָטער, קענען מיר תפילה טאָן בעת מיר רויכערן?"

אין דעם נייעם פרייהייטס־גייסט, וואָס האָט אַרומגעכאַפּט דעם מזרח און מערב, בעטן מיר אייך, אייער עקסעלענץ, איבערצוגעבן אונדזער פראַגע צו אייער רעגירונג, וועלכע פירט אַ העלדישן קאַמף פאַר אומאָפּהענגיקייט, וועלכן מיר שטיצן אונטער פון גאַנצן האַרצן: „קענען מיר האָבן אונדזערע איוואָ־אַרכיוון?"

מיר זענען זיך דאָ ניט צוגויפגעקומען צו באַווייזן די פאַרגאַנגענהייט, נאָר כדי צו פאַרשטאַרקן אונדזער קולטורעלע שכינה. דאָס איז אַ לעבעדיקע, אַקטיווע און דינאַמישע שכינה. למשל, מיט עטלעכע חדשים צוריק האָט דער „פאָרווערטס" צוגעטראָגן אַן ענגלישע צייטונג צו דעם באַרימטן אידישן „פאָרווערטס". דאָס איז אַ היסטאָרישע אונטערנעמונג און איך האָב געהאַט די פריווילעגיע צו זיין אַ טייל פון איר.

יאָ, מיר זענען דאָ און אונדזערע טריט ווערן געהערט, און בויען אויף פון דעם אַש.

דערלויבט מיר צוגעבן אַ קליינע הערה צו דער געשיכטע: פון די אַרום 500 קינדער פון אונדזער שולע בין איך דער אייניקער וואָס איז געבליבן לעבן פונעם חורבן. אָלע אַנדערע זענען פאַרשוואונדן פון דער וועלט, צוזאַמען מיט אָנדערהאַלבן מיליאָן אַנדערע אידישע קינדער — די קינדער וועלכע האָבן זיך קיינמאָל ניט געלערנט, די פּאָעטן וועלכע האָבן קיינמאָל ניט געשאַפן לידער, די וויסנשאַפטלער וועלכע האָבן קיינמאָל גאָרניט דערפונדן, די לערער וועלכע האָבן קיינעם ניט געלערנט, די מוזיקער וועלכע האָבן קיינמאָל ניט געשפילט. אַן אַמפּוטאַציע פון אונדזער פאָלק, פון אונדזער קולטור, פון דער וועלט־קולטור, וואָס קען קיינמאָל ניט פאַריכט ווערן.

דעם אמת זאָגנדיק, קען איך ביזן היינטיקן טאָג ניט באַנעמען דעם סוד פון מיין אייגענעם איבערלעבן. וועג אַן אַמעריקאַנער טאַנקן־קאָלומנע האָט מיך באַפרייט אין אַ וואַלד אין בייערן, ניט וויט פון דאַכאַו, בין איך ניט געווען זיכער, אַז איך בין טאַקע לעבעדיק. יאָ, פיזיש האָב איך באַווייזן איבערצולעבן, פונקט ווי אַ חיה, טראָץ אַלע אומגלויבלעכע געפאַרן. אָבער פיזישע איבערלעבונג איז ניט גענוג. איך האָב אויך געדאַרפט איבערקומען מאָראַליש, גייסטיק, אינטעלעקטועל, נאָך זיין אָפּוועזנד פון אַ קלאַס־צימער, ניט האַלטן אַ בוך אין האַנט גאַנצע זעקס יאָר צייט. ווי אַזוי וועל איך בלייבן לעבן אין אַזעלכע מער סובטעלע און וויכטיקערע דימענסיעס?

האָט זיך דאָן אָנגעהויבן אַ נייער אויסדויער־קאַמף, אַ נייע אַנטשלאָסנקייט אַריינצופֿאָמפּען דעם „אַדרענאַליין". דאָס מאָל איז עס ניט געווען אין אוישוויץ, ניט אין דאַכאַו, נאָר אין האַרוואַרד, די סאָרבאָן, מעלבורן און אַנדערע גרויסע לערן־אָנשטאַלטן.

דער אונטער־מענטש, וועלכער איז באַשטימט געווארן אָפּצוגעבן זיין לעבן אין דעם אייראָפּאישן פייער, וואו אייכמאַנ'ס טרויעריקע רעאַליטעט האָט איבערגעשטיגן אַפילו דאַנטע'ס אויסגעטראַכטן גהינום: דער עמאַנ־ציפּירטער „אונטער־מענטש", וועלכער איז אַזוי גרוי ווי די ערד, איז געגאַנגען אויפן וועג צו ווערן אַן אינטעלעקטואַל און צוריק אַריין אין דער ציווילייזירטער מענטשלעכער געזעלשאַפט.

און ער האָט זיך באַמיט נקמה צו נעמען אין דער פאַרגאַנגענהייט, ניט פיזיש, ווייל דאָס האָט אויסגעזען צו זיין זינלאָז, נאָר דורך שטודירן, פאָרשן, זיין שעפּעריש. האָפּנטלעך וועט ער אויף דעם וועג פאַרריכטן כאָטש אַ קליינעם טייל פון היטלער'ס פאַרניכטונג פון זיין פאָלק, אַפילו דורך איין מענטשלעך וועזן.

דאָס, טייערע פריינד, איז תמיד געווען דער גורל פאַר אונז, אידן, דורך אַלע קאַטאַסטראָפּעס אין אונדזער געשיכטע, די שקלאַפֿעריי אין עגיפּטן, גלות בבל, די שפּאַניע אינקווויזיציע, די צאַרישע פּאָגראָמען און דער נאַצי־חורבן. אויף אַזאַ אופן האָבן מיר באַווייזן איבערצולעבן אַלס פאָלק און שטיין אויף די קברים פון די דעספּאָטן, וועלכע האָבן אונדז געוואָלט פאַרניכטן פיזיש און גייסטיק.

היינט, פונקט אַזוי ווי דאָס איז תמיד געווען, האָט יעדער פון אונז אַ פערזענלעכע פליכט צו שטיצן די טעטיקייטן פון „איוואָ" — דעם היטער פון אונזער ירושה. דאָס איז אַ התחייבות צו דער פאַרגאַנגענהייט און צו דער צוקונפט, צו אונדז, אונדזערע קינדער און אייניקלעך. דאָס איז אַ פליכט וואָס האָט צו טאָן מיט אונדזער קיום, ווי יחידים און ווי אַ פאָלק.

איר קענט איצט באַקומען דעם מאָנומענטאַלן

ביאַליסטאָקער יזכור־בוך

פאַר בלויז 25 דאָלאַר,

מיט איבערשיקן דאָס צו אייך אַהיים.

צו באַקומען דעם ביאַליסטאָקער יזכור־בוך פאַר דער רעדוצירטן פרייז פון בלויז 25 דאָלאַר (מיט איבערשיקן) דאַרף מען אַריינשיקן אַ טשעק אַדער מאָני אָרדער אויפן אַדרעס:

BIALYSTOKER CENTER
Book Committee
228 East Broadway, New York, N.Y. 10002

זייט אַזוי גוט און שיקט מיר דעם ביאַליסטאָקער יזכור־בוך.

בייגעלייגט איז מיין טשעק אויף_____דאָלאַר.

וועגן אידיש און אידישע קינדער פון ביאַליסטאָק

(רעדע געהאַלטן אין קרית־ביאַליסטאָק, דעם 28סטן אויגוסט 1990, אויף דער הזכרה צום 46טן יאָרטאָג פון אויפשטאַנד און אומקום פון ביאַליסטאָקער געטאָ)

● פון אריה שמיר, ירושלים

דייט יאָרן פאַרזאַמלען מיר זיך אין דאָזיקן אומעטיקן אָוונט און דערמאָנען דעם גרויליקן אומקום פון אונדזער אידישער ביאַליסטאָק. איך האָב קיין מאָל נישט געפונען פאַר נייטיק אַרויפגיין אויף דער בינע רעדן פאַר אייך. היינט טו איך עס צוליב איין סיבה. איך וויל רעדן צו אייך אידיש! נישט איך האָב אַ פּראָבלעם מיט עבֿרית און נישט איר. איז פאַר וואָס אידיש?

ערשטנס גלויב איך, אַז אויב צווישן עולם דאָ געפינט זיך אַפילו איינער אַ טוריסט, אַ נייער עולה, אָדער ווער ס׳זאָל נישט זיין, וועלכער פאַרשטייט נישט קיין עבֿרית, וועט עס זיין אַ גרויסע עוולה מיר זאָלן אים לאָזן אַ גאַנצן אָוונט נישט פאַרשטיין וואָס מע רעדט.

צווייטנס, צי זיינען מיר גאָרנישט שולדיק דער אידישער שפּראַך? מיר אַלע זיינען געבוירן און אויפגעוואָקסן אין אַ שטאָט וואו די גאַסן, געסלעך און הויפן האָבן געהערט און געאָטעמט מיט אידיש. די דאָזיקע שפּראַך האָט אונדז באַגלייט פון ערשטן אָטעמצוג. אונדזערע מאַמעס געבורט־וויען זיינען געווען אויף אידיש. אויף דער שפּראַך האָט מען פאַרוויגט קינדער, געאַרבעט, געפירט געשעפטן, זיך געקריגט, געפירט ליבעס, געזונגען, זיך געוויצלט, געפראַוועט שימחות און באַווייַנט טויטע. אַלץ אויף אונדזער זאַפּטיקן ביאַליסטאָקער אידיש. געווען דאָרט אַפילו אָרטיקע געשאַפענע אויסדרוקן און שפּראַך־ניואַנסן, וועלכע בלויז ביאַליסטאָקער קענען פאַרשטיין. ליידער ווערן זיי פאַרגעסן מיטן אַוועקגיין פון אונדזער דור.

אונדזער שטאָט איז רייך געווען אין אידישע קולטור־אַנשטאַלטן. אַ פיינע פּרעסע, שולן, ביבליאָטעקן, טעאַטער און וואָס נישט? אַפילו די יעניקע קינדער, וועלכע האָבן דאָרט נישט באַקומען זייער דערציאונג אין דער אידישער שפּראַך, האָבן אייגנעזאַפּט די אידישע אַטמאָספערע פון אַרום. ווילנדיק צי נישט איז יעדן פון זיי געבליבן עפעס פון אונדזער מאַמע־לשון. קיין וואונדער אַז אונדזער שטאָט איז געווען ווי אַ פעסטונג קעגן אַסימילאַציע און פויליש־סנאָביזם. מיר האָבן עס געהאַט וויניקער ווי פיל אַנדערע שטעט אין פוילן.

אונדזערע נאָענטע און טייערע קדושים, פאַר זייער אומקום אין די גאַז־קאַמערן אָדער מיט אַנדערע מיתות־משונות, זייערע לעצטע יאָמער־געשרייען זיינען געווען אויף אידיש! דאָס אַליין האָט שוין געמאַכט דער דאָזיקער שפּראַך פאַר אַ לשון־קודש. וועט עס בלייבן אַ לשון־קודש? וועט עס אונטערגיין ווי עס זאָגן פעסימיסטן? וועט עס וויייטער לעבן? (אַגב מיר זיינען עדות די לעצטע יאָרן אויף אַ רענעסאַנס פון אידיש אין אונדזער לאַנד.) איין זאַך איז קלאָר. מיר, דער איבערגעבליבענער דור ביאַליסטאָקער, דאַרפן שטאָלץ זיין מיט אונדזער זאַפּטיקן מאַמע־לשון און באַמיען עס אויפהאַלטן ווי לאַנג מיר לעבן!

מיינע פריינד! זאָל נישט זיין חלילה קיין מיספאַר־שטענדעניש צווישן אונדז. איך בין פאַר אידיש, אָבער פאַר קיין פאַל נישט קעגן עבֿרית. עבֿרית איז אונדזער שפּראַך, די שפּראַך פון אונדזער מדינה, אונדזער עבר און צוקונפט. די אַמאָליקע „מלחמת־שפות" האָט זיך שוין, דאַנקען גאָט, לאַנג געענדיקט. מיר קענען לעבן בשלום מיט ביידע שפּראַכן, אָן קאָנקורענץ, יעדער אויף זיין פלאַץ.

דער אידישער דיכטער יוסף פאַפּיערניקאָוו האָט פאַראַפראַזירנדיק ביאַליק׳ס באַוואוסט ליד געשריבן „אונטער די פוילישע גרינינקע ביימעלעך, שפּילן זיך נישט קיין משהלעך, שלמהלעך". די ביאַליסטאָקער גאַסן און געסלעך, וועלכע זיינען פול געווען מיט חנעוודיקע אידישע קינדערלעך, מיט זייער האַרציקן געפילדער, זיינען פאַרווויסט געוואָרן פון זיי וי פון גאַנצן אידישן לעבן דאָרט. קומט עס נישט וועמען עס איז אויפן געדאַנק די היפאָטעטישע פראַגע „ווי וואָלט עס געווען ווען די דאָזיקע קינדערלעך וואָלטן געלעבט און אויפגעוואָקסן"?

די דאָזיקע פראַגע דערוועקט זיך ביי מיר אָפט שרייבנדיק פאַר דער „ביאַליסטאָקער שטימע". דאָ איז דער פלאַץ צו באַמערקן די וויכטיקייט פון דאָזיקן זשורנאַל, וועלכער ווערט פאַרשפּרייט אין ארבע פּינות־העולם און איז ווי אַ בריק צווישן אונדזערע בני־עיר אין דער גאָרער וועלט.

מיין הויפט־טעמע דאָ איז ליידער מספּיד זיין אונ־דזערע בני־עיר וואָס גייען אַוועק, פיל פון זיי פריצייטיק. צוגויפזאַמלענדיק און באַטראַכטנדיק דעם מאַטעריאַל וועגן זיי איז מיין צער געמישט מיט שטאָלץ. וואָס פאַר אַ פיינע מענטשן זיינען אַרויסגעקומען פון אונדזער שטאָט. דאָס איז די מזלדיקע מינדערהייט צו וועלכער אויך מיר געהערן. די וועלכע זיינען אַוועק פון דאָרט פאַר דער מלחמה, אָדער די וועלכע האָבן איבערגעלעבט מיט נסים דעם דאָזיקן מבול, זיינען אַהערגעקומען אין אונדזער לאַנד, אויפגעשטעלט היימען און זיינען נוציק געווען פאַרן פאָלק און לאַנד.

דערלויבט מיר אייך פאָרלייענען אַ קורצע רשימה פון די וואָס איך האָב לעצטנס מספּיד געווען. מענטשן פון פאַרשיידענע ספערן, וועלכע ס׳האָבן פאַרבונדן זייערע קינדער־ און יוגנט־יאָרן אין ביאַליסטאָק. איך דערמאָן זייערע נעמען פאַר זייער אין אונדזער כבוד: פראָפּ׳ מנחם שטערן, פראָמינענטער היסטאָריקער; פראָפּ׳ סעדיה עמיאל, געניאַלער וויסנשאַפטלער; ד״ר יעקב עמיאל, כעמיקער; הלל אלדאג (אָלדאַק), קאָמאַנדיר פון אינזשינערן־קאָרפּוס אין צה״ל; סיאָמאַ זכריה־שרי, אַ געשעפטסמאַן און איידעלער מענטש, און חיים כמיעלניק, אינזשינער און קאָרטאָגראַף.

ס׳איז קורץ דער פלאַץ אויסצורעכענען די פיינע אייגנשאַפטן און פיל מעלות וועגן די אויבן־דערמאָנטע. זאָלן מיר מוחל זיין אויך די יעניקע און זייערע פאַמיליעס פון די וועלכע כ׳האָב נישט דערמאָנט.

באַטראַכטנדיק דעם סך־הכל פון אונדזערע פאַרלוסטן דאָ מיט צער און שטאָלץ, ווי איך האָב דערמאָנט, קומען אויפן געדאַנק די מאַסן אידישע קינדערלעך וועלכע זיינען דאָרט געבליבן און אומגעקומען אין ביאַליסטאָק און אין

די אַמאָליקע ביאַליסטאָק

● פון **ראובן קאַפּוסטאַ**, בוענאָס אירעס

אַ יין מיין לעצטן אַרטיקל אין דער „ביאַליסטאָקער שטימע", וועל איך בין צוגעקומען צו דער גאַס טשעשינסקאַ נומער 4, האָב איך פאַרפעלט, אַז נומער 2 איז געווען די בוימל־פאַבריק, וואָס האָט זיך אויף פּויליש גערופן „ביאַלאָל". עטלעכע פון אירע שותפים האָבן געהייסן פליקער, מיר דוכט זיך פון פּיענקאַ 15 אָדער 17.

איך ווייס אויך ניט צו וועמען ס׳האָט געהערט די פאַבריק, אין דער צייט ווען די נאַציס האָבן פאַרכאַפּט אונדזער היימשטאָט ביאַליסטאָק. ווען מען פלעגט אַרויסגיין פון דער אַרבעט, פלעגט מען באַזוכן די אַרבעטער. איין מאָל האָט מען ביי דריי אַרבעטער געפונען אין די קעשענעס עטלעכע שווארצע יאָנדערס, פון וועלע מען מאַכט בוימל. פאַר דער דאָזיקער „גנבה" האָט די געסטאַפּאָ, אונטער די אָנפירונג פון דעם רוצח „אָטאָמאַן פרידל", ימח שמם וזכרם, פאַרמשפט די דריי אַרבעטער צום טויט דורך אויפהענגען.

אַרויסגייענדיק פון טשעשינסקאַ, איז אויף רעכטס געווען מלינאָווקאַ 17. דאָרטן, אויפן דריטן שטאָק האָט געוואוינט מיינער אַ באַקאַנטער מיטן נאָמען קוזניצקי, מיט זיין פרוי. אויף לינקס איז געווען נומער 21 און האָט זיך געצויגן פון איין זייט, ווייל אויף דער צווייטער זייט איז אין מיין צייט, אין יאָר 1935, געווען אַ פעלד מיט אַ באַרג, אויף וועלכן ס׳איז געווען אַ גרויסע מויער, וואָס האָט זיך אויף פּויליש גערופן „וואָדי קאַטשקאַ". זי האָט פאַרזאָרגט מיט וואַסער די גאַנצע געגנט.

אויף מלינאָווקאַ 27 האָט געוואוינט איינער, מיטן נאָמען פּאָזניאַק, וואָס האָט פאַרקויפט פלייש. ווייטער איז געווען אַ גאַס, וואָס האָט זיך אויף פּויליש גערופן אַנגעלסקאַ, וואו נומער 8 האָט געוואוינט אַ בעקער מיטן נאָמען ליאַר. דאָרט איז אויך געווען אַ שפּייז־געשעפט, וואָס האָט, דוכט זיך, געהערט צו זיינע שוועסטער. ווייטער זענען געווען עטלעכע תבואה־מילן. מיט דעם האָב איך פאַרענדיקט דעם שפּאַציר איבער די אידישע גאַסן פון יענער געגנט.

ביים אָנהויב פון פּאָוווטשיזנע, עטלעכע מעטער פאַר סאָסנאָווע 1, איז געווען ליפּאָווע 13. דאָרט האָט געהאָט אַ געשעפט דער האַרציקער איד צבי ווידער. ער איז געווען באַרימט אין ביאַליסטאָק, אַ מיטגליד פון אידן־ראַט אין גטאָ. ער האָט ניט געקענט צוזען ווי די נאַציס, מיטן הונדערטער אַנדערע שטעט און שטעטלעך. אַ מיליאָן מיט אַ האַלבן זיינען זיי געווען, אונדזערע טייערע אידישע קינדערלעך, וועלכע זיינען אַזוי שוידערלעך אומגעבראַכט געוואָרן דורך די בעסטיעס. וויפל גערעטענע, פּאיקע געבילדעטע, אָדער סתם נוצלעכע מענטשן וואָלטן פון זיי אויפגעוואָקסן? וויפל פיינע אידישע היימען וואָלטן זיי אויפגעבויט? נישטאָ קיין שיעור אָפּצומעסטן די גרייס פון אונדזער אומגליק. די טראַגעדיע איז שוין העכער 46 יאָר אַלט, דאָך איז עס וויכטיק מיר זאָלן עס געדענקען, דערמאָנען און איבערגעבן פאַר די קומענדיקע דורות!

הויפּט־רוצח פרידל האָבן געפינ׳יקט די אידן מיט זייערע געזעצן, האָט ער באַשלאָסן צו באַגיין זעלבסטמאָרד. ער האָט זיך אויפגעהאָנגען אין זיין וואוינונג. צבי ווידער׳ן האָב איך געקענט אַ סך יאָרן, ווייל ביי אים איז געשטאָרבן אַ קינד פון דער זעלבער קראַנקהייט וואָס איך האָב געהאַט. ווען איך פלעג פאַרבייגיין זיין צוקערניע, וואָס איז געווען כמעט ווי אַ קעלער, אָבער זייער שיין איינגעאָרדנט, פלעגט ער מיר געבן אַ טשאַסטע. כבוד זיין אָנדענק.

קעגנאיבער איז געווען די גאַס קופּיעצקאַ נומער 1. דאָרט איז געווען די דרוקעריי פון די בריידער אַלטער און אשר מירסקי, וואו ס׳האָט זיך געדרוקט די צייטונג וואָס פלעגט דערשיינען יעדן פרייטיק, דער „ביאַליסטאָקער קוריער". דער רעדאַקטאָר פון דער צייטונג איז געווען ישראל גדליה שטיינסאַפּיר, מיט דער מיטאַרבעט פון יוסף רובענליכט. די רעדאַקציע איז געווען אויף גלעדאָווא 4, ערשטער שטאָק, און דער זעצער איז געווען נפתלי פעלדמאַן.

אַרויסגייענדיק פון קופּיעצקאַ, אויף רעכטס, איז געווען ליפּאָווע, וואו נומער 16 איז געווען די גרויסע דרוקעריי פון מאיר פרוזשאַנסקי. דאָרט האָט זיך אין יענער צייט געדרוקט „דאָס נייע לעבן", אונטער דער רעדאַקציע פון פסח קאַפּלאַן ע״ה. אין פרוזשאַנסקי׳ס דרוקעריי פלעג איך שטענדיק טרעפן דעם האַרציקן אַרטיסט שעפטל זאק ע״ה, וועלכן איך האָב גוט געקענט פון „פּאַלאַס" טעאַטער. איך פלעג גיין אין דעם טעאַטער אָן אַ בילעט, ווייל מיין בעסטער פריינט, הערשל מעסער, פון דער גאַס סוכא 9, איז דאָרט געווען דער בילעטאַר ביים אַריינגאַנג אין טעאַטער.

אויף ליפּאָווע 18 האָט געהאָט אַ געשעפט פון פּוכענע קאָלדערעס שמואל פומיאַנסקי, אַ מיטגליד פון אידן־ראַט אין גטאָ. ער איז געווען זייער אַ פיינער און טייערער מענטש, כבוד זיין אָנדענק. נומער 20 איז געווען אַ קינאָ, וואָס האָט זיך גערופן „רוסאַלקע". נומער 22 קינאָ „מאַדערן". נומער 22־א איז געווען אַ געשעפט פון שיך פאַר מענער פון איינעם הירשביין.

דאָרטן האָט דורכגעשניטן די גאַס נאָווי שוויאַט (אויף פּויליש, אויף אידיש האָט זי געהייסן נייוועלט), נומער 24 איז געווען די טעקסטיל־פאַבריק פון אָסוואַלד טרילינג, וואו דער דירעקטאָר איז געווען איינער מיטן נאָמען פריד. ווען איך מיט מיין חבר סענדער מלמד זענען געקומען צו אים פרעגן צי ער דאַרף האָבן אַ וועבער־אַרבעטער, האָט פריד געענטפערט: „יאָ, מען דאַרף, אָבער איר זענט אַ איד, וועט איר דאָך ניט אַרבעטן שבת". מיין חבר האָט אים געזאָגט: „איך בין ניט קיין פרומער און קען אַרבעטן שבת". פריד האָט אים געענטפערט: „אַ איד טאָר ניט אַרבעטן שבת". ביי פרידן׳ס איז מען געווען פאַרשפּילט פון ביידע זייטן.

קעגנאיבער דער פאַבריק איז געווען ליפּאָווע 19, וואו עס פלעגן איינשטיין די אַרטיסטן פון „פּאַלאַס" טעאַטער, צווישן זיי שעפטל זאק מיט זיין ברודער מאַטעס, וואָס איז געווען אַ סופלאָר אין טעאַטער. דאָרט איז אויך אייני־געשטאַנען דער אַרטיסט פלוים, מיט זיין פרוי און טאָכטער.

צוריקגייענדיק צו פּאָווטשיזנע, איז געווען די רוסישע צערקווע אויפן ראָג סאָסנאָווא. ביז דאַנען האָב איך פאַרפעלט אין מיין פריערדיק אַרטיקל, פאַרוואָס איך בעט אַנטשולדיקונג.

כבוד און רום די קעמפער פון ביאַליסטאָקער געטאָ

דעם 16טן אויגוסט 1990 איז אויסגעפאַלן דער 47טער יאָרטאָג פון אויפשטאַנד אין ביאַליסטאָקער געטאָ. אויפן ביישפיל פון וואַרשעווער געטאָ האָט דאָס ביאַליסטאָקער געשטעלט אַ באַוואָפנטן ווידערשטאַנד דעם בלוטיקן היטלעריסטישן אָקופאַנט, וועלכער האָט זיך פארמאָסטן, טאַטאַל־אויסראָטן אַלע אידן, פאַרניכטן די הערלעכע אידישע אינסטיטוציעס, אָפּצווויישן פון דער ערד אויבער־פלאַך דעם בליענדיקן ישוב.

די אידישע קאַמפס־אָרגאַניזאַציע האָט געשטעלט אַ העפטיקן ווידערשטאַנד דעם בלוטיקן שונא, זיך נישט געלאָזט פירן צום טויט, זיך העלדיש געשלאָגן פאַר יעדער גאַס אין געטאָ, פאַר יעדן הויז, אַרויסווייזנדיק אַ סך מוט, מסירת־נפש און אויסדויער. העכער אַ וואָך צייט האָבן געדויערט די שלאַכטן פון די שוואַך־באַוואָפנטע אידישע קעמפער קעגן דער מעכטיקער דייטשער אַרטילעריע, טאַנקן פון שונא. דער אומגעבראַכענער ווילן צו לעבן, צו פרייהייט, דער טיפער גלויבן אינעם זיג פון די אנטי־פאַשיסטישע כוחות אויף די פראָנטן האָבן אונטערגעהאַלטן דעם קאַמפס־גייסט פון די געטאָ־אויפשטענדלער.

די יאָרצייט פון אויפשטאַנד אין ביאַליסטאָקער געטאָ איז אַ הייליקע דאַטע, זי איז תמיד אָפּגעמערקט געוואָרן אויף אַ ווירדיקן אופן, מיטן אָנטייל פון די לעבנגעבליבענע שלאַכטלייט. אַזוי איז געווען גלייך נאָך דער באַפרייאונג און די גאַנצע צייט שפּעטער. עס פלעגן אין דעם טאָג פאָרקומען טרויער־מאַניפעסטאַציעס איבער דער שטאָט, אויפן בית־עולם ביים דענקמאָל. מיט אַ צען יאָר צוריק איז די געטא־פייערונג פאַרגעקומען אין דעם שיינעם זאַל פון דער ביאַליסטאָקער פילהאַרמאָניע, וואו קרוב טויזנט מענטשן האָבן אויסגעהערט די רירנדיקע רעדע פון געטאָ־קעמפער ד״ר שמעון דאַטנער, וועלכער איז שוין אויך נישטאָ צווישן אונדז. פריער זענען אַוועק אין דער אייביקייט די רומפולע אידישע אויפשטענדלער מאַרעק בוך, שמעון קאָנאַרסקי און דאָ גאָר נישט לאַנג די שרעקלאָזע געטאָ קעמפערן מאַרילע רוזשיצקאָ.

ביים לעבן זענען וויניק געבליבן: גאָר וויניק. מ׳קאָן זיי איבערציילן אויף די פינגער פון איין האַנט...

אין ביאַליסטאָק איז קיין אַרגאַניזירטער ישוב מער נישט געבליבן. עס לעבן דאָרט איינצלנע אַלטע, איינזאַמע און קראַנקע אידן.

דאָס אידישע ביאַליסטאָק איז ביזן יאָר 1939 געווען באַרימט אויף דער וועלט. דאָ איז געווען אַ בריי־פאַרצווייגט אידיש־געזעלשאַפטלעך לעבן: עס זענען געווען טעטיק פּאָליטישע פּאַרטייען און אָרגאַניזאַציעס, קולטור־אינסטיטוציעס און אַ שיינע קעמפערישע יוגנט־באַוועגונג פון אַלע אידעאישע שאַטירונגען. דאָ האָט עקזיסטירט אַ בריטע אידישע שול־נעץ, דערונטער אַ אידישע גימנאַזיע, ביבליאָטעקן, קונסט־אַנסאַמבלען, ס׳איז דערשינען אַ אידישע צייטונג און פאַרשידענע וואָכנבלעטער.

ביאַליסטאָק האָט געשמט מיט איר אינטעליגענץ, געלערנטע, שרייבער, קינסטלער, וויסנשאַפטלער, מוזיקער, זינגער, זשורנאַליסטן.

טאָרן מיר אין דעם ביאַליסטאָק, וואָס יעדער שפּאַן

• פון **אברהם קוואַטערקאָ**, רעדאַקטאָר
פון „פּאָלקס־שטימע״, אין וואַרשע

ערד איז דורכגעווייקט מיט אומשולדיק אידיש בלוט, נישט פאַרגעסן. מיר דאַרפן באַערן דעם אָנדענק פון אונדזערע פאַרשניטענע בריידער און שוועסטער, און ווידער אַמאָל וועלן מיר היינט בלעטערן דאָס העלדן־קאַפּיטל, וואָס זיי האָבן פאַרשריבן אין דער געשיכטע פון דעם בלוטיקן חורבן פון אידישן פאָלק. מיר וועלן דערמאָנען פאַר זיך, פאַר אונדזערע קינדער און אייניקלעך, פאַר דער גאַנצער וועלט וועגן דער גרויסער טראַגעדיע, וואָס האָט זיך אָפּגעשפּילט אין דעם געדענקפולן טאָג פון 16טן אויגוסט 1943, דער טאָג, וואָס איז געווען דער אָנהויב פונעם סוף פון איינעם פון די בליענדיקסטע ישובים אין פוילן.

47 יאָר זענען פאַרבייַ זינט דער גרויסער ביאַליסטאָקער געטאָ־עפּאָפּייע. מיר דערמאָנען היינט מיט באַוואונדערונג די גבורה פון אונדזער רומפולער יוגנט, די שרעקלאָזע און מסירת־נפשדיקע אידישע בחורים און מיידלעך. מיר פאַרנייגן אונדזערע קעפּ פאַרן ליכטיקן אָנדענק פון די העלדן און קדושים, וועלכע זענען פאַרגאַזט און פאַרברענט געוואָרן אין די קרעמאַטאָריעס פון טרעבלינקע און אָשוויענטשים, דערשאָסן געוואָרן און פאַרברענט געוואָרן לעבעדיקערהייט אין דער ביאַליסטאָקער סינאַגאָגע. מיר גיבן אָפּ כבוד און אייביקן רום די העלדישע שלאַכטלייט, די מוטיקע קאָמענדאַנטן פון דער אַנטיפאַשיסטישער אָרגאַניזאַציע דניאל מאַשקאָוויטש און מרדכי טענענבוים־טאַמאַראָף, יאשקע קאווע און ריווע וואַרשאָווסקאָ, מאיר בוך און מאָניעק קראַמאַזש, יאָסל און זיין זון מנשה ליכטענשטיין און טויזנטער נאָמענלאָזע קעמפער פאַר פרייהייט, פאַרן כבוד פון אידישן פאָלק.

מיר באַערן די אַלע, וואָס האָבן באַשלאָסן טייער אָפּצוגעבן זייערע יונגע לעבנס, אין קאַמף צו פאַרניכטן דעם גרעסטן שונא פון דער מענטשהייט — דעם היטלעריזם. לאָמיר דאָ איבערחזרן די צוואה פון אונדזערע געפאַלענע בריידער און שוועסטער: „קיינמאָל מער קיין געטאָס! קיינמאָל מער קיין טויט־לאַגערן, קיינמאָל מער מלחמה״.

„פּאָלקס־שטימע״, וואַרשע, 3טער אויגוסט, 1990.

קויפט און העלפט פאַרשפרייטן

דעם נייעם גרויסן

ביאַליסטאָקער יזכור־בוך

זכרונות פון דער אַמאָליקער ביאַליסטאָק

אַ יינוואוינער פון דער אַמאָליקער ביאַליסטאָק געדענקען דעם הויכן טורעם מיטן זייגער אין צענטער פון שטאָט, וואָס איז אויפגעבויט געוואָרן דורכן פירשט בראָניצקי מיט איבער 250 יאָר צוריק. מענטשן האָבן שפּאַצירט איבער די פּאַרשיידענע גאַסן און וועגן, און די יוגנט האָט דערוואַרט מיט אָפּטימיזם בעסערע צייטן. דערנעבן איז געווען אַ וואַלד, וואו אידישע שילער, יוגנטלעכע אַרבעטער, ביוראָ־אָנגעשטעלטע און סוחרים האָבן זיך באַגעגנט. זיי האָבן געלאַכט, געווען צופרידן, געזונגען לידער פון פרייהייט און ליבע, און געהאַט אַ וויזיע וועגן אַ שיינער וועלט.

וואָר קען פֿאַרגעסן די באַרימטע גרויסע סינאַגאָגע, וועלכע די נאַציס האָבן אונטערגעצונדן אין 1941 מיט אַרום צוויי טויזנט אידן אינעווייניק? פּאַר איר שוידערלעכן סוף איז זי געווען די צענטראַלע בית־תפילה פאַר די ביאַליסטאָקער אידן, דער גייסטיקער צענטער, וועלכער האָט געצויגן די טראַדיציע פון די פריערדיקע דורות.

אידן האָבן קיינמאָל ניט געהאַט קיין לייכט לעבן אין ביאַליסטאָק. מיטן אויסנאַם פון אַ קליינער צאָל גבירים, האָבן זיי שווער געאַרבעט פאַר זייער עקזיסטענץ און מען איז קיינמאָל ניט געווען זיכער מיטן מאָרגן. טראָץ דעם האָבן אידן געלעבט, געאַרבעט און געפירט אַ שיין לעבן. זיי האָבן שטודירט און געפירט אַ קולטורעל, גייסטיק און אינטעלעקטועלע טעטיקייט. דורך דעם האָבן זיי דערהויבן די קוואַליטעט פון זייערע לעבנס און ניט דערלאָזט אַז די אָרמקייט און אַנדערע שווערקייטן זאָלן מאַכן נייטיק זייער עקזיסטענץ.

די צאָרישע אונטערדריקונג האָט געבראַכט צו דעם, אַז אַ גרויסע צאָל אידן זאָלן זיך אָנשליסן אין דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג, וועלכע איז דאָן אויפגעקומען. דאָן איז אויך אויפגעקומען די אידישע אַרבעטער־באַוועגונג, וועלכע האָט אויך געוואָלט ענדערן און מאָדערניזירן דאָס אידישע קהילה־לעבן.

נאָר דער ערשטער וועלט־מלחמה איז ביאַליסטאָק, וועלכע איז געוואָרן אַ טייל פונעם אומאָפּהענגיקן פוילן, באַקאַנט געוואָרן ווי אַ וויכטיקער אינדוסטריעלער צענטער, וואו אידישע אונטערנעמער, אַרבעטער, סוחרים און האַנטווערקער האָבן צונויפגעשטעלט אַ גרויסן טייל פון דער באַפעלקערונג. זיי האָבן געפירט הייסע דיסקוסיעס וועגן אַלע פּאָליטישע און געזעלשאַפטלעכע פראַגן. בונדיסטן, פועלי־ציוניסטן, אַנארכיסטן און מיטגלידער פון אַנדערע ריכטונגען האָבן געפירט פּאָרמעלע און ספּאָנטאַנע דעבאַטעס וועגן דעם בעסטן וועג צו דערגרייכן אַ מער יושר׳דיקע געזעלשאַפט. אָבער דער טרוים וועגן אַ וועלט פון סאָציאַלן יושר איז קיינמאָל ניט מקוים געוואָרן.

ביים סוף 17טן און אָנהויב 18טן יאָרהונדערט האָט ביאַליסטאָק באַקומען אַ רעפוטאַציע פון דער דריט־גרעסטער טעקסטיל־שטאָט — נאָך מאָסקווע און לאָדזש. עטלעכע יאָר פאַר איר חורבן אין 1943, האָט אויסגעזען, אַז ביאַליסטאָק וועט איבעריאָגן לאָדזש אין דער פּראָדוקציע פון טעקסטיל, זייד און מאַנטלען. אַ דאַנק איר אַרבעט־זאַמקייט, איז די שטאָט געוואָרן אַ וועלט־צענטער פון טעקסטיל־פּראָדוקטן.

די ערשטע זייד־פאַבריק אין ביאַליסטאָק איז דערעפנט געוואָרן אַרום 1850. אמת, די דאָזיקע פאַבריקן זענען געווען קליינע און דער זייד איז געווען אַ שוואַרן מיט די הענט. דאָס איז געווען אַ שווערע און זשמודנע אַרבעט. אידישע וועבערס האָבן דאַן געאַרבעט בייטאָג און ביינאַכט פאַר הונגער־לוינען.

אין 1950 זענען צוויי אידן, נחום מינץ און סענדער בלאָך, געוואָרן די ערשטע צו ברענגען קיין ביאַליסטאָק מעכאַנישע וועבשטולן, געטריבן דורך דאַמף. שפּעטער האָבן זיי איינגעשטעלט עלעקטרישע מאַשינען, וועלכע האָבן אַ סך פאַרלייכטערט די אַרבעט. ביאַליסטאָקער אידן האָבן אויך דערפונדן און מאָדערניזירט אַ סך אַנדערע אינדוסטריעס, ווי שניידעריי, פאַרבעריי, קירזשנעריי, מולעריי, שוסטעריי און טאַבאַק־אויסאַרבעטונגען.

ביאַליסטאָק האָט זיך געגרויסט מיט אירע פּאָליטישע פּאַרטייען, פּראָפעסיאָנעלע פאַראיינען און אַנדערע גרופּן, וועלכע האָבן געשפּילט אַ וויכטיקע ראָלע אין דעם פּאָליטישן, עקאָנאָמישן, סאָציאַלן און קולטורעלן לעבן פון דער שטאָט. די אידן האָבן אָנטיילגענומען אין דעמאָנסטראַציעס, סטרייקן, פּאָליטישע אויפּרויזן און געפירט באַוואָפנטע קאַמפן קעגן דער פאַראַסטער צאַרישער פּאָליציי. די לעצטע האָבן זיך געמוזט רעכענען מיטן כוח פון דער אידישער אַרבעטער־באַוועגונג, וועלכע האָט אַרויסגעוויזן דרייסטקייט און ערע ביים קעמפן פאַר זיערע מענטשן־רעכט. אין 6־1905 האָבן צאַרישע סאָלדאָטן אַדורכגעפירט פּאָגראָמען אין ביאַליסטאָק, וועלכע האָבן איבערגעלאָזט אַ סך אידישע קרבנות — טויטע און קאַליקעס אויפן גאַנצן לעבן.

דער שיינער יום־טוב פּסח

• פון שמחה נייער

דער יום־טוב פּסח אין פּראָכט,
דער יום־טוב פּסח אַ סימבאָל פון פרייהייט.
אַ פאָלק געווען פאַרשקלאַפט אין מצרים, געוואָרן באַפרייט,
געשטרעבט צו אַ נייעם לעבן — נאַציאָנאַלער איניקייט.

דאָס אידישע פאָלק מיט דינאַמישער אויפלעבונג,
מיר זענען דאָ מיט שפּערישע כוחות.
מיר בויען אונדזער לעבן מיט דערמוטיקונג און
דערגרייכונג.
דורות האָבן געשמידט די גאָלדענע קייט, ווערט באַוואָכט
און געהילט.
ברידער און שוועסטער, די קומענדיקע צייט, פרייד און
גליק,
דער מאָרגן־שטערן לייכט. ס׳לעבט אויף דער אייביקער
אידי!

ביאַליסטאָק 1990

● פון דוד באַגאַן

מיר זענען ווידער אויף אַ באַזוך אין ביאַליסטאָק; צום 4טן מאָל נאָך דעם חורבן. מיר זענען געקומען אויסצופירן אַ פּראָיעקט פון שאַפן אָנדענקונגען פון אונדזער גרויסער אידישער קהילה. די היטלעריסטישע רוצחים האָבן אומגעבראַכט אונדזערע טייערע שוועסטער און ברידער און האָבן פאַרניכטעט די צענדליקער אידישע אינסטיטוציעס און עפנטלעכע געביידעס: בית עולמ׳ס, שולן און שולעס, ביבליאָטעקן א.אַנד. וואָס זיי האָבן ניט באַוויזן און וואָס די שארית הפליטה האָט אויפגעשטעלט נאָך דער מלחמה, האָבן די פֿאַליאַקן פאַרניכטעט אין די יאָרן 1967-1977. זייער וואַנדאַלישע טעטיקייט שטימט מיט אַ לאָזונג: „לאָמיר זיי פאַרניכטן און אויסמעקן זייער אָנדענק". (ציטאַט פון סליחות לעשרה בטבת). מיר האָבן זיך געשטעלט אַן אויפגאַבע, ווי ווייט מעגלעך, פאַראייביגן דעם אָנדענק פון אידישער עקזיסטענץ אין אונדזער אַלטער היים.

דוד באַגאַן

אונדזער ערשטער שריט איז געווען דאָס אויפהענגען פון פייערלעכע אַנטהילונג פון אַ אָנדענק-טאָוול אויף דער געביידע פון דער העברעאישער גימנאַזיע אויף דער שענקעוויטש גאַס. דער מעיאָר און זיינע וויצעס און פיל אַנדערע באַאַמטע האָבן בייגעווען די צערעמאָניע און געהאַלטן פייערלעכע רעדעס. צוו.אָנד. האָט מען אונדז איבערגעגעבן אַ שריפטלעכן אַקט, לויט וועלכן די געביידע (איצט אַ שפּיטאָל) בלייבט אין פאַטראָנאַט פון די אַמאָליקע שילער פון דער גימנאַזיע.

צווישן די אָנווועזנדע איז געווען אַ ביאַליסטאָקער איד, אפרים נאכימאָוויטש. ער באַגלייט איצט וואָלונטיריש אונדזער טעטיקייט צו קאָנסערווירן וואָס עס איז נאָך געבליבן פון דער אידישער ביאַליסטאָק.

די הויפט-אַרבעט קאָנצענטרירט זיך איצט אויף ברענגען אין גוטן צושטאַנד דעם בית-עולם „באַגנאָווקע"; דער אייניציקער וואָס איז פאַרבליבן פון די אַמאָליקע דריי. מיר האָבן אָפּגעמאַכט מיט דער שטאָט פאַרוואַלטונג, אַז זיי שטעלן אויף צוריק די דעמאָלירטע 2 טויערן און הענגען אויף שילדן מיט אַן אויפשריפט וועגן פאַרבאָט-דורכפאָר און דראָען מיט שאַרפע שטראָפן פאַר וואַנדאַליזם. דאָס איז שוין געמאַכט געווארן. גלייכצייטיק האָבן מיר אָפּגעמאַכט מיט אַן אָפּיציעלער געזעלשאַפט וועגן אָפּרייניקן דעם בית-עולם און אויפשטעלן אומגעפאַלענע מצבות. די אַרבעט האָט מען אָנגעפאַנגען אין אונדזער געגנווארט און פאָרגעזעצט 3 מאָנאַטן אונטער דער אויפזיכט פון אויבן-דערמאָנטן נאכימאָוויטש. דער לעצטער האָט אויך נאָמינירט אַ וועכטער, וועלכער וואוינט בשכנות און האַלט די שליסלען פון די טויערן.

עס זיינען נאָך געבליבן אייניקע עפנטלעכע געביידעס וועלכע מען דאַרף באַצייכענען. דער פלאַץ פון דער גרויסער שול, וועלכע די דייטשן האָבן פאַרברענט צוזאַמען מיט 2000 אידישע קדושים, איז נישט געהעריק פאַרצייכנט: מען דאַרף דאָרט אויפשטעלן אַ ריכטיקן מאָדעל-דענקמאָל.

אין קעלער פון אידישן שפּיטאָל אויף וואַרשעווער גאַס געפינט זיך אַ מאַרמאָר-טאָוול מיט די נעמען פון דער פאַרוואַלטונג, אין צוזאַמענהאַנג מיטן רעמאָנט פון שפּיטאָל אין 1937.

פּוילן 1990 איז ניט ווי פּוילן 1977. דער שטאָט-פּרעזידיום האָט זיך באַצויגן צו אונדז זייער פֿאַזיטיוו און האָט אויסגעדריקט זיין צושטימונג פאַר ווייטערער מיטאַרבעט. אויך די אָרטיקע פּרעסע האָט געווידמעט אַ סך אויפמערקזאַמקייט צו אונדזער טעטיקייט און געדרוקט כראָניק און אַן אינטערוויו פון אונדזער באַזוך.

די פינאַנסירונג פון די אַרבעטן איז געקומען פון אונדזער לאַנדסמאַן מאַקס ראַטנער פון קליוולענד, אַ דאַנק דער באַמיאונג פון מר. ריבאַל, עקזעקוטיוו-דירעקטאָר פון ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו-יאָרק. אין פרילינג האָפן מיר צו באַנייען די אַרבעט, אויף וויפל די פינאַנסן וועלן דערלויבן.

● —— ●

אַ תפילה

● פון פּעני קוויאַטקע-גוט, סאַראַטאָגאַ-ספּרינג

דאָס אידישע פֿאָלק שטראָמט פון אַלע וועלט-עקן,
ברעכן אַדורך די אייזערנע וואַנט!
מיט אַ שטאָלצקייט, פּריידּ, געזאַנג
קומען צו אונדזער הייליק לאַנד.
די לבנה באַשיינט פעלדער, וועלדער,
אין דער טיפער נאַכט איז שטיל.
אויף די וועגן מאַרשירן זעלנער מיט פּעסטע טריט,
המן הרשע וויל פאַרניכטן דעם איד.
עס גיסט זיך בלוט, מאַמעס טרערן, קינדערס געשריי.
אָ ליבער גאָט! הער אויס אונדזער געוויין און געבעט,
זאָלן קיין באַמבעס ניט פאַלן אויף אונדזערע שטעט!
מיר האָפן אַז גאָט וועט אונדז העלפן, ווי אַמאָל אויך הייַנט,
זאָל ווערן פאַרניכטעט אונדזער פיינט.
מיר בעטן בייַ גאָט: הער אויס אונדזער בקשה,
ווי אַמשנעלסטן זאָל קריגן די מפלה דער רשע.
דער שונא זאָל בלייבן אין נויט,
אויף די אידישע גאַסן זאָל מען טאַנצן אין פריידּ!

ביאַליסטאָקער טרויער־אַקאַדעמיע

• פון לעאָן מענדעלעוויטש
(אַ וואַשליקאָוער, איצט אין אויסטראַליע)

לאָר־יערלעך, אין אויגוסט מאָנאַט, אָרדנען איין די ביאַליסטאָקער לאַנדסמאַנשאַפטן אויף דער גאַנצער וועלט טרויער־אַקאַדעמיעס צום אָנדענק פון דער פאַרשניטענער אידישער שטאָט ביאַליסטאָק, מיט איר פאַרשפרייטער אומגעגנט פון שטעט און שטעטלעך.

די ביאַליסטאָקער לאַנדמאַנשאַפטן אויף דער וועלט לעבן איבער אַ פאַרקלענערונג אין זייערע טעטיקייטן. די סיבות זיינען פאַרשיידענע, אַמיינסטן געבונדן מיט דער פיזיאָלאָגישער פאַרמינערונג פון די לעבן־פאַרבליבענע עדות, וועלכע גייען פאַמעלעך אַוועק אין דער אייביקייט. די שאַרפקייט פון די גרויזאַמע בילדער וועלכע וואָס אַמאָל מער פאַרטונקלט אין אונדזער זכרון. ס׳האָט זיך אויך פאַרקלענערט די צאָל באַדערפטיקע, וואָס נויטיקן זיך אין הילף.

אין די ערשטע נאָך־מלחמה־יאָרן האָט דער ביאַליסטאָקער ציבור אויף דער וועלט, מיט ענערגיע און איבער־געבנקייט צו דער ביאַליסטאָקער טראַגעדיע, מאָביליזירט אַלע נויטיקע רעסורסן צו העלפן און ראַטעוון די פאַרבליבענע פון שרעקלעכן האָלאָקאָסט. די צענטערן פון די ביאַליסטאָקער לאַנדסמאַנשאַפטן זיינען געווען פול מיט באַזוכערס, וועלכע זיינען גרייט געווען אין אַלע אומשטענדן געבן אַ הילפיקע האַנט, ווי ביי שאַפן „פערמיטס", „אפידיי־ווידס", פינאַנציעלע הילף און פאַר־זיכערן אַ דאַך איבערן קאָפּ, פרנסה פאַר די געראַטעוועטע פון שרעקלעכן חורבן.

ביאַליסטאָק איז געווען אַ אידישע שטאָט וואָס האָט געשפּרודלט מיט אידיש לעבן, געבונדן מיט אידישע הומאַניטאַרע טראַדיציעס און טיפן בטחון אין אַ בעסערן גליקלעכן מאָרגן. דאָס אידישע לעבן האָסטו נישט געדאַרפט זוכן אין אַ ווינקל פון אַ בית־מדרש, ביבליאָטעק אָדער אין אַ אידיש בוך. דאָס אידישע לעבן האָסטו געקענט טרעפן אויף יעדן שריט און טריט, צי אין אַ געוועלב ביים קויפן אַ פונט צוקער, אַ געזאַלצענעם הערינג, אָדער ביים קויפן אַן אויבער־העמד און אַ פּאָר שיך. דאָס אידישע לעבן האָסטו בעגעגנט אויף די ברייטע גאַסן פון שענקיעוויטשאַ, וואַרשאַווסקאַ, ביז די שמאָלע געסלעך פון סוראַזער, סענדסערס און ווילטשע. דאָס אידישע לשון האָט געהערשט אין אַלע אידישע היימען: האָסט עס געהערט אין די גאַסן פון שפּאַצירנדיקע מיידלעך און בחורים, פון טרעגערס, קרעמערס, אַרבעטער און פאַבריקאַנטן; אויפן פישמאַרק, פיאַסקעס. ירידים, ווי אויך ביי דאָקטוירים, אַדוואָקאַטן, שפּיטאָלן און אין די קולואַרן פון שטאָט־ראַט.

די אַנטוויקלטע ביאַליסטאָקער אינדוסטריע, ספּעציעל טעקסטיל, האָלץ, גאַרבעריי און האַנדל, איז געווען דער פּראָדוקט פון אידישן וויסן, פלייסיקייט און מאָזאָלנער ערלעכער אַרבעט. אַ דאַנק דעם האָט זי זיך געפונען כמעט אויסשליסלעך אין אידישע הענט און פאַרזיכערט פרנסה פאַר דער אידישער און נישט אידישער באַפעלקערונג.

אידישע פאַבריקאַנטן, סוחרים, פרייע פראָפעסיעס ווי דאָקטוירים, אַדוואָקאַטן, אינזשיניערן, אַפּטייקערס, בוכהאַלטערס, לערערס, און אַנדערע, האָבן געהאָלפן פאַרבעסערן, פאַרשענערן דאָס אידישע לעבן מיט אירע פאַרשפרייטע אינסטיטוציעס. ס׳איז אוממעגלעך אויס־צורעכענען די צאָל אָרגאַניזאַציעס, אינסטיטוציעס, אַנשטאַלטן, וואָס האָבן געפירט אַ פאַרצווייגטע טעטיקייט אין ביאַליסטאָק מיט אַרום 65,000 אידן אויף דער אלגעמיינער צאָל פון 92,000 מענטשן. דאָרטן האָבן געפירט אַ פולע טעטיקייט אַלע פאָליטישע אָרגאַניזאַציעס, וואָס האָבן דאָן עקזיסטירט אין פוילן. פון עקסטרעם רעכטן ביתר, רעוויזיאָניסטן, אגודה, מזרחי, ביז אַלע אַנדערע ציוניסטישע שאַטירונגען ווי אַלגעמיינע ציוניסטן, רעכטע און לינקע פועלי־ציון, און אַנדערע. אין ביאַליסטאָק האָט אויך געפירט אַ פאַרצווייגטע טעטיקייט די בונדישע אָרגאַניזאַציע מיט אירע יוגנט־גרופּן (צוקונפט, סקיף); די קאָמוניסטישע אָרגאַניזאַציע, מיט אירע פאַרמאַסקירטע קעמערלעך: פּראָפעסיאָנעלע פאַראיינען און פיל אַנדערע פאָליטישע גרופּן מיט פאַרשיידענער באַפאַרבונג.

אין ביאַליסטאָק האָט עקזיסטירט אַ געדיכטע נעץ פון שולן, גימנאַזיעס אידישע, העברעאישע, פּראָגרעסיווע אָרטאָדאָקסישע תלמוד־תורות, ישיבות: אַ שטאַרק אַנטוויקלטע האַנדווערקער שול, מיט אייגענע מאַשינען, ווערשטאַטן, וועלכע פלעגט אַרויסלאָזן ערשטקלאַסיקע ספּעציאַליסטן. קינדער גאָרטנס, ביבליאָטעקן, כּאָרן מוזיקאַלישע גרופּן, דראַמאַטישע קרייזן, טעאַטער־טרופּן מיט אַ אידישן שיינעם סטאַבילן טעאַטער. טעגלעכע אידישע צייטונגען, ליטעראַרישע שריפטן אין אידיש, ווי אויך העברעאיש. פאַרשיידענע ספּאָרט־קלובן ווי „מכבי" „שטערן" „זש.ק.ס." און אַנדערע, וואו די אידישע יוגנט האָט אַקטיוו אָנטיילגענומען אין אַלע פאַרמעסטונגען. אַלערליי סאָרטן הילפס־אינסטיטוציעס, ווי לינת חולים, אָזע, לינת צדק, ביקור חולים און אַ ברייטע נעץ פון גמילת־חסדים־קאַסעס, ווי אויך אַן אייגן שפּיטאָל מיט אידישע דאָקטוירים און פערסאָנאַל.

אַ ועד הקהל, בית־דין און אַלע רעליגיעזע צוגאַב־אַנשטאַלטן, ווי אַ מקוה, מושב זקינים, בית־יתומים, פאָלקס־קיך און אַנדערע. אַ נעץ פון בתי מדרשים, אַלטע און נייע, שטיבלעך, קלויזן, צערך־שטיבלעך אויף אַלע גאַסן און געסלעך. אין די טעג פון יומים נוראים האָט מען אין יעדן גרעסערן הויף אָרגאַניזירט אַ פּראָוויזאָרישן בית מדרש מיט אַ גוטן בעל־תפילה. די קרוין פון אַלע בתי־תפילות איז געווען די פּרעכטיקע ניי־אויפגעבויטע שול (1913), באַקאַנט ווי די כאָרשול, מיט אַ חזן און משוררים.

דערמאָנענדיק די פּרעכטיקע ביאַליסטאָקער גרויסע כאָרשול גייט אַדורך אַ שוידער איבער אונדזער גוף, אונדזער באַוואוסטזיין. ווי איז דאָס מעגלעך, אַז אין צוואַנציקסטן יאָרהונדערט זאָל מען אַרייַנטרייבן אַן עדה אידן און פאַרברענען לעבעדיק, צוזאַמען מיט דער שול, וועלכע איז געווען זייער גייסטיקער סימבאָל.

ביי אונדזערע יאָר־יערלעכע טרויער־אַקאַדעמיעס, דערמאָנען מיר אונדזערע ליבסטע און נאָענטסטע, וואָס האָבן אַרויסגעוויזן אַזוי פיל מוט, שטאַלץ און גבורה אין די האָפנונגסלאָזע קאַמפן.

סאַמועל פּיסאַר באַערט מיט מעדאַל פון פראַנצויזישן ערן־לעגיאָן

פּרעזידענט פראַנסואַ מיטעראַן האָט באַערט אונדזער חשובן לאַנדסמאַן, סאַמועל פּיסאַר, מיט פראַנקרייכ׳ס פּרעסטיזשפולסטער אויסצייכענונג אין שלום־צייט, דער קרייץ פון ערן־לעגיאָן. דער דאָזיקער מעדאַל איז אים צוגעטיילט געוואָרן דורך דער פראַנצויזישער רעגירונג.

ביי אַ ספּעציעלער צערעמאָניע, וועלכע איז אָפּ־

סאַמועל פּיסאַר באַערט פון פּרעזידענט פראַנסואַ מיטעראַן

געהאַלטן געוואָרן אין עליזעי־פּאַלאַץ, אין פראַנצויזישן „ווייסן־הויז", דעם 6טן יולי, 1990, איז דער וועלט־באַרימטער לאָיער און שרייבער באַערט געוואָרן פאַר זיין ביישטייער צו אינטערנאַציאָנאַלע באַציאונגען, שלום און ליטעראַטור. ביי דער צערעמאָניע זענען אָנוועזנד רעגירונגס־פירער, פּיסאַר׳ס פאַמיליע און פריינט.

אין זיין רעדע האָט פּרעזידענט מיטעראַן געלויבט ד״ר פּיסאַר׳ן, וועלכער האָט זיך דערהויבן פונעם אָפּגרונט אין די נאַצישע טויט־לאָגערן צו די העכסטע מענטשלעכע דערגרייכונגען. דער פּרעזידענט האָט דערביי דערמאָנט פּיסאַר׳ס באַרימט בוך „וועגן בלוט און האָפענונג", ווי אויך זיינע אַנדערע ביכער: „דער מענטשלעכער רעסורס" און „וואָפנס פון שלום". דאָס לעצטע בוך, וועלכעס איז אָנגעשריבן געוואָרן מיט 20 יאָר צוריק, איז ווי אַ נבואה, וועלכע איז מקוים געוואָרן לעצטנס אין די געשעענישן אין סאָוועט־רוסלאַנד און מזרח־אייראָפּע.

„שבת הגדול", 90טער געבורטסטאָג פון אונזער ערן־פּרעזידענט רובין בינדלער

רובין בינדלער, דער באַליבטער און חשובער ערן־פּרעזידענט פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן, פּראָווען אויף זייער אַ פיינעם אופן יעדעס יאָר זיין געבורטסטאָג וואָס פאַלט אויס שבת הגדול, דאָס מיינט דער לעצטער שבת פאַר פּסח. דאָס איז אָבער ניט סתם אַ געבורטסטאָג פאַר אונזער ליבן ערן־פּרעזידענט, עס איז פיל מערער.

היות ווי דער יום־טוב פּסח איז פאַרבונדן מיט דער באַפרייאונג פון אידן פון שקלאַפערייַ אין מצרים, און דאָס דערמאָנט דאָך יעדן פון אונז זייער פיל, האָט מר. רובין נאָך מיט יאָרן צוריק איינגעפּירט אַ שיינע און אויך זייער נוצלעכע טראַדיציע. מר. בינדלער טראָגט נעמלעך יעדעס יאָר צו, אין פאַרבינדונג מיט זיין שבת הגדול געבורטסטאָג, אַ גרעסערע סומע געלט אַלס ביישטייערונג פאַר דער גרויסער ביאַליסטאָקער אינסטיטוציע.

עס דאַרף דערמאָנט ווערן, אַז רובין בינדלער איז איינער פון די עלטסטע איבערגעבענע בויער און טוער פאַר דער ביאַליסטאָקער היים פאַר עלטערע מענטשן און דעם צענטער. זינט פיל יאָרן איז ער כסדר אַ טרייַער אַקטיוואָר טוער אין דער אינסטיטוציע. מען ווייזט צו אים אַרויס גרויס דרך־ארץ און מען הערט זיך שטענדיק אויפמערקזאַם צו צו זיינע אָנווייזונגען און מיינונגען וואָס זיינען פון גרויסן פּראַקטישן ווערט.

אין פאַרבינדונג מיט דער דאָזיקער שיינער טראַדיציע פירט פריינט בינדלער אויך יעדעס מאָל דורך, פאַר זיין שבת הגדול געבורטסטאָג, אַ ספּעציעלע זאַמלונג ביי זיינע משפּחה־מענטשן און פריינט פאַר דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים.

———●———

חשובער פריינד אריה שמיר

אַנטשולדיקט מיר וואָס כ׳האָב ניט גלייך געענטפערט אויף אייער בריוו פון 7טן נאָוועמבער. מיין סעקרעטאַר, וועלכער העלפט מיר אויך אַרויס ביי דער אַרבעט אין דער „ביאַליסטאָקער שטימע" איז געווען קראַנק און איך אַליין בין צו־שטאַרק פאַרנומען מיט אַנדערע וויכטיקע ענינים.

איך נעם אָן מיט צופרידנקייט אייער אָנבאָט און פון איצט אָן זענט איר דער אָפּיציעלער קאָרעספּאָנדענט פון דער „ביאַליסטאָקער שטימע" אין ישראל — הלוואי פאַר לאַנגע יאָרן!

יאָ, איר האָט די ריכטיקע קוואַליפיקאַציעס און אויך דעם טאַלאַנט צו שרייבן. איך האָף, אַז די אַרטיקלען, וועגן וועלכע איר האָט געשריבן, וועלן אָנקומען אין צייט און וועלן נאָך קענען אַריין אינעם נאָענטסטן פּסח־נומער.

איך בעט אייך אָבער איין זאַך — שרייבט קורץ, ספּעציעל די הספּדים. נעמט אַ ביישפּיל פון אונדזער רו ריק „אונדזערע פאַרלוסטן", אין וועלכער מיר דרוקן נאָר געציילט שורות פון די וועלכע זענען אַוועק אין דער אייביקייט. ליידער האָבן מיר ניט גענוג פּלאַץ צו דרוקן זייערע פולע ביאָגראַפיעס.

זייט געזונט,

אייער

איסאַק ריבאַלאָווסקי

אידיש פאָלק און ארץ ישראל

• פון מאיר ברק

דער גרויסע שטראָמיקע עלייה פון די רוסישע אידן קיין ארץ ישראל איז בלי ספק אַ דערפרייענדע דערשיינונג. די געפלאָגטע און גערודפטע אידישע פליטים פון סאָוועט־רוסלאַנד האָבן זוכה געווען צו אַ געזיכערטער היים בייַ זיך, אין דעם ג–ט־געבענטשטן לאַנד ארץ ישראל.

זענען אָבער אויך, צו אונדזער טיפן באַדויערן, פאַראַן אַזעלכע אידן וואָס חלש'ן זיך צו באַזעצן אין... דייטשלאַנד. קומען צו דייטשע עמיגראַציע־בעאַמטע און זאָגן צו די „נעמלעכע" רוסישע פליטים: לא מיט אַן אַלף... איר קענט ניט אַריינגעלאָזט ווערן אין דייטשלאַנד, סיידן איר ווערט באַווייזן דאָקומענטאַריש אַז איר זענט אָפשטאַמיקע פון דער דייטשער מדינה.

וואָס זאָגט איר ניט צו אַזאַ „גזירה", רחמנא ליצלן?!...

דעם אמת זאָגנדיק, וואָס איז געווארן פון אונדזערע אידישע ברידער, איז שווער תופס צו זיין. זיי ווילן דווקא אויפשטעלן פערמאַנענט זייערע נייע היימען אין דייטשלאַנד, אויף דער טמא'דיקער פאַרשאָלטענע ערד, וואָס איז דורכגעווייקט מיט ימ'ען אידיש בלוט און טרערן.

וויפל אָנשטרענגונג, געזונט, כח און מוח האָבן אונדזערע ברידער אידן פון די תפוצות אין גאָר דער וועלט אַריינגעלייגט צו באַפרייען די ליידנדע אסירי־ציון, כדי עולה זיין אין ארץ ישראל, אין אונדזער היסטאָריש היימלאַנד, אין ארץ־אבות?

די געשיכטע האָט ביי נישט איינעם פון אונדז איבערגעלאָזט אַ ביטערן נאָכ'טעם. עס איז באמת גאָרניט צו פאַרשטיין די מענטאַליטעט פון אחינו בני ישראל. צי האָבן מיר, אידן, נאָך אַלץ ניט געלערנט קיין טרויעריקע לעקציע פון דער נאָענטער פאַרגאַנגענהייט, וועלכע (דייטשלאַנד) האָט פאַרטיליקט אַ דריטל פון אונדזער פאָלק און פאַרגיפטעט די מוחות פון דער גויִ'אישער וועלט מיט אידן־האַס און אַנטיסעמיטיזם? טראָץ דעם אַלעמען שמעקט נאָך אונדזערע אידעלעך דער „סיר הבשר" און גיין צוריק אין באַנקראָטירטן גלות'דיקן לעבן. הפלא ופלא!

צי דאַרף מען נאָך היינט־צו־טאָג אויפקלערן אַ איד, אַז די „גדולי הציונות" האָבן לחלוטין ניט געַ'חלומ'ט צו שאַפן אין ארץ ישראל פאַר אידן פון דער וועלט אַ מין „קאָרידאָר", אַ גשר איבערצוגיין פון איין גלות אין צווייטן... נאָר אַ געזיכטערטע נאַציאָנאַלע היים פאַר אונדזער שוואַך־געליטענעם פאָלק, עס זאָל קענען לעבן אין רו און פרידן. און באַזונדערס אין דער היינטיקער צערודערטער וועלט איז דאָך מדינת ישראל אָן צווייפל, דער ריכטיקער פלאַץ, וואו אַ איד קאָן זיך אויסלעבן בחומר וברוח און דערציען זיינע קינדער אין אידישן גייסט.

מיר טאָרן קיינמאָל ניט פאַרגעסן, אַז דער נישט־איד גלייכט ניט דעם אידן אין קיין שום לאַנד, ער זוכט אים רק אויסצונוצן.

לאָמיר אייך איבערגעבן אַ ספּעציפיש היסטאָרישן פאַקט:

דער „אייזערנער" קאַנצלער ביסמאַרק, פון דייטש־לאַנד, ווי באַוואוסט, איז געווען אַ גרויסער שונא ישראל און אַנטיסעמיט. דאָך האָט ער געהאַט אַ אידישן באַנקיר אַלס ראַטגעבער אין פינאַנציעלע ענינים, אַ געוויסער בלייכ־רעדער. זייענדיק אין דער מלוכה'שער מיניסטאָרן־ביורא, האָט ער באַפוילן זיין אויפזעער, ער זאָל יעדעס מאָל, ווען בלייכרעדער וועט אַריינקומען, אים גלעבן פאָרצוג און ניט לאָזן וואַרטן, ניט קוקנדיק דערויף וואָס אין וואַרטע־זאַל געפינען זיך פראָמינענטע פערזענלעכקייטן ווי מיניסטאָרן, גענעראַלן, אַדמיראַלן וואָס ווילן אים זען.

איינמאָל האָט פאַסירט, אַז דער באַנקיר בלייכרעדער האָט געדאַרפט נויטיק אַן אוידיענץ מיט ביסמאַרק'ן. אין אַ צייט וועלן די אָפּיציעלע מלוכה קאַנצלאַריע איז געשלאָסן, איז בלייכרעדער אַוועק צום קאַנצלער אין זיין פריוואַט הויז, אין פאַלאַץ. אַריינקומענדיק, ביי דער טיר, האָט ער איבערגעגעבן זיין קאַרטע צום אויפזעער. דער לעצטער איז אַריינגעגאַנגען אין צימער פון ביסמאַרק'ן. צוריקקומענדיק האָט ער געבעטן בלייכרעדער'ן ער זאָל וואַרטן אויף זיין נעקסט, נאָכדעם וויי פריערדיקע באַזוכער וועלן אַריין.

ווען בלייכרעדער איז אַריינגעקומען אין ביסמאַרק'ס צימער, האָט ער אויסגעדריקט זיין אַנטריסונג וואָס דאָס מאָל האָט ער אים גלאָזט וואַרטן אויף זיין ריי. האָט ביסמאַרק אים סאַרקאַסטיק געענטפערט: דער קאַנצלער בישמאַרק, בעת ער זיצט אין זיין אַמטירנדיקן אָפּיס, גיט ער שטענדיק פאָרצוג צו בלייכרעדער דעם באַנקיר, מחמת דאָס וואילזיין פון דער דייטשער מלוכה פאַדערט עס פון אים. דאַקעגן דער פירשט ביסמאַרק, אין זיין פריוואַט הויז, וועט קיינמאָל נישט געבן קיין פאָרצוג צו בלייכרעדער דעם איד, איבער אַ דייטש, מעג ער זיין אַ פחות שבפחותים...

מיר דענקען, אַז קאָמענטאַרן צו דער געשיכטע זענען איבריק.

איסאַק ריבאַלאָווסקי, שלום וברכה!

איך האָב באַקומען דעם ראש־השנה נומער פון דעם זשורנאַל „ביאַליסטאָקער שטימע" און איך דאַנק אייך פון טיפן האַרצן פאַר שיקן דעם און אויך די פריערדיקע נומערן. איר זאָלט זוכה זיין דאָס צו טאָן נאָך אַ סך יאָרן, צוזאַמען מיט אייער ליבער פרוי מאַלי.

מיט גרויס פרייד האָבן מיר געלייענט דעם זשורנאַל, וועלכער האָט דערוועקט ביי מיר און מיין פרוי, אויך אַ ביאַליסטאָקערין, געפילן פון בענקשאַפט, דורכגעדרונגען מיט פיל וויטיק, וועגן אונזער חרובער היימשטאָט און וועגן אונזערע אומפאַרגעסלעכע נאָענטסטע, וועלכע וועלן דאָרט דערמאָנט. דער דאָזיקער זשורנאַל און די אַרטיקלען וועלכע געפינען זיך אין אים, זענען טרייסטווערטער פאַרן אייביקן אָנדענק פון אונזער ליבער ביאַליסטאָק.

ליבער פריינד ריבאַלאָווסקי, מיר די ביאַליסטאָקער אין אַלע לענדער וואו מיר וואוינען, זענען שטאָלץ מיט אייך, פאַר אייער דינאַמישקייט און טעטיקייט וועלכע איז אַזוי פרוכטבאַר אויף אַלע געביטן. אונזער וואונטש איז, אַז איר זאָלט נאָך אַ סך יאָרן זיין מיט מוט און כוח אויף אַלע געביטן, אריכת ימים צוזאַמען מיט אייער ליבער פרוי מאַלי.

אייער גוטער פריינד און לאַנדסמאַן

חזן אליעזר סאלמאן, אַרגענטינע

אַן איינדרוקספולער יום־טוב

• פון מאַשאַ לעאָן

„ט ראָץ דער עקאָנאָמישער רעצעסיע הײַנטיקס יאָר, איז דער 1990טער קאַמפּיין פֿון 'איווא' געווען דער סאַמע דערפֿאָלגרײַכסטער", האָט דערקלערט ברוס סלאָווין, דער פֿאָרזיצער פֿון דירעק־טאָרן־ראַט פֿון „איווא", בײַ דעם גרויסן באַנקעט פֿון „אידישן ווײַסנשאַפֿטלעכן אינסטיטוט", וועלכער איז ניט לאַנג צוריק אָפּגעהאַלטן געווארן אין ניו־יאָרק. די דאָזיקע אונטערנעמונג, וועלכע האָט אַרײַנגעבראַכט 375 טויזנט דאָלאַר, האָט אָפּגעשלאָסן אַ יאָר פֿון גרויסע דער־גרייכונגען פֿון דער אינסטיטוציע.

די דערגרייכונגען שליסן אײַן דאָס אַרײַנקריגן דעם אַרכיוו פֿון אידישן אַרבעטער־„בונד", וועלכער איז דער צווייט־גרעסטער אַרכיוו אין דער וועלט וועגן אידישן לעבן אין מזרח־אייראָפּע און אַמעריקע. דעם זעלבן יאָר האָט „איווא" און דער אידישער טעאַלאָגישער סעמינאַר אונטערגעשריבן אַן אָפּמאַך מיטן מאָסקווער היסטאָרישן אַרכיוו־אינסטיטוט, כדי אײַנצושטעלן אַ „מידזשאָר" פֿאַר אידישע שטודיעס אין דעם אוניווערזיטעט, וועלכער האָט פֿינף טויזנט סטודענטן.

מר. סלאָווין, וועלכער איז אויך פֿרעזידענט פֿון דער „רעוולאָן"־גרופּע, האָט אויפֿגעקלערט, אַז אין די קומענדיקע פֿינף יאָר וועט דער „איווא" שיקן צום אוניווערזיטעט לערער, וועלכע וועלן דאָרט לערנען די אידישע געשיכטע און די אידישע און העברעאישע שפּראַכן.

אָבער 1990 וועט אַממייסטן געדענקט ווערן דורך דעם, וואָס אין דעם יאָר זענען געפֿונען געווארן 40 פֿראָצענט פֿון די פֿאַר׳מלחמה׳דיקע „איווא"־אַרכיוון (וועלכע מען האָט אָנגעהויבן צו זאַמלען מיט 65 יאָר צוריק אין ווילנע, וואו דער „אידישער ווײַסנשאַפֿטלעכער אינסטיטוט" איז געגרינדעט געווארן). די 40 פֿראָצענט זענען געפֿונען געווארן אינעם צענטראַלן מלוכהשן אַרכיוו אין ליטע.

די ערשטע העלפֿט איז געפֿונען געווארן אין 1945 און איז געבראַכט געווארן קיין ניו־יאָרק צוויי יאָר שפּעטער. „די צווייטע העלפֿט, וועלכע מען האָט אָנגענומען אַז זי איז פֿאַרניכטעט געווארן אין דער צײַט פֿון דער נאַצי־אָקופּאַציע און אין די סטאַלין־יאָרן, איז אויפֿגעהיטן געווארן אַ דאַנק אַזעלכע העלדישע אידן ווי אברהם סוצקעווער און שמערקע קאָטשערגינסקי: דורך די ליט־ווינער אָננאַ סימייטע און ד״ר אַנטאַנאַס אולפּיס, וועלכע האָבן ריזיקירט מיט זייערע לעבנס אָפּצוהיטן די אידישע ביכער און דאָקומענטן", האָט מר. סלאָווין געזאָגט.

ביים באַנקעט האָט געזאָלט אויפֿטרעטן דער פֿרע־זידענט פון דער ליטווישער רעפֿובליק, וויטאָוטאס לאַנדס־בערגיס. אָבער אין דעם זעלבן טאָג האָט ער געהאַט אַ קאָנפֿערענץ אין מאָסקווע מיטן סאָוועטישן פֿרעזידענט גאָרבאַטשאָוו און ניט געקענט קומען צו דער אונטער־נעמונג. זײַן אָרט האָט פֿאַרנומען דער ליטווישער קאָנסול אין וואַשינגטאָן, סטאַטיס לאָזאַרייטיס.

מר. לאָזאַרייטיס האָט אין זיין רעדע דערציילט וועגן דער ערנסטער פֿאָליטישער לאַגע אין ליטע און אויך אונטערגעשטראָכן דעם פֿאַקט וואָס אַ צאָל ליטווינער האָבן מיטגעבראַכט מיט די נאַציס אין דער צײַט פֿון דער אָקופּאַציע. ער האָט אָבער אויך אויסגעדריקט זײַן אָפּטימיזם, אַז „מיר האָבן אַ נײַעם דור, וועלכער בויט אַ נײַע געזעלשאַפֿט מיט אַ נײַער מענטאַליטעט. דער אימפּעריאַליזם פֿון 19טן יאָרהונדערט דאַרף פֿאַרביטן ווערן מיט אַ מער פֿרײַנטלעכן און פֿרידלעכן סיסטעם. מיר ווילן זען ווי יונגע מענטשן הייבן אָן אַ דיאַלאָג מיט נײַע מינדערהײַטן און מיט דעם נײַעם דור וועלן מיר מוזן אַלץ אָנהויבן פֿון אָנפֿאַנג".

מר. סלאָווינ׳ס פֿאָרשטעלן דעם ערן־גאַסט, סאַמועל פּיסאַר, האָט בלויז אָנגעצייכנט אַ צאָל פֿון זײַנע דערגרייכונגען — אַ לעבן־געבליבענער פֿון חורבן, אינטער־נאַציאָנאַלער לאָיער; ראַטגעבער פֿון רעגירונגען, קאָר־פֿאָראַציעס און בענק; ראַטגעבער צום סטעיט־דעפּאַרט־מענט, און אַ מיטגליד פֿון דזשאַן פּ. קענעדי׳ס „ברעין־טראָסט" וועגן אויסלענדישע פֿראַגן. מר. סלאָווין און דער עקזעקוטיוו־דירעקטאָר פֿון „איווא", שמואל נאָריך, האָבן דאַן פֿרעזידענט מר. פּיסאַר׳ן מיט אַן אײַנגעראַמטן מאָנטאַזש פֿון ציטאַטן פֿון דאַנטע, האָמער, דאָסטאָיעווסקי און עלי ויזעל, וועלכע געפֿינען זיך בײַם אָנהויב פֿון די קאָפּיטלען אין פּיסאַר׳ס בוך „וועגן בלוט און האָפֿענונג".

מר. פּיסאַר האָט געערעדט וועגן זײַן אייגענער טראַנספֿאָרמאַציע פֿון אַ לעבנגעבליבענעם פֿון אוישוויץ, ביז זײַן איצטיקער הויכער פּאָזיציע. (די דאָזיקע רעדע ברענגען מיר באַזונדער).

נאָר אים האָט געקראָגן דאָס וואָרט אַ צווייטער ביאַליסטאָקער, לעאָ מעלאַמעד, וועלכער איז געקומען קיין אַמעריקע אין 1941 פֿון ווילנע און איז דאָ געווארן אַ פֿירער אין דער אַמעריקאַנער ביזנעס־וועלט און פֿאָרזיצער פֿון דער „שיקאַגאָ מערקענטייל עקסטענדזש". אין אַ פֿרעכ־טיקן און דראַמאַטישן אידיש האָט מר. מעלאַמעד דעקלא־מירט אַ ליד פֿון אברהם סוצקעווער, און דער גאַנצער עולם האָט נאָכדעקלאַמירט זײַן אייגענע ענגלישע איבער־זעצונג, וועלכע איז געווען אָפּגעדרוקט אינעם פּראָגראַם.

דער „מאַסטער אָוו סערעמאָניס" איז געווען דער באַרימטער טעאַטער־פֿראָדוצענט דזשאָזעף פֿאַפֿ. ער האָט באַגריסט דעם גרויסן עולם אויף אידיש: „גוט־אָוונט מענטשן!" און דערבײַ אויסגעזאָגט אַ סוד, אַז ער אַליין אַרבעט אויף אַן איבערזעצונג פֿון ה. לייוויק׳ס פֿאָעמע. מר. פֿאַפֿ האָט אויך פֿאָרגעשטעלט די קינסטלער פֿילי־פּ קאַסנאָף און אַליסאָן פרייזער, וועלכע האָבן געגעבן אַ קאָנצערט. זיי זענען באַגלייט געווארן אויף דער פּיאָנאָ פֿון וועין אַבראָוואַנעל. אינעם פֿאָרווילונגס־פֿראָגראַם האָבן אויך אָנטייל גענומען דער פֿידלער אַלעקסאַנדער שנײַדער און דער קלעזמער־פֿלוס אָרקעסטער, וועלכער האָט געשפּילט האָראָס און פֿריילעכס, און דער עולם פֿון די אָנגעזעענסטע פֿערזענלעכקײטן אין ניו־יאָרק האָבן געשמאַק מיטגעטאַנצט.

די אידישע קהילה אין אַמאָליקן ביאַליסטאָק

די אידישע ביאַליסטאָק איז געווען גוט באַקאַנט איבער גאַנץ רוסלאַנד, ליטע, פוילן און אַנדערע ערטער, ווי אַ צענטער פון סאָציאַלער אַקטיוויטעט און פילאַנטראָפּיע. זי האָט תמיד געהאָלפן די נויטבאַדערפטיקע מיט אַ בריט הארץ און מיט ענטוזיאַזם, צוזאַמען מיט די אַנדערע גרויסע אידישע קהילות אין מזרח־אייראָפּע. אין דער שטאָט איז געשאַפן געוואָרן די חובבי־ציון באַוועגונג. די שטרעבונג אַז ארץ־ישראל זאָל ווידער ווערן דאָס אידישע היימלאַנד, איז פאַרשטאַרקט געוואָרן אין 1882, ווען אַ צאָל פּראָמינענטע ביאַליסטאָקער האָבן געהאָלפן עטאַבלירן די שטאָט פּתח־תקוה. זיי האָבן דאָרט איינגעשטעלט געשעפטן, געבויט הייזער און אָרגאַניזירט אינעם הייליקן לאַנד קולטורעלע און סאָציאַלע אינסטיטוציעס.

ישראל איז אָבער ניט געווען דאָס איינציקע אָרט אין דער וועלט וואו ביאַליסטאָקער אידן האָבן אינווסטירט זייער ענערגיע און געלט. מאָזעסוויל, אַ אידישע קאָלאָניע אין אַרגענטינע, איז געגרינדעט געוואָרן אַ דאַנק די באַמיאונגען פון דער אידישער ביאַליסטאָק. ווילאַ לינטש, אַן אינדוסטריעלער צענטער אין אַרגענטינע, איז געשאַפן געוואָרן אַ דאַנק דער איניציאַטיוו, באַמיאונגען און געלט פון ביאַליסטאָקער אידן.

אין די פאַראייניקטע שטאַטן, מעקסיקע, דרום־אַמעריקע, מערב־אייראָפּע און ישראל זענען היינט פאַראַן באַדייטנדיקע אָרגאַניזאַציעס פון ביאַליסטאָקער לאַנדס־לייט, וועלכע היטן אָפּ געטריי די ירושה פון זייער באַליבטער היימשטאָט.

פאַרשטייט זיך, אַז די ביאַליסטאָקער אידן האָבן אויך ניט פאַרנאָכלעסיקט זייער אייגענע שטאָט. זיי האָבן דאָרט אָרגאַניזירט אידישע און העברעאישע שולן, גימנאַזיעס, ביבליאָטעקן, טעאַטערס, מוזיקאַלישע גרופּן, ספּאָרט־קלובן און אַנדערע קולטור־אָרגאַניזאַציעס. די „הבימה", דאָס באַרימטע העברעאישע טעאַטער, וועלכעס האָט דערפרייט און באַגייסטערט אידישע טעאַטער־ליבהאָבער איבער דער גאַנצער וועלט, איז געגרינדעט געוואָרן דורך נחום צמח, אַ ביאַליסטאָקער איד.

די שטאָט האָט געהאַט אַן אינטעליגענץ, וועלכע האָט איינגעשלאָסן שרייבער, וויסנשאַפטלער, אַקטיאָרן, מוזיקער, לערער און פּאָליטישע פירער. אויפן רעליגיעזן געביט האָט ביאַליסטאָק אַרויסגעגעבן גרויסע רבנים, לומדים און ראשי־ישיבות, וועלכע האָבן גייסטיק דערהויבן די אידישע קהילה. זיי האָבן אָנגעפירט מיט מער ווי אַ הונדערט שילן און תורה־מוסדות אין דער שטאָט און אין דער געגנט, אָנהאַלטנדיק דערמיט די פאַרבינדונג פון די מאַסן מיט דער אידישער טראַדיציע פון תורה און תפילה. דורות אידישע קינדער זענען דערצויגן געוואָרן אין די דאָזיקע אינסטיטוציעס. יונגע תלמידים פון די אַרומיקע שטעטלעך זענען געקומען קיין ביאַליסטאָק לערנען אין די דאָזיקע וועלט־באַרימטע ישיבות. זיי האָבן אויך געפונען אַ וואַרעמע היים און אַ מאָלצייט ביי די ביאַליסטאָקער פאַמיליעס, וועלכע האָבן געהאַט אַ שם אין גאַנץ מיזרח־אייראָפּע מיט זייער גאַסטפריינטלעכקייט.

איינע פון די שטאַרקסטע מידות פון דער ביאַליסטאָקער אידישער קהילה איז געווען זייער שטאַרקע זאָרג פאַר די אָרעמע. די קהילה האָט אויפגעבויט איר אייגענעם שפּיטאָל, אַ לינת־הצדק, וואו דאָקטוירים האָבן פריי באַהאַנדלט קראַנקע אָרעמע מענטשן און זיי אויך געגעבן בחינם רפואות. ס׳איז אויך אייגנגעשטעלט געווארן אַ מושב־זקנים, יתומים־הייזער, הילף־געזעלשאַפטן און הלוואה־קאַסעס. אַ סך מענטשן האָבן געזאַמלט געלט ביי דער אידישער באַפעלקערונג און שפּעטער איז דאָס געלט פאַנאַנדערגעטיילט געוואָרן צו די אָרעמע מענטשן. די אָרעמע האָבן אויך געקראָגן האָלץ און קוילן צו באַהייצן זייערע וואוינונגען אין ווינטער, יום־טוב׳דיקע שפּייזן, דירה־געלט און אויך נדנ׳ס פאַר זייערע טעכטער. דאָס אַלץ איז געטאָן געוואָרן אַלס מתן בסתר, כדי ניט צו פאַרשעמען די אָרעמע מענטשן.

די ביאַליסטאָקער אידן האָבן זיך אויסגעצייכנט מיט די בעסטע שטריכן פון אידישן פאָלק: אַמביציע געמישט מיט חסד. זיי האָבן אַריינגעשריבן אַ גלאָררייך בלאַט אין דער אידישער געשיכטע מיט וויכטיקע דערגרייכונגען. ס׳איז ניטאָ קיין שום ספק, אַז אַ סך מער אַזעלכע בלעטער וואָלטן אַריינגעשריבן געוואָרן אין דעם פינקס, אויב די אידישע ביאַליסטאָק וואָלט ווייטער עקזיסטירט.

ליידער האָבן די נאַצי־רוצחים, אין זייער טייוולאָנישן פּרואוו צו פאַרניכטן דאָס גאַנצע אידישע פאָלק, אומגעבראַכט דעם דאָזיקן פּרעכטיקן צענטער פון אידישער שעפּערישקייט און רחמנות. די אידישע ביאַליסטאָק איז טאַקע אינגאַנצן פאַרניכטעט געוואָרן, אָבער איר ירושה טאָר קיינמאָל ניט פאַרגעסן ווערן.

ישראל ביאַלאָסטאָצקי — אַ דאָקטאָר־גראַדואַנט

אונדזער בן־עיר ישראל ביאַלאָסטאָצקי האָט לעצטנס באַקומען זיין דאָקטאָר־טיטל אויף פילאָסאָפּיע און געשיכטע. זיין דיסערטאַציע איז געווען אויף דער טעמע „דער ווידעראויפבוי פון אידישן יישוב אין פוילן נאָך דער צווייטער וועלט־מלחמה (1946־1950).

ישראל, אַ געבוירענער אין ביאַליסטאָק אין 1917, האָט אין זיינע יונגע יאָרן געאַרבעט אַלס וועבער, ווי פיל אידישע יוגנטלעכע אין אונדזער שטאָט. ער האָט איבערגעלעבט די מלחמה קעמפּנדיק אין דער רויטער אַרמיי. נאָך דער מלחמה איז ער צוריקגעקומען קיין ביאַליסטאָק און שפּעטער זיך באַזעצט אין שטעטין. ער איז דאָרט געווען טעטיק אויפן געביט פון אידישער קולטור, אַלס סעקרעטאַר פון אידישן קולטור־געזעלשאַפטלעכן פאַרבאַנד.

אין 1951 האָט ער אָנגעפאַנגען שטודירן געשיכטע אין פויזנער אוניווערסיטעט, ביז ער האָט דאָרט דערגרייכט זיין מאַגיסטער־טיטל. אין 1969 איז ער עולה געווען קיין ישראל מיט זיין פאַמיליע און זיך באַזעצט אין ירושלים. ער האָט געאַרבעט אין יד־ושם אַלס געשיכטע־פאָרשער ביז צו זיין פענסיע אין 1984. גלייכצייטיק שטודירט אין העברעאישן אוניווערסיטעט, וואו ער האָט איצט באַקומען זיין דאָקטאָר־טיטל.

דער פריוויליקער קאָמיטעט צו העלפן אַבסאָרבירן נייע עולים און זייערע פאַמיליעס אין ישראל

צו דער עקזעקוטיווע פון ביאַליסטאָקער צענטער

מר. סעם סאָלאַזש, פּרעזידענט
מר. איסאַק רייבעל, עקזעק.־דירעקטאָר

תל־אביב, דעצעמבער 25, 1990

חשובע פריינט,

אין נאָמען פון אונדזער קאָמיטעט דריק איך אויס אונדזער גרויסן דאַנק פאַר דערלויבן אַרויסצוציען 5,000 דאָלאָר פון דער קאָנטע פון ביאַליסטאָקער אירגון אין ישראל, און איבערווייזן דאָס געלט צו דער ספּעציעלער קאָנטע פון אונדזער קאָמיטעט, נומער 90/330/577097, אין בנק לאומי, צווייג 816, אין תל־אביב. מיר זענען איבערצייגט, אַז דאָס איז אַ שריט אויפן ריכטיקן וועג און האָפן אַז איר וועט אָננעמען וויטערדיקע שריט אין דער נאָענטער צוקונפט, נעמענדיק אין אַכט די וואַקסנדיקע נויט ביים אַבסאָרבירן די געווּאָזענע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט און פון דער אַרומיקער געגנט, וועלכע זענען געקומען קיין ישראל מיטן גרויסן עולים־שטראָם פון סאָוועט־רוסלאַנד.

טייערע פריינט, מיר ווילן ברענגען צו אייער אויפמערקזאַמקייט, אַז אַחוץ אייער ביישטייער האָבן מיר ביז היינט געשאָפן די סומע פון איבער 42 טויזנט אַמעריקאַנער דאָלאַרן. מיר באַמיען זיך איצט צו פאַר־שטאַרקן אונדזערע צוקונפטיקע אַקטיוויטעטן, אַריינ־געריכנט די אויפפאַסונג אויף אַלע נייע עולים פון ביאַליסטאָק און דער אומגעגנט, וועלכע קומען אָן קיין ישראל. פאַר דעם דאָזיקן ציל שאַפן מיר איצט אַ וועלט־צענטער.

דעריבער לאַדן מיר אייך איין, מר. סאָלאַזש און מר. רייבעל, נעמענדיק אין אַכט די וויכטיקייט פון אייער קאָאָפּעראַציע — זיך אָנצושליסן אַלס ערן־מיטגלידער אין אונדזער קאָמיטעט, וועלכער איז אַ וואָלונטאַרער און איז פולשטענדיק אָפּגעזונדערט און אומאָפּהענגיק אין אַלע אַקטיוויטעטן און פאַראַנטוואָרטלעכקייטן פונעם אירגון פון ביאַליסטאָק און אומגעגנט אין ישראל. טראָץ דעם וואָס מיר זאָרגן נאָר פאַר די ביאַליסטאָקער, וועלן מיר פאַרבלייבן גייסטיק פאַרבונדן מיטן אירגון און מיט אייער צענטער.

און אַזוי ווי אונדזער אַקטיוויטעט איז באַזירט אויף ביישטייערונגען פון אונדזערע געווּאָזענע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט און פון דער אומגעגנט אין דער גאַנצער וועלט, בעטן מיר אייך פריינטלעך אונדז איבערצושיקן די ליסטעס מיט נעמען און אַדרעסן פון ביאַליסטאָקער, וועלכע וואוינען אין אַמעריקע און אין די אַנדערע לענדער, כדי מיר זאָלן זיך קענען שטעלן אין קאָנטאַקט מיט זיי פּערזענלעך און דירעקט.

צוליב דעם וואָס די צייט איז קורץ, און צוליב דעם וואָס מיר דערוואַרטן אין יאָר 1991 אַרום 400 טויזנט נייע עולים, און מסתמא וועלן צווישן זיי אויך זיין צענדליקער פאַמיליעס פון ביאַליסטאָקער, בעטן מיר אייך צו ענטפערן אונדז גלייך און אויך איבערשיקן די פאַרלאַנגטע ליסטעס פון די ביאַליסטאָקער, ווי מיר האָבן דאָס אויבן באַמערקט.

אין יעדן פאַל וועלן מיר אָנגיין מיט אונדזער אַקטיוויטעט מיט דער פולער שנעלקייט.

ביי דער גלעזגנהייט שטעלן מיר פאָר די מיטגלידער פון אונדזער קאָמיטעט. זיי זענען:

זלמן ירושלמי, ערן־פאָרזיצער
פּנחס אַדלער, פאָרזיצער
דוב אטרת (דזשיוואַק)
מיכאל פליקער
ד״ר אהרן יודקאָווסקי
אליעזר קאַגאַן, אויסטראַליע
לעאָ מאָו, אויסטראַליע
איסאַק רייבעל, ניו־יאָרק
סעם סאָלאַזש, ניו־יאָרק
אריה סולל (סוכאוואלסקי)
לעאָ שוואַרץ, קאַנאַדע

רעווידיר־קאָמיטעט:

ד״ר טביה ציטראָן
אשר גאָרפיין
אריה לאַכאָווער

ווינטשנדיק אייך אַ דערפאָלגרייכן ניי־יאָר 1991.
אייער

פּנחס אַדלער, פאָרזיצער

ביאַליסטאָקער יזכור־בוך פאַר אַ רעדוצירטן פרייז

כדי צו דערמעגלעכן, אַז וואָס מער אונזערעלאַנדסלייט און פריינט זאָלן זיך איינשאַפן נייעם גרויסן

ביאַליסטאָקער יזכור־בוך

ארויסגעגעבן פון דעם צענטער אין ניו־יאָרק, האָבן מיר באַשלאָסן צו פאַרקויפן די פאַרבליבענע קליינע צאָל עקזעמפלאַרן פאַר אַ רעדוצירטן פרייז. איר קענט איצט באַקומען די גרויסע מאָנומענטאַלע אויסגאַבע, פון העכער 700 זייטן אין אידיש און ענגליש, פאַר בלויז 25 דאָלאַר, מיט איבערשיקן דאָס צו אייך.

מאַכט גלייך אייער באַשטעלונג, שיקט אייער טשעק אָדער מאָני אָרדער פאַר 25 דאָלאַר, אויפן אַדרעס:

BIALYSTOKER CENTER Book-Committee
228 East Broadway, New York, N. Y. 10002

פון קנעכטשאַפט צו פרייהייט

● פון א. סאָקאָלאָוויטש (מעלבורן)

דער פרייטאָגדיקער טאָג פון 5־טן מאי האָט געבראַכט מיט זיך גרויסע געשעענישן, ווי דער טויט פון קאָמענדאַנט און זיינע באַגלייטער. די פאַלשע קלאַנגען וועלכע עס האָבן פאַרשפרייט די שטובן־עלסטע, ווי ציגיינער, טשעכן, רוסן און אַ גרויסע צאָל אוקראַינער, אַז די דייטשע ס.ס. טרופּן אָרגאַניזירן אַ ווידערשטאַנד קעגן די אַלירטע אַרמייען, און זיי דערנענטערן זיך צום לאַגער, האָט שרעקלעך געווירקט אויף די געפאַנגענע. מיר האָבן געוואוסט, אַז אויב דאָס איז אמת, וועלן מיר אין לעצטן מאָמענט פאַר דער באַפרייאונג, טראָגן דעם זעלבן גורל פון די, וועלכע זענען אומגעקומען.

מיטאָג־צייט דערהערט זיך אַ רויש פון מאַשינען און די שטורם־אָפּטיילונגען פון דער אַמעריקאַנער אַרמיי פאַרנעמען דעם לאַגער עבענזעע. אונדזער קבלת־פּנים פון די א.ג. געזונטע מיט וואַקסענע פּנימער איז געווען אַ פריידיקער און ספּאָנטאַנער.

דער אומגעהויער גרויסער באַרג מיט מענטשלעכע ביינער, טייל שוין האַלב פאַרפוילט, ווי אויך די הילפס־רופן פון די אינעווייניקסטע באַראַקן פון מענטשן וועלכע די פיס האָבן זיי שוין נישט געטראָגן, האָבן געמאַכט אַ שוידערלעכן איינדרוק אויף אונדזערע באַפרייער, און זיי האָבן געענטפערט אויף די געשרייען מיט וואַרפן שאָקאָלאַד און פרוכטן.

מיר האָבן געהאָפט, אַז זיי וועלן זיך לאָזן אין וועג, בכדי צו צעברעכן ביזן סוף דעם וויידערשטאַנד פון דער דייטשער אָפּטרעטנדער אַרמיי.

גאַנץ אַנדערש איז געווען דער שבת־דיקער טאָג. פאַר מיטאָג באַווייזן זיך די אינדוסטריעלע אַרמייער, אויס־געפוצט ווי צו אַ פאַראַד, אין באַגלייטונג פון עסטרייכישע מעדכענס, וועלכע ווייזן אָן אויף די שמוציקע אידן וואָס האָבן גורם געווען דעם קריג.

מען האָט נישט צוגעטיילט קיין שום ספּעציפּישע שפּייז, מעדיקאַמענטן, נאָר פושקעס מיט קאָנסערוון פאַר די פאַרטריקנטע „מוזולמענער". אין רעזולטאַט פאַר־שפּרייט זיך די דיזענטעריע, וואָס טרייבט הונדערטער פון די נאָך לעבעדיקע, אין די אָרעמס פון טויט.

די וואָס פרובירן כאַפן די ווייסע ברויטן פאַר די קראַנקע, קריגן קלעפּ און די אָפּיצירן וואַרפן אַריין די האַלב לעבעדיקע אין די ספּעציעלע גריבער.

דעם 3טן טאָג באַזוכט אונדז אַ דאָקטאָר (אַ פרוי), וועלכע פרובירט פאַרלייטערן דעם שוערן גורל פון די קראַנקע, וואָס פאַרלאָזן נישט די לאַטרינעס, פראָוויזאָריש איינגעאָרדנטע אין לאַגער. די פּלאָג פון לייז פאַרגרעסערט די צאָל טיפוס־קראַנקע צווישן וועלכע עס געפינען זיך אויך די א.ג. געזונטע.

די פון צווישן אונדז וואָס זענען בכוח, האָבן זיך אַרויסגעלאָזט אין די אַרומיקע דערפער, צו באַקומען אַביסל שפּייז און וואַסער־גרויפן וועלכע די עסטרייכישע פרויען האָבן אויס מורא געטיילט פאַר די לאַגעריסטן.

שווער צו פאַרגעסן דעם אָפּיציר אין באַגלייטונג פון אַ יונגער פרוי מיטן רעוואָלווער אין זאַכן־מאַגאַזין, בכדי צו בייטן מיינע אונטערווועש.

מיר האָבן נאָך ריכטיק נישט איבערגעציילט די לעבעדיקע און שוין האָט מען אונדז געוואָלט אַריינווארפן אין אַ צעפאַלענעם פאַרפוילטן באַראַק. אָבער מיר האָבן זיך נישט געלאָזט און מיט פולער דיסציפּלין זיך אָרגאַניזירט און געשאַפן אַ קאָמיטעט וואָס זאָל זאָרגן פאַר אונדזער וויטערדיקן גורל.

חסידי אומות העולם אין יד־ושם

דעם 22סטן אָקטאָבער 1990 איז אין ירושלימער יד־ושם פאָרגעקומען אַ פייערלעכע צוטיילונג פון „אות חסידי אומות־העולם". פינף נאָבעלע קריסטן פון האָלאַנד, בעלגיע און פוילן האָבן באַקומען דעם דאָזיקן אָרדן פאַר אויסבאַהאַלטן אידן אין דער צייט פון דער נאַצישער ליקווידאַציע־טעטיקייט. זיי האָבן געראַטעוועט די לעבנס פון די באַהאַלטענע אידן, שטעלנדיק אין לעבנס־געפאַר זיך און זייערע פאַמיליעס.

צווישן די פינף איז געווען זביגניעוו פּאַשקאָ, אַ געבוירענער אין ביאַליסטאָק, אין 1931.

אין יענע שוערע מלחמה־טעג האָבן זיינע עלטערן אויסבאַהאַלטן פינף אידן אין אַ בונקער, אויסגעגראָבן אונטער זייער וואוינונג אויף פאַבריטשנע 30. ביי די געפערלעכע באַדינגונגען האָט די פאַמיליע פאַשקאָ געדאַרפט פאַרזאָרגן די באַהאַלטענע מיט די נייטיקסטע לעבנס־מיטלען. דאָס איז געווען אַ האַרבער פּראָבלעם אין יענע טעג פון נויט און געפאַר, וועו מען האָט געמוזט זיך היטן פון די נאָענטסטע שכנים און פריינד. זביגניעוו, דאָן אַ 12 יעריקער אינגל, האָט אויסגעפירט שליחותן פאַר זיינע עלטערן — איינשאַפן און אַראָפּברענגען עסן פאַר די באַהאַלטענע. ער האָט עס געטאָן גוטוויליק, וויסנדיק די גרויסע געפאַר. דער פּאָטער פאַשקאָ און די מוטער עוגעניאַ האָבן כשר פאַרדינט יעדן דאָנק און אויסצייכענונג פאַר זייער נאָבלקייט און מסירות־נפש. ליידער לעבן זיי שוין נישט. זביגניעוו, אַליין אַ פיינער איידעלער מענטש, לעבט היינט אין גדאַנסק (דאַנציק). ער דינט אַלס שיפס־אינזשינער אין פוילישן האַנדלס־פלאָט.

די פינף באַהאַלטענע אידן האָבן איבערגעלעבט די מלחמה. זיי זיינען: אַ פרוי, נישט קיין ביאַליסטאָקערין, — זי האָט פאַקטיש איבערגעלעבט ביי זיי אין הויז אויף פאַלשע אַרישע פאַפּירן: אונדזערע ביאַליסטאָקער — פרוי קוריאַנסקי מיט אירע צוויי זין, לעבן איצט אין אויסטראַליע; לאה ציבולקין — זי האָט נאָך דער באַפרייאונג חתונה געהאַט אין ביאַליסטאָק מיט ישעיהו (אָלעק) דעמבאָק. זיי האָבן עמיגרירט קיין אַרגענטינע. אין 1964 האָבן זיי מיט זייערע צוויי קינדער עולה געווען קיין ישראל. ישעיהו איז געשטאָרבן אין 1976. די פרוי לאה דעמבאָק לעבט אין בת־ים, זי האָט קיין מאָל נישט פאַרגעסן אירע רעטערס, שטייט מיט זיי אין קאָנטאַקט און אונטערשטיצט זיי ווען נייטיק. לויט איר איניציאַטיוו איז זביגניעוון צוגעטיילט געווארן דער דאָזיקער כבוד אין יד־ושם. זי האָט אים איינגעלאַדן און פינאַנסירט זיין רייזע קיין ישראל.

ביי דער פייערונג אין יד־ושם זיינען בייגעווען אַ גרופּע אונדזערע לאַנדסלייט. זביגניעוו פאַשקאָ איז געווען געריכט פון דער וואַרעמער אויפנאַמע.

דער אָנהויב פונעם סוף

• פון **אפרים קיסלער** („בּאָריס") / גדאַנסק, פּוילן

דער שרעקלעכער פינאַל פון אונדזער ביאַלי־סטאָקער דערנער־וועג האָט זיך אָנגעהויבן אין דעם פרימאָרגן פון 16טן אויגוסט 1943.

מיקע דאַטנער לויפט אין שפּיץ פון אַ גרופּע מיידלעך און לאָזט נאָך זיך פייער און פלאַמען. די מיידלעך צינדן אָן די סטאַגן מיט שטרוי אין יודנראַט גאָרטן אויף נאָוואָגרודזקע גאַס, אַ פאַבריק אויף פאַבריטשנע גאַס און אַ פאַבריק אויף יוראָוויעצקע.

דאָס איז אַ סיגנאַל אָנצוהויבן דעם קאַמף קעגן די דייטשע מערדער. דאָס איינציקע וואָס איז אונדז געבליבן אין דעם נישט־גלייכן קאַמף, איז שטאַרבן מיט אַ בכבודיקן טויט. מיר האָבן געוואוסט, אַז מיט פּיסטאָלעטן קען מען ניט אָפּשטעלן די דייטשע טאַנקן. אויך די „קאָוואַדלעס", די האַנט־גראַנאַטן זענען געווען צו שוואַך קעגן אַרטילעריע און מאַשין־געווער.

איך געדענק די ערשטע נאַכט פון אויפשטאַנד, פון 16טן אויפן 17טן אויגוסט 1943, וועו די הייזלעך צווישן ציעפּלע, כמיעלנע און סמאָלנע האָבן געברענט ווי שוועבלעך. מיר, מיליטעריש ניט־דערפאַרן, שוואַך באַוואָפנט, האָבן מיט אויסדויער און מוט געפּרואווט שטורעמען דעם געטאָ־פּלויט — צו דערמעגלעכן דאָס פאַרלאָזן דעם געטאָ. מיט זיך האָבן מיר געפּירט די האַרץ־קראַנקע יהודית נאָוואָגרודזקי, וועלכע האָט אונדז צוגעגרייט צו דעם ניט־גלייכן קאַמף. מיט אונדז גייט דער גוט־געבויטער נחום אַבעלאָוויטש (פּסעוודאָנים „ריס"). ער שפּאַשעט שטיל „איך האָב באַקומען", וועו אַ דייטשע קויל האָט איבערגעריסן זיין לעבן. נעבן אים שטייט זיין זון פּסח, וועלכער איז אומגעקומען שפּעטער.

איך זע מיינע צוויי אַרגאַניזאַציע־חברים, ביידע הערשלעך, וועלכע מען האָט שטענדיק געזען צוזאַמען. אַלע פלעגן זיי רופן „די זשוליקעס". זיי האָבן געוואָט אין דער נאַכט, וועו זיי זענען אומגעקומען. איינער פון זיי איז געווען, וווי איך, 18 יאָר אַלט און הערשל באַשעווקין, אַ שוסטערס אַ זון, פון סושוזער גאַס, איז געווען 17 יאָר. נאָך דעם האָב איך געזען וווי די נאַציס האָבן אויפן טראָטואַר פון יוראָוצער גאַס צעשאַסן די 72 קעמפער, וואָס זענען אַרויסגעצויגן געוואָרן פון אַ באַהעלטעניש אויף כמיעלנע גאַס. זייער בלוט האָט איינגעזאַפּט די ערד פון דער גאַס.

איך דערמאָן זיך וועלווול קאָזלאָווסקי'ן, וועלכער האָט שפּעטער אַרגאַניזירט דאָס אַנטלויפן פון קליינעם געטאָ. ער איז געווען אויף זיין פּאָסטן ביזן סוף, געראַטעוועט וועמען עס איז נאָר געווען מעגלעך, באַצאָלנדיק דערביי מיט זיין אייגן לעבן. ער איז פאַרבליבן געטריי זיין פּאָלק און קאַמפּס־חברים ביזן לעצטן אָטעם־צוג.

איך רוף צוריק אין מיין זכרון די נאַכט וועו כ'בין געקומען אין וואַלד, אין דער פאַרטיזאַנער־מחנה „פאַרויס". אויפן טרעפּפונקט געפינט זיך קלמן בּאָראָקין, אַ ביאַליסטאָקער יונגער יוריסט, וועלכער האָט דעם זעלבן טאָג, ביי אַ צוזאַמענשטויס מיט די דייטשן, פאַרלוירן זיינע ברילן. ער קוקט אויף מיר מיט די קורצזיכטיקע אויגן און פרעגט: „דו ביסט ,באָריס', דעם ,באָרוועסער'ס' זון?" און גיט צו די שרעקלעכע ידיעה: „דיין טאַטע איז היינט אומגעקומען".

דער פּסעוודאָנים „דער באָרוועסער" האָט מיין פאָטער באַקומען דערפאַר, ווייל ער פלעגט אַרויספירן די פאַרטיזאַנער פון געטאָ באָרוועס אין וואַלד אַריין, זיי זאָלן ניט מאַכן קיין טומל. איך האָב פאַרלוירן מיין גאַנצע משפּחה, אָבער די אייניציקע טרייסט איז, אַז מיין פאָטער איז אומגעקומען אַ פרייער מענטש. אָבער דאַן האָב איך וועגן דעם ניט געטראַכט. דאַן האָט גאָרניט געקענט פאַרלייכטערן דעם ווייטיק. איך, אַן 18־יאָריק ביאַליסטאָקער יאַטל, כמעט אַ קינד, איז געבליבן איינער אַליין אויף דער גרויסער, פרעמדער און פיינטלעכער וועלט. אין אַ וועלט פול מיט געפאַרן, וואו איך האָב געמוזט פירן אַ ביטערן קאַמף פאַר בלייבן לעבן.

איך דערמאָן זיך „סאַשע'ן", דעם ערשטן קאָמאַנדיר פון דער אָפּטיילונג „פאַרויס", וועלכער איז געפאַלן אין קאַמף. דער שפּעטערדיקער קאָמאַנדיר, שעפּסל בארָאָויק, איז געווען אַ ביאַליסטאָקער. איך דערמאָן זיך אַ נאַכט נאָך אַ קאַמף מיט די דייטשן אין 58טן קוואַרטאַל פון די איזאָבער וועלדער, וואו מען האָט געמוזט אויף אַ וואַלד־וועג אַרומזען די וואונדן פון ריווע וואָיסקאָווסקע („העלענע") און שמחה לאַוע („סעמיאָן").

די צייט לויפט שנעל. דער גרעסטער טייל פון די לעבנגעבליבענע קעמפער אין וואַלד זענען שוין אַוועק אין דער אייביקייט. עס דערנענטערט זיך דער מאָמענט, וועו אַלע פון אונדז וועלן דאָ מער ניט זיין. אויך פון די אַמאָליקע 60 טויזנט ביאַליסטאָקער אידן זענען געבליבן וויניק. אָבער אַזוי לאַנג ווי ס'וועט לעבן כאָטש איין ביאַליסטאָקער באַוואוסטזיניקער איד, וועט מען איבערגעבן אונדזערע קינדער און קינדס־קינדער וועגן דעם העלדישן קאַמף וואָס די ביאַליסטאָקער געטאָ־קעמפער האָבן געפירט קעגן די דייטשע מערדער, און וועלכע זענען געפאַלן פאַרן כבוד פון אידישן פאָלק.

אַבטונג **אָבטונג**

ביאַליסטאָקער יזכור־בוך
פאַר אַ רעדוצירטן פרייז

אַרויסגעגעבן פון דעם צענטער אין ניו־יאָרק, האָבן מיר באַשלאָסן צו פאַרקויפן די פאַרבליבענע קליינע צאָל עקזעמפלאַרן פאַר אַ רעדוצירטן פרייז. איר קענט איצט באַקומען די גרויסע מאָנומענטאַלע אויסגאַבע, פון העכער 700 זייטן אין אידיש און ענגליש, פאַר בלויז 25 דאָלאַר, מיט איבערשיקן דאָס צו אייך.

מאַכט גלייך אייער באַשטעלונג, שיקט אייער טשעק אָדער מאָני אָרדער פאַר 25 דאָלאַר, אויפן אַדרעס:

BIALYSTOKER CENTER Book-Committee
228 East Broadway, New York, N. Y. 10002

גוטע פריינט פון דער אָרגאַניזאַציע

הערי און באַרבאַראַ טאָפּאָרעק זענען ניט קיין ביאַליסטאָקער, דאָך באַטייליקן זיי זיך יעדן יאָר אין אונדזערע הזכרות אין מיאַמי, פלאָרידאַ. און וועו מען מאַכט אַן אַפּיל פאַר ישראל, רופן זיי זיך שטענדיק אָפּ מיט אַ ברייט האַרץ.

הערי איז אויך אַ ספּעציאַליסט אין מאַכן פילמען. פאַר די לעצטע עטלעכע יאָר האָט ער פילמירט אונדזערע יזכור׳ס, אַזוי אַז מיר קענען זיי שפּעטער ווייזן אויף דער

הערי און באַרבאַראַ טאָפּאָרעק

טעלעוויזיע. פריינט רייבעל ברענגט טאַקע דעם קאַסעט אין דער ביאַליסטאָקער היים אין ניו־יאָרק, וואו די איינוואוינער און זייערע פאַמיליעס קענען זען דעם יזכור ענענוי ווי ער איז פאָרגעקומען אין מיאַמי.

צו הערי און באַרבאַראַ — אַ האַרציקן דאַנק און די בעסטע וואונטשן אין זייער טעטיקייט.

קויפט און העלפט פאַרשפּרייטן

דעם נייעם גרויסן

ביאַליסטאָקער יזכור־בוך

אַ בריוו אין רעדאַקציע

פעברואַר 10, 1991

טייערער פריינט מר. ריבאַלאָווסקי:

מיר ווילן באַדאַנקען דעם ביאַליסטאָקער צענטער און גראָדנער קלוב אין מיאַמי, פאַר דעם כבוד וואָס איר האָט אונדז געגעבן ביי דער טרויער־אַקאַדעמיע, דורך אָנצינדן אַ ליכט.

איך, אברהם וואַקסמאַן, בין געבוירן־געוואָרן אין דער שטאָט קאָסטאָפּאָל, פוילן. מיט עטלעכע און פערציק יאָר

אברהם און ריוועלע וואַקסמאַן

צוריק, וועו איך און מיין פרוי זענען געקומען קיין שיקאַגאָ, האָבן מיר דאָרט געטראָפן ביאַליסטאָקער מענטשן, מיט וועלכע מיר האָבן פאַרבראַכט צוזאַמען. איצט האָבן מיר אין מיאַמי אויך באַגעגנט אַ גרויסע צאָל ביאַליסטאָקער און גראָדנער לאַנדסלייט און מיר זענען געוואָרן שטאַרק באַפריינדעט. מיר אַרבעטן אויך מיט זיי צוזאַמען צו שאַפן געלט פאַר אונדזער לאַנד ישראל.

מיר זענען שטאָלץ מיט אונדזערע פריינט יוסף דאָברימאַן און מייק קרעמער (פון גראָדנע), מיט דעם אופן ווי אַזוי זיי האָבן אָנגעפירט די טרויער־אַקאַדעמיע.

יוסף און נעשקע דאָברימאַן זענען זייער גוט צו אונדז. מיר פילן, אַז זיי זענען ניט בלויז גוטע פריינט, נאָר ווי שוועסטער און ברודער. מיר ווינטשן זיי געזונט, נחת פון זייערע קינדער. מיר ווינטשן אויך אַלע ביאַליסטאָקער און גראָדנער לאַנדסלייט אַלדאָס גוטס און, אַז זיי זאָלן קענען אָנגיין מיט דער אַרבעט צו העלפן אונדזער לאַנד ישראל.

בלייבט אַלע געזונט,

אברהם און ריוועלע וואַקסמאַן

דער איינדרוקספולער יזכור אין מיאַמי

• פון שלמה קרים

דער יערלעכער יזכור־אָוונט פון די ביאַליסטאָקער און גראָדנער אין פלאָרידאַ איז דעם יאָר אָפּגעהאַלטן געוואָרן דעם 10טן פעברואַר. ווי יעדעס יאָר האָט דער יזכור אויך דעם יאָר געבראַכט אַ גרויסן עולם פון פריינט, וועלכע האָבן זיך ניט געזען אַ לאַנגע צייט. אָבער דאָך איז דער היי־יאָריקער געוועזן גאַנץ אַנדערש.

דער ערשטער רעדנער איז געוועזן סעם סאָלאָזש, פּרעזידענט פון ביאַליסטאָקער היים אין ניו־יאָרק. ער האָט דערציילט וועגן זיין לעצטן באַזוך אין ביאַליסטאָק, אין יאָר 1990, מיט זיין יונגערן זון מאַרק. פון דאָרט האָט ער געבראַכט אַ מגילה (מגילת אסתר) וועלכע די ביאַליסטאָקער אידן האָבן גענוצט אין געטאָ. די דאָזיקע מגילה איז

איסאַק און מאַלי רייבעל

אָנגעשריבן געוואָרן מיט הונדערט יאָר צוריק, אין 1890 און איר אויטענטישקייט איז באַשטעטיקט געוואָרן אין ישראל, וואו סאָלאָזש איז געפאָרן פון פוילן. דאָס שיידל, אין וועלכער די מגילה געפינט זיך, איז פון שטאָל, פון אַ דייטשן סנאַראַד.

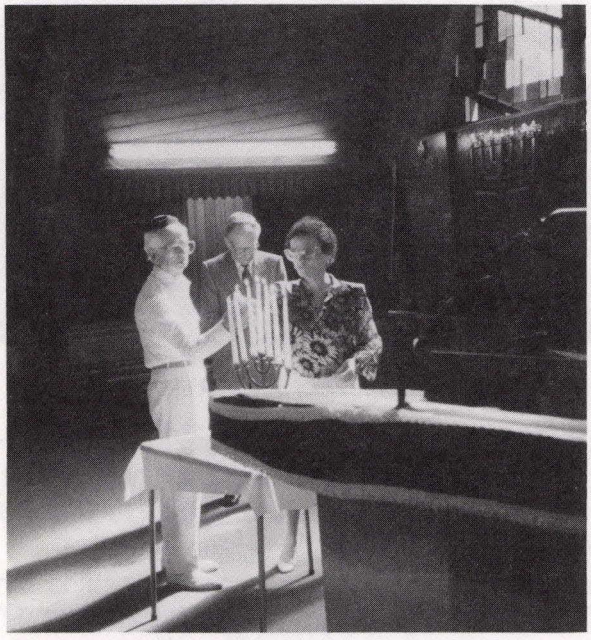
דער צווייטער רעדנער איז געוועזן מיישל קרעמער, אַ גראָדנער, וועלכער איז וויצע־פּרעזידענט פון צענטער און היים. ער האָט געהאַלטן אַן איינדרוקספולע און טיף־רירנדיקע רעדע, וועלכע האָט געמאַכט אַ שטאַרקן איינדרוק אויף אַלע פאַרזאַמלטע.

נאָך אים האָט געקראָגן אַ וואָרט סעם טשודזן, דער פּרעזידענט פון דער אָפּטיילונג אין פלאָרידאַ. דאָס איז ניט געווען אַ פשוטע רעדע, נאָר אַ דעקלאַמאַציע פון זיינע איבערלעבונגען, פול מיט פייער און ענערגיע.

דער גאַנצער פּראָגראַם האָט געקלאַפּט ווי אַ זייגער, אַ דאַנק יוסף דאָברימאַן, וועלכער האָט געפירט דעם פּאָרזיץ. אויף אַ מייסטערהאַפטן אופן האָט ער צעטיילט די רעדנער און צווישן איינעם און דעם אַנדערן האָט דער חזן משה בורין געזונגען פּאַסיקע לידער. זיין זינגען איז געווען פול מיט האַרץ און נשמה.

אין פּראָגראַם האָבן אויך דריי פרויען געלייענט פּאַסיקע פּאָעמעס. זיי זענען מיראַ סאָוער, פון קאַנאַדע, וועלכע האָט אָנגעשריבן אַ וואונדערלעכע איבערלעבונג. שרה לו האָט דעקלאַמירט איר אַרבעט פון אויסנוויניק. דאָרקע רוסעק האָט רעפּרעזענטירט די פרויען־אָפּטיילונג פון די גראָדנער.

יוסף דאָברימאַן האָט אין זיין אַריינפיר באַמערקט, אַז

מר. און מרס. מאַקס גאָלוב – און יוסף דאָברימאַן

די ערד פון אוישוויץ ביז ישראל איז נאָך אַלץ נאַס מיט אידיש בלוט. ער האָט אויך פאַרגליכן היטלערן מיט סאַדאַם כוסעין׳ען און געזאָגט, אַז היינט האָבן מיר אָבער אַ לאַנד, מיט אַן אַרמיי, וואָס איז גוט געשולט און וועלט־באַרימט. זיי וויסן וואָס זיי דאַרפן טאָן און קיינער וויסט דאָס ניט בעסער ווי סאַדאַם כוסעין. דער פּאָרזיצער האָט אויך געריעדט וועגן דעם נס אין אונדזערע טעג, דעם יציאת רוסיה, די טויזנטער סאָוועטישע אידן וואָס קומען אָן יעדע וואָך אין זייער היימלאַנד ישראל.

מר. שמואליק טשודזן האָט אָנגעפירט מיט דער צערעמאָניע פון אָנצינדן די זיבן ליכט. זעקס ליכט לכבוד די זעקס מיליאָן פון אונדזערע טייערע טאַטעס און מאַמעס, ברידער און שוועסטער, קינדער און פריינט. דאָס זיבעטע

ליכט איז אָנגעצונדן געוואָרן פאַר די געפאַלענע ישׂראלים, וועלכע האָבן געגעבן זייער לעבן פאַר אונדזער לאַנד.

די ליכט האָבן אָנגעצונדן: מר. און מרס. בעז קריגער; מר. און מרס. הערי פיינבערג; מר. און מרס. יודזשין הענדין; מר. און מרס. דזשעק וואַליקאָוו; מר. און מרס. מאַקס גאָלוב; און די צוויי זין פון מרס. מירא סאַוער — ברוס און סיד. דאָס זיבעטע ליכט האָט אָנגעצונדן איסאַק און מאַלי רייבעל און סעם און ראָוז סאָלאַזש.

נאָך דער צערעמאָניע האָבן איסאַק און מאַלי ריבאַלאָווסקי איבערגענומען דעם וויכטיקן טייל פון דער פאַרזאַמלונג — דעם געלט־אַפּיל. מר. רייבעל האָט גלייך

אַ גרופּע לאַנדסלייט ביי דעם יזכור־פאַרזאַמלונג

אין אָנהויב אינפאָרמירט דעם עולם, אַז יעדער דאָלאַר וועט גיין פאַר ישׂראל, צו העלפן איינאָרדענען די נייַ־געקומענע אידן פון רוסלאַנד.

ד״ר בערי אַלטער, געשעפטספירער פון דער דרום־בראָוער אידישער פעדעראַציע, האָט אויפגעקלערט ווי וויכטיק ס׳איז היינט די הילף וואָס יעדער דארף געבן. צי דאָס וועט גיין פאַר גאַז־מאַסקעס אָדער איבערבויען וואָס סאַדאַם כוסיינ׳ס מיסילס האָבן צעשטערט, אָדער העלפן איינאָרדענען די רוסישע אידן, וועלכע שטראָמען אַריין ווי פריש וואַסער אין אַ טרוקן לאַנד.

דער לעצטער יזכור האָט געוויזן, אַז די ביאַליסטאָקער־גראָדנער גרופּע אין פלאָרידאַ וועט גרעסער מיט יעדן יאָר. דאָס נעמט ניט צו דעם גלאַנץ און וויכטיקייט פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו־יאָרק. דאָס ווייזט נאָר, אַז דער עולם ווערט עלטער, יעדער וואָס גרייכט פענסיע־צייט פאָרט זיך באַזעצן אין פלאָרידאַ, ווייל ער ווייל פאַרלענגערן זיינע יאָרן ווי ווייט מעגלעך.

דער אָוונט האָט זיך פאַרענדיקט מיט גרויס דערפאָלג. ס׳איז געזאַמלט געוואָרן צוויי מאָל אַזוי פיל געלט ווי פאַראַיאָרן. לאָמיר האָפן פאַר אַ געזונט יאָר און שלום פאַר ישׂראל און דער גאַנצער וועלט.

אַ גרופּע לאַנדסלייט ביי דעם יזכור־פאַרזאַמלונג

ישׂראל־פאָרשערין בעט דאָס „ביאַליסטאָקער יזכור־בוך״

טייערער פריינט, מר. סעם סאָלאַזש,

איך האָף אַז איר געדענקט מיך. מיר האָבן זיך באַגעגנט ניט לאַנג צוריק אין אוישוויץ, פוילן. דאָרט האָב איך אייך איבערגעגעבן, אַז איך האָב אָנגעשריבן אַ פאָרש־אַרבעט וועגן די ביאַליסטאָקער אידן אין דער צייט פון דער צווייטער וועלט־מלחמה, פאַר מיין מאַסטער־דיפּלאָם פון תל־אביבער אוניווערזיטעט. איצט אַרבעט איך אויף מיין דאָקטאָראַט אינעם ירושלימער אוניווערזיטעט און די טעמע פון דער פאָרש־אַרבעט איז אויך די אַמאָליקע ביאַליסטאָק.

אין ישׂראל (און ספּעציעל אין יד־ושם) וואָר איך באַטראַכט ווי אַן עקספּערט וועגן אידישן ביאַליסטאָק אין דער צווייטער וועלט־מלחמה. איך האָב אויך אָנגעשריבן דאָס קאַפּיטל „ביאַליסטאָק״ אין דער „חורבן ענציקלאָפּעדיע״.

אין פאַרלויף פון אונדזער שמועס האָט איר באַמערקט, אַז איר זייט דער פּרעזידענט פון ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו־יאָרק און אַז איר האָט עדות־געזאָגט וועגן אייערע איבערלעבונגען אין דער צייט פון חורבן. איר האָט מיר אויך דערציילט, אַז דאָס איז געהאַט אָפּגעדרוקט געוואָרן אין אַ בוך. איך האָב דאָס בוך געזוכט אין יד־ושם, אָבער ניט געקענט געפינען.

מר. סאָלאַזש, איך וואָלט אייך געוואָלט זייער דאַנקבאַר, ווען איר וואָלט מיר איבערגעשיקט דאָס „ביאַליסטאָקער יזכור־בוך״, ווי אויך אַנדערע מאַטעריאַלן וועגן די יאָרן פון 1939 ביז 1943.

איך דאַנק אייך פאָרויס פאַר אייער קאָאָפּעראַציע,

אייער

שרה בענדער, תל־אביב

אונזערן־פּרעזידענט רובין בינדלער פייערט 90־יאָריקן געבורטסטאָג

שבת דעם 23טן מערץ 1991 (שבת הגדול) איז פאָרגעקומען אַ שיינע פייערונג לכבוד פריינט רובין בינדלער׳ס 90טן געבורטסטאָג. אין דער פייערונג האָט זיך באַטייליקט די בינדלער־משפּחה — אוראיניקלעך, איניקלעך, זיין שוועסטער און איר פאַמיליע, אויך די פאַמיליע פון זיין פאַרשטאָרבענעם ברודער לייבל בינדלער ע״ה. דאָרט זענען אויך אָנווועזנד געווען די פאַרוואַלטונגס־מיטגלידער פון ביאַליסטאָקער צענטער, טשאַרלס שוועכער און פרוי, יוסף דאָבריסאַן און פרוי, און מיישל קרעמער און פרוי.

דער אָוונט איז פאָרגעקומען אין „מאַרטאַס״ רעסטאָראַן, אין האָליוואוד, פלאָרידע. ס׳איז געווען אַ פאַרגעניגן צו הערן די באַגריסונגען פון פריינט בינדלער׳ס

פון רעכטס: **נעשקע און יוסף דאָבריסאַן, חנה און מיישל קרעמער, טשארלי און ראזע שוועכער רובין בינדלער**

זון לעני און די קינדער פון דריטן דור. פריינט קרעמער האָט באַגריסט אין נאָמען פון ביאַליסטאָקער צענטער.

די אונטערנעמונג איז אָרגאַניזירט געוואָרן דורך לעני בינדלער און פרוי. און מיר דאַנקען זיי פאַר דער איינלאַדונג צו דער אומפאַרגעסלעכער פייערונג און מיר ווינטשן פריינט בינדלער לאַנגע יאָרן און נחת פון זיין איבערגעבענער פאַמיליע.

אַנהאַלטנדיק זיין טראַדיציע ווי אַן איבערגעבענער טוער פון דער ביאַליסטאָקער היים פאַר עלטערע מענטשן, זענען אַלע מתנות און דאָס געלט איבערגעגעבן געוואָראן צו דער ביאַליסטאָקער היים.

דער ביאַליסטאָקער צענטער און היים און אַלע מיט־אַרבעטער ווינטשן זייער ערן־פּרעזידענט רובין בינדלער אַ האַרציקן מזל־טוב צו זיין געבורטסטאָג און נאָך לאַנגע געזונטע יאָרן פון געזעלשאַפטלעכער טעטיקייט.

מיישל קרעמער

מאַלי און איסאַק ריבאַל

ביאַליסטאָקער צענטער און היים
228 איסט בראָדוועי
ניו יאָרק, נ.י. 10002

שלום!

עס פאַרדריסט אונדז וואָס איר האָט ביידע ניט געקענט אָנטייל נעמען אין דעם טאַטנס געבורטס־טאָג שמחה. עס איז טאַקע געווען אַן אויסערגעווייניטלעכע אונטערנעמונג.

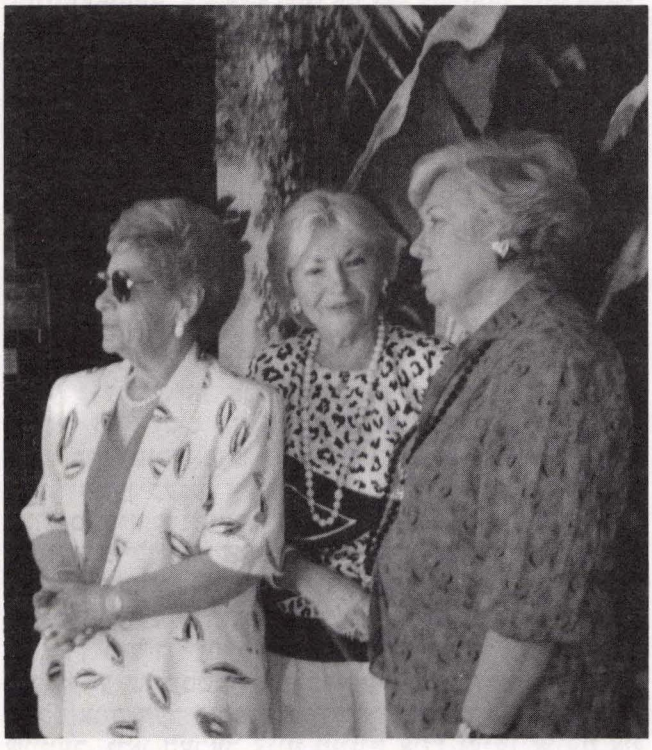
עס זיינען געווען 40 געסט, איינגעשלאָסן זיינע 4 איניקלעך מיט זייערע משפּחות, וואָס זענען געקומען פון פלאָרידאַ, ניו־דזשוירזי, וועסט־טשעסטער און אילינאָי מיטצוטיילן אין זייער זיידנס נחת!!!

דער זון, לעאָנארד, האָט ליבלעך געוואונטשן זיין פאָטער, און יעדער פון די איניקלעך האָבן נאָכגעפאָלגט. מייק קרעמער האָט אויך געהערדט וועגן ראובן בינדלערס גוטסקייט און וועגן זיין ליבע צו מענטשן און זיין אַקטיוויטעטס אַרום דער היים.

די זון האָט געשיינט וועו מיר זיינען אָנגעקומען צו דער שמחה, און די שיין האָט אָנגעהאַלטן אויף די פּנימער פון דעם טאַטנס אַלע געסט!

מיר ווינטשן אייך פיל ליבע און גוטע וואונטשן פאַר אַ זיסן פּסח צו אייך ביידן.

בערניס בינדלער

חנה און ראזע און נעשקע

אַ טרויעריקער בריוו פון פוילן

דעם 11טן יאַנואַר, 1991, איז אין לאָדזש באַערדיקט געוואָרן רבקה וויאָסקאָווסקאַ (פּסעוודאָנים „העלענאַ"), די פאַרטרעטערין פון קאָמענדאַנט פון אידישן פאַרטיזאַנער־אָטריאַד „פאָרוס". אין פוילן בין איך איצט געבליבן אייגנער אַליין, דער „לעצטער מאָהיקאַנער", דער לעצטער פון דער ביאַליסטאָקער אונטערגרונד־באַוועגונג, דער לעצטער אַנטיילנעמער אינעם אויפשטאַנד פון ביאַליסטאָקער געטאָ. דאָס איז אַ שרעקלעך געפיל — „דער לעצטער" — וואָס וועט זיין נאָך מיר?

אַזוי איז עס. פון אַלע וועט דאָ מסתמא בלייבן נאָר דאָטנער׳ס טאָכטער. מיין טאָכטער איז מיט ראָטנער׳ס הילף, זאָל ער געבענטשט זיין פון גאָט, אַרויסגעפאָרן פון פוילן און געפינט זיך איצט אין ירושלים. זי האָט דעם 25טן סעפּטעמבער 1990 גראַדואירט פון גדאַנסקער אוניווער־סיטעט. איר אַרבעט פאַרן מאַגיסטער־דיפּלאָם איז געווען „די אידישע וועלט אין די גאַליציאַנער ראָמאַנען פון יוליאַן סטריייקאָווסקי".

אין דער סביבה פון פּוילישע פּראָפעסאָרן, דאָקטוירים און מאַגיסטערס האָט מיין טאָכטער אָנגעהויבן איר רעפעראַט מיט די וועטער פון יוליאַן טוואָוים: „מיר פּוילישע אידן... מיר אַ לעגענדע, פאַרטריפט מיט בלוט און מיט טרערן. ווער ווייסט צי מ׳וועט זי ניט דאַרפן מיט תנ״ך פּסוקים אויפשרייבן: מיט אַן אייזערנער פּען און בליי אויף אייביק אין פּעלדז איינגעהאַקט" (איוב, יט כד).

דעם 25טן אָקטאָבער 1990 איז זי אַרויסגעפאָרן קיין ירושלים, צו שטודירן וווייטער אויפן העברעאישן אוניווערסיטעט. איך האָב שוין פון איר באַקומען צוויי בריוו, געשריבן אין לשון־קודש. זי קען אויך שרייבן אַ פיינעם ביאַליסטאָקער אידיש. מיר לעבן דאָ שטאַרק איבער מיט אַלעם וואָס קומט פאָר אין ישראל. מיין טאָכטער זאָגט מיר אָבער, אַז ס׳איז איר גוט מיט דער גאַז־מאַסקע און ווען עס דראָט אַ געפאַר, זיצט מען אין שטוב. ביי אונדז איז אָבער ווי אין יום־כיפּור. אָבער וואָס קען איך און מיין פרוי טאָן. מיין טאָכטער וועט שוין בלייבן דאָרט און מיר וועלן ענדיקן דאָ. אַזאַ איז דער אידישער גורל.

ביי אונדז איז די אידישע לאַגע זייער אַ קאָמפּליצירטע. אַן אַנטיסעמיטישע כוואַליע, וועלכע איז צוערשט אונטערגעצונדן געוואָרן דורך דעם נייעם מושל, בושעווטש איבערן לאַנד. אַן אַנטיסעמיטיזם אָן אידן. דעם 25טן יאַנואַר 1991 האָט מען אין אַלע קלויסטערס געלייענט אַ בריוו פון עפּיסקאָפּאַט, וועלכער רופט צו רו און דיאַלאָג. מיט וועמען קענען זיי אין פוילן פירן אַ דיאַלאָג? מיט די שאָטנס פון אונדזערע קדושים און מאַרטירער? אידן אויסער פוילן פאָרשטייען ניט געניט דעם צירק וועלכער הערשט דאָ. אידן זענען דאָ געבליבן צוליב דעם אַנטיסעמיטיזם. סיבות, אָבער דאָס בלוט קאָכט צוליב דעם אַנטיסעמיטיזם.

איך וויל דאָ עפּעס טאָן וועגן אויפשטעלן אַ מצבה פאַר אונדזערע שוועסטער און ברידער. דעם 27טן פעברואַר פאַלט אויס דער פּופּציקסטער יאָרצייט פון ביאַליסטאָקער שייטער, וואו העכער צוויי טויזנט אידן זענען אַוועק אין דער אייביקייט אינעם פייער און רויך פון דער גרויסער

• פון **אפרים קיסלער**, גדאַנסק

שול. איך געדענק, אַז דער איינציקער דענקמאָל פאַר די ביאַליסטאָקער און פאַר דער פּראָווינץ איז געווען אַ גרויסער טאָוול אין דעם פּיאַסקאָווער בית־מדרש אויף פּיענקנע גאַס.

אין דער געביידע פון בית־מדרש איז אין 1987 אויסגעבראָכן אַ שרפה און דער טאָוול איז פאַרשוואונדן. איך בין געווען ביי זיין אַנטהילונג, דוכט זיך אין 1948. אפשר איז אין אַן אַלטן נומער פון דער „ביאַליסטאָקער שטימע" פאַראַן פון אים אַ פּאָטאָגראַפיע? אפשר וועט דורך איר געלונגען אויפבויען דעם בית־מדרש. דאָ איז פאַראַן אַ ביאַליסטאָקער פּאָלאַק, וועלכער איז געקומען פון ענגלאַנד, און ער וויל אין ביאַליסטאָק אויפבויען אַ אידישן צענטער־מוזיי. איך וואָלט געווען דאַנקבאַר, אויב איך וואָלט געקראָגן די מאַטעריאַלן.

נאָך אַן ענין. ביים יאָגעלאָנער אוניווערזיטעט אין קראָקע איז געשאַפן געוואָרן אַ פונדאַציע, געווידמעט פוילישע אידן (פאַרשטייט זיך דורך אַמעריקאַנער אידן). צי וואָלט דער ביאַליסטאָקער צענטער אין ניו יאָרק געווען פאַראינטערעסירט דאָרט איבערצוגעבן דעם „יזכור־בוך", אפשר דעם „אַלבאָם" און דאָרט שיקן רעגולער די „ביאַליסטאָקער שטימע"? איך קען אייך איבערשיקן בריוו פון דעם רעקטאָר פון גרעסטן אוניווערסיטעט אין פוילן. איר קענט עס אויך שיקן אויף מיין אַדרעס און איך וועל דאָס איבערגעבן דעם אוניווערסיטעט.

ס׳וואָלט אויך געווען גוט, ווען עמיצער קומט פון ניו־יאָרק קיין פוילן, צום פופּציקסטן יאָרצייט, צו אָרגאַניזירן אַ פייערלעכע צערעמאָניע פון איבערגעבן די מאַטעריאַלן וועגן ביאַליסטאָק צום אידישן אינסטיטוט פון יאָגעלאָנער אוניווערסיטעט. איך האָף, אַז נאָכן באַנייען די קאָנטאַקטן וועלן מיר עפּעס טאָן צוזאַמען צו פאַראייביקן דעם אָנדענק פון די ביאַליסטאָקער אידן.

אַכטונג אַכטונג

ביאַליסטאָקער יזכור־בוך
פאַר אַ רעדוצירטן פרייז

אַרויסגעגעבן פון דעם צענטער אין ניו־יאָרק, האָבן מיר באשלאָסן צו פאַרקויפן די פאַרבליבענע קליינע צאָל עקזעמפּלאַרן פאַר אַ רעדוצירטן פרייז. איר קענט איצט באַקומען די גרויסע מאָנומענטאַלע אויסגאַבע, פון העכער 700 זייטן אין אידיש און ענגליש, פאַר בלויז 25 דאָלאַר, מיט אויבערשיקן דאָס צו אייך.

מאַכט גלייך אייער באַשטעלונג, שיקט אייער טשעק אָדער מאָני אָרדער פאַר 25 דאָלאַר, אויפן אַדרעס:

BIALYSTOKER CENTER Book-Committee
228 East Broadway, New York, N. Y. 10002

אַ קורצע צייט אויף אַ לאַנגן וועג

• פון מערקע שבח (מרים יהב) באר שבע

די יוגנט־אָפּטיילונג פון בילדונגס־מיניסטעריום אין ישראל שיקט אַרויס גרופּעס שילער קיין פוילן, כדי צו באַקענען אוּן זען די גרוילקייט פון דער שואה. די שילער זענען פון די לעצטע קלאַסן גימנאַזיע אוּן ווערן פון פריער צוגעגרייט צו דער אויסערגעווייניגלעכער אוּן וויכטיקער שליחות, אייַדער זיי פאָרן אַהין.

איך בין אויסגעקליבן געוואָרן צו באַגלייטן די לעצטע צוויי דעלעגאַציעס, וואָס זענען אַרויסגעפאָרן דעם פאַרגאַנגענעם יאָר. איך בין אויסגעקליבן געוואָרן ווי אַן עדות, וואָס איז דאָרטן געווען צוויי יאָר אין ביאַליסטאָקער געטאָ אוּן צוויי יאָר אין די שרעקלעכע אַרבעטס־אוּן פאַרניכטונגס־לאַגערן.

אונדזער טראַנספאָרט איז געפאָרן קיין טרעבלינקע, אָבער אונדזערע וואַגאָנען זענען דאָרט ניט אויפגענומען געוואָרן אוּן זיי האָבן אונדז געפירט, צוזאַמען מיט די טויטע, קיין לובלין, מאַידאַנעק; פון דאָרט אין דעם שרעקלעכן לאַגער בליזשין, אוּן שפּעטער קיין אוישוויץ.

פון אוישוויץ האָבן די מערדער אַרויסגעפירט אַ גרופּע מיידלעך אין די סודעטן, אייַדער די רוסן האָבן פאַרנומען דעם לאַגער. איך בין געווען אין דער גרופּע. דעם 9טן מאַי, 1945, ווען די מלחמה האָט זיך געענדיקט, בין איך דורך די רוסן באַפרייט געוואָרן.

די שליחות מיט די שילער האָט פאַר מיר געהאַט אַ צווייפאַכיקע באַדייטונג. פון איין זייט, זיך צוריקקערן אין דעם גהינום. פון דער אַנדערער זייט ברענג איך, די צופעליק לעבן־געבליבענע, אַהין אידישע קינדער פון ישראל. אַ נס!

טראָץ דעם וואָס אין די לעצטע יאָרן פאַרנעם איך זיך אַ סך מיט שרייבן אוּן דערציילן, באַשרייבן אַלץ וואָס כ׳געדענק פון יענער צייט, איז אָבער אוממעגלעך אַלץ צו דערציילן. דאָך מוז יעדער לעבן־געבליבענער איבערגעבן אוּן פאַראייביקן אַלץ וואָס מיר געדענקען פון יענע שרעקלעכע יאָרן; ניט מיטנעמען די זכרונות אין קבר אַריין. דאָס ווילן דאָך די מערדער. זיי ווילן זיך ריינוואַשן. מיר, די לעבעדיקע, טאָרן זיי ניט העלפן. ניין. ווי לאַנג מיר לעבן, דאַרף זיין אונזער הייליקסטע פליכט איבערצוגעבן דעם קומענדיקן דור אַלץ וואָס מיר געדענקען, כדי זיי זאָלן דאָס דערציילן זייערע קינדער אוּן קינדס־קינדער. אויף דעם אופן מוז די שואה פאַראייביקט ווערן.

דעם 16טן אָקטאָבער, 1990, זענען מיר אַרויסגעפאָרן מיט אַן אל־על עראָפלאַן קיין פוילן. דאָרט האָבן שוין געוואַרט אויטאָבוסן אוּן אונז גלייך אָפּגעפירט אין דער געגנט וואו ס׳איז אַמאָל געווען דער וואַרשעווער געטאָ. אויפן וועג האָב איך דערציילט די שילער וועגן דער אַמאָליקער וואַרשע, די גרויסע אוּן שיינע הויפטשטאָט פון פוילן. דאָס איז געווען אַ פריילעכע אוּן ברויזנדיקע שטאָט, מיט צענדליקער טויזנטער אידן, פול מיט געשעפטן, וואַרשטאַטן, האַנדל־וואַנדל. ס׳האָט דאָרט ממש געקאָכט ווי אין אַ קעסל. די אידישע וואַרשע איז געווען באַרימט אויף דער גאַנצער וועלט מיט אירע געלערנטע, אַרטיסטן, סוחרים. קיין אָרעמעלייט האָבן דאָרט אויך ניט געפעלט אוּן אויך ניט די באַרימטע וואַרשעווער גנבים.

אָט די גרויסע, לעבעדיקע אידישע שטאָט איז היינט אַ טויטע, אומעטיקע שטאָט, כמעט אָן אידן. די אידן האָבן עפּעס ווי מיטגענומען מיט זיך פון דאָרט די פריילעכקייט, דעם הו־האַ. אַזוי זענען אויך אויס די אַנדערע שטעט וואָס מיר האָבן באַזוכט.

צומאָרגנס זענען מיר געפאָרן קיין טרעבלינקע. דער וועג איז באַקאַנט, ווייל ער פירט קיין ביאַליסטאָק. מיר

ביים טאָוול אין אַנדענק נאָך דער גרויסער ביאַליסטאָקער שול, שטייען פון לינקס: מאיר זאַבודסקי, איך מערקע שעוואַך, דאָרקע זאַבודסקי און דער ביאַליסטאָקער איד באַרטנאָווסקי.

פאָרן דורך באַקאַנטע נעמען פון שטעט און שטעטלעך, וואו ס׳האָבן געלעבט אַזוי פיל אידן, אָבער פאַרבליבן זענען נאָר זכרונות.

אין טרעבלינקע האָב איך געזוכט און געפונען צווישן די 17 טויזנט שטיינער מיין שטיין, מיטן אויפשריפט: ביאַליסטאָק. די פאַרב איז שוין געווען אָפּגעקראָכן און ס׳איז געווען שווער איבערצולייענען. מיט טוש האָב פאַריכט דעם אויפשריפט, אָנגעצונדן אַ נשמה־ליכט און זיך גוט אויסגעווויינט. איך האָב געפילט אַז דער דאָזיקער שטיין איז אַ טייל פון מיר, פון מיין משפּחה, פון מיינע פריינד און פון מיין ביאַליסטאָק. ביים פאַרלאָזן האָב איך אים אַרומגענומען און געקושט, פונקט ווי מען געזעגנט זיך מיט נאָענטע.

די שילער האָבן געזאָגט קדיש, און ווען איינער פון זיי האָט געמאַכט דעם אל מלא רחמים, האָט ער זיך איינגעבראָכן צוזאַמען מיט אַלע אַנדערע שילער. דערביי האָבן געפלאַטערט אין טרעבלינקע די בלוי־וויסע פאָנען. פאַר מיר איז עס געווען דער גרעסטער נס. אָט שטייען מיר, דריי דורות אידן, אין דעם שרעקלעכסטן אויס־ראָטונגס־לאַגער און גיבן אָפּ כבוד די קרבנות פון די גרויזאַמע מערדער.

ביים אַרויסגיין פון טרעבלינקע זענען פאַראַן אויפ־

שריפטן אין פּאַרשיידענע שפּראַכן, אַז אויף דעם פּלאַץ האָבן די מערדער אומגעבראַכט פון יאָר 1942 ביזן חודש אויגוסט 1943 טויזנטער אידן, נאָר דערפאַר ווייל זיי זענען אידן. די ביאַליסטאָקער אידן זענען געווען פון די לעצטע וואָס מ׳האָט דאָ אומגעבראַכט.

פון טרעבלינקע זענען מיר געפאָרן קיין טעקוטשין, צו ווייזן די שילער די פּרעכטיקע שול, וועלכע איז געבליבן גאַנץ אַ דאַנק דעם וואָס די דייטשן האָבן דאָרט געהאַלטן זייערע פערד. דאָרט האָב איך באַגעגנט בארטנאָווסקין, פון ביאַליסטאָק. ער איז ספּעציעל געקומען קיין טיקטין מיך זען און די באַגעגעניש איז געווען אַ זייער רירנדיקע. אין דעם גאַסט־בוך האָב איך אָנגעשריבן: „זעט אידן די פּראַכט פון דער שול, דאָן וועט איר פאַרשטיין וואָס מיר האָבן פאַרלאָרן״.

ניט ווייט פון דאָרט געפינען זיך דריי בריידער־קברים אין וואַלד. אין יעדן קבר טויזנט אידן פון טירטין און פון דער אומגעגנט, וועלכע די מערדער האָבן דאָרט דערשאָסן. דאָרט איז אויך דאָ אַ מצבה פון אַן אַמעריקאַנער פּאָרפאָלק, וואָס האָט פאַראייביקט דעם פּלאַץ.

פון דאָרט זענען מיר געפאָרן קיין אוישוויץ. אין מיין זכרון איז דורכגעגאַנגען מיין לעצטער וועג פון ביאַליסטאָק, וועג די מערדער האָבן אונדז אַרויסגעפירט פון געטאָ. וועג אונדזער טראַנספּאָרט איז דורכגעפאָרן מאַלקין, האָבן מיר פאַרשטאַנען, אַז מיר פאָרן קיין טרעבלינקע, אַז דאָס איז אונדזער לעצטער וועג. אין מיין וואַגאָן האָבן צענדליקער מיידלעך זיך געזומען דאָס לעבן דורך איבערשניידן זיך די אָדערן. איך בין דאָן אַלט געווען 16 יאָר און כ׳האָב שטאַרק מורא געהאַט אַליין אַ סוף צו מאַכן מיט מיין לעבן. דורך אַ צופאַל בין איך געבליבן לעבן און איצט בין איך צוריק אין אוישוויץ צוזאַמען מיט קינדער פון ישראל.

איך דערציילּ זיי דאָס אַלץ און ווייס זיי אָן וואו מ׳האָט אומגעבראַכט אכזריותדיק, אָן אַ פאַרוואָס און אַ פאַרוועז אַזאַ גרויסן טייל פון אונדזער פאָלק. זייענדיק אין דעם בלאָק וואו מענגעלע האָט געהאַט געמאַכט זיינע עקספּערימענטן, אין בירקענאַו, הער איך אַז מען זוכט מיך.

כ׳בין אַרויס פון בלאָק און דאָרט איז געשטאַנען סעם סאָלאָזש מיט זיין זון. די איבערראַשונג און פרייד איז געווען אומבאַשרייבלעך. אָט שטייען צוויי לאַגער־מענטשן, צוויי ביאַליסטאָקער, וועלכע זענען געווען כמעט אין אַלע לאַגערן, טרעפן זיך אין 1990 אין בירקענאַו־לאַגער, לעבן דער טויט־וואַנט. מיר צינדן אָן ליכט און דערציילן סאָלאָזש׳ס זון, דעם יונגן אַדוואָקאַט, וואָס איז געפאָרן מיט זיין פאָטער צו מאַכן אַ פילם וועגן זיינע איבערלעבונגען אין די פאַרשידענע לאַגערן.

ווי קליין ס׳איז די וועלט. אָט קומען מיר פון צוויי וועלטן — סאָלאָזש פון ניו־יאָרק און איך פון ישראל — און טרעפן זיך צופעליק אין אוישוויץ־בירקענאַו. נאָך דעם האָבן מיר זיך אויך געטראָפן אויפן וואַרשעווער לופט־פעלד, וועו כ׳האָב באַגלייט מיין גרופּע יוגנטלעכע און געוואָרט אויף דער צווייטער גרופּע פון ישראל. סעם סאָלאָזש און זיין זון זענען געפאָרן מיט דער גרופּע יוגנטלעכע קיין ישראל.

מיר האָבן פאַרבראַכט אַ קורצע צייט אויף אַ לאַנגן וועג.

אַ בריוו פון מיכאל פליקער, פון תל־אביב

טייערער איסאַק, סעם און אַלע פריינט פון דער ביאַליסטאָקער לאַנדסמאַנשאַפט אין אַמעריקע!

איך שרייב דעם בריוו אין זייער אַ שוועריקן צייט, אין וועלכער מיר געפינען זיך שוין צוויי וואָכן (צוליב די איראַקישער „סקאַד״־אַטאַקעס אויף ישראל) און איך בין ניט זיכער, צי וועט דער בריוו וועט אָנקומען צו אייך, וועלן מיר דאָ נאָך זיין ביים לעבן.

דעריבער מוז איך קלאָר מאַכן אין דעם געפערלעכן מאָמענט פאַר די אַלע, וועלכע האָבן אַמאָל געצווייפלט, אַז איך גיי אַוועק מיט אַ ריינעם געוויסן, מיט ריינע הענט, נאָך 14 יאָר געזעלשאַפטלעכער אַרבעט פאַר אונדזער לאַנדס־מאַנשאַפט אין ישראל.

איך ווייס, אַז כ׳האָב שטענדיק געהאַט שונאים און ניט־פאַרגינערס. איך האָב זיכער געטאָן פעלערן, אָבער ווער מאַכט דאָס ניט קיין פעלערן? איין זאַך איז קלאָר און איך וויל אַז איר זאָלט עס ווייסן, אַז פון מיין געזעלשאַפטלעכער אַרבעט האָב איך קיינמאָל ניט געהאַט קיין פּריוואַטן פּראָפּיט. פאַרקערט, איך פלעג ניט איינמאָל פאַרנאַכ־לעסיקן מיינע פּריוואַטע ענינים לטובת עניני ציבור!

ביי דער געלעגנהייט וויל איך אייך צוואויסן געבן, אַז דער רעמאָנט אין „בית העם״ איז אָפּגעשטעלט געוואָרן, פונקט אַזוי ווי אַ גרויסער טייל פון דער ישראל־ווירטשאַפט איז דראַסטיש פאַרקלענערט געוואָרן. אין פאַרשיידענע הינזיכטן איז זי אינגאַנצן אָפּגעשטעלט געוואָרן.

דערווייל איז די לאַגע אין ישראל זייער אַ שוועריע. מיר הערן דאָ די אויפרייסן פון די איראַקישע מיסילס און זיצן אין די הייזער אין די גאַז־מאַסקעס. צי וועט סאַדאַמ׳ען געלונגען צו דערגרייכן דאָס וואָס היטלער האָט ניט פאַרענדיקט?

איך ענדיק מיין בריוו מיט דער האָפענונג און שטאַרקן גלויבן, אַז דאָס וועט ניט זיין מיין לעצטער בריוו צו אייך אַז ס׳וועט געשען עפּעס אַ נס און מיר וועלן אַרויס גאַנץ פון דער איצטיקער צרה.

אייער פריינט,

מיכאל פליקער

אייער האָפענונג, מיכאל, איז ב״ה מקויים געוואָרן אין דער פולסטער מאָס. עס איז געשען ניט נאָר „עפּעס אַ נס״ ווי איר שרייבט, נאָר אַ סך ניסים, אַזוי ווי דער ר״ת פון היינטיקן יאָר: תהיה שנת אראנו נפלאות.

שליסט זיך אָן אַלס מיטגלידער אין ביאַליסטאָקער צענטער, היים פאַר עלטערע מענטשן און שפּיטאָל

„יונייטעד וועי" דאַנקט דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים

אַפּריל 2, 1991

טייערער מר. איסאַק רייבעל:

איך וויל אויסדריקן אַ האַרציקן דאַנק צו אייך און אייער סטעף פאַר דער גאַסט־פריינדלעכקייט בעת מיין טור לעצטע וואָך אין דער ביאַליסטאָקער היים. איך בין געווען זייער באַאיינדרוקט פון דער זאָרג און איבערגעגעבנקייט וואָס אַלע וועמען איך האָב באַגעגנט האָבן אַרויסגעוויזן צו דער אינסטיטוציע.

אַלע אין דער ביאַליסטאָקער היים דאַרפן זיין שטאָלץ פון אייערע באַמיאונגען צו מאַכן די אינסטיטוציע „אַ היים אַוועק פון דער היים" פאַר די דאָרטיקע איינוואוינער. איך וועל רעקאָמענדירן צו מיינע פאַרבינדעטע (עקאָונטס) אַדורכצומאַכן דעם זעלבן טור וואָס איך האָב געטאָן, כדי זיי זאָלן זען וויי אַזוי זייערע דאָלאַרן ווערן אויסגענוצט אויף דעם בעסטן אופן.

איך דאַנק אייך פאַר דער אָנהאַלטנדיקער שטיצע פאַר „יונייטעד וועי". מיר האָבן באמת דאָס גליק צו האָבן מענטשן ווי איר און אייער סטעף צווישן די וועלכע באַמיען זיך צו שאַפן אַ בעסערע וועלט פאַר אַלע מענטשן.

איך בין צופרידן וואָס מיר וועלן צוזאַמענאַרבעטן אויך אין דעם הייַ־יאָריקן קאַמפּיין.

מיט די בעסטע וואונטשן,

דעבאָראַ מ. טשאַוויס,

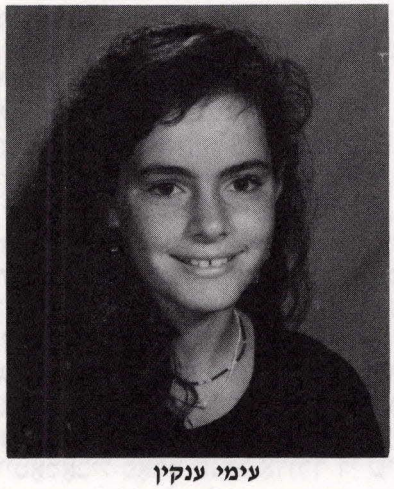
עקאָונט עקזעקוטיוו „יונייטעד וועי".

אַ בת־מצווה אין דער דאָברימאַן־משפּחה

אויפן בילד איז עימי ענקין, די טאָכטער פון ד"ר מייקל און פרידאַ ענקין, און אייניקל פון נעשקע און יוסף דאָברימאַן, וועלכע האָט געפֿראַוועט איר בת־מצווה אין סעפּטעמבער, 1990.

דער ביאַליסטאָקער צענטער און היים, ווי אויך דער

עימי ענקין

גראָדנער קלוב אין מיאַמי, ווינטשט די פריינט יוסף און נעשקע דאָברימאַן, און זייער גאַנצער משפּחה, צו האָבן אַ סך נחת פון זייער אייניקל.

אַפּריל דעם 2טן, 1991

פר׳ איזאַק ריבאַל
עקזעקוטיוו דירעקטאָר
דער ביאַליסטאָקער צענטער
228 איסט בראָדוועי
ניו־יאָרק, נ.י. 10002

טייערער פריינד ריבאַל:

בלויז אַ קליין בריוול ווי אַן אויסדרוק פון דאַנק צו אייך און אייער „סטעף" פאַר אייער גאַסטפריינדלעכקייט בשעת מיין טור פון אייער היים די פאָריקע וואָך. עס האָט געמאַכט אויף מיר אַ טיפן אינדרוק די הייך און מאָס פון אייער אַכטונג געבן אויף די איינוואוינער וויי אויך די איבערגעגעבנקייט וואָס אַלע האָבן אַרויסגעוויזן.

יעדער איינער פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער דאַרף זיך פילן שטאָלץ מיט די פילע אָנשטרענגונגען וואָס ווערן געמאַכט כדי די ביאַליסטאָקער היים זאָל זיין די צווייטע היים פאַר די וואָס וואוינען דאָרט. איך וועל זיכער רעקאָמענדירן צו מיינע „אַקאָונטס" אַז זיי זאָלן קומען באַזוכן די היים, ווי איך האָב עס געטאָן, און זיי וועלן זיך איבער־צייגן וויפיל גוטס זייערע דאָלאַרן האָבן געהאָלפן שאַפן.

איך דאַנק אייך פאַר אייער אָנגייענדיקער הילף פון דער „יונייטעד וועי". מיר פילן זיך מזלדיק האָבנדיק אַזעלכע מענטשן ווי איר און אייערע אָנגעשטעלטע צווישן די וואָס פֿרובירן צו שאַפן אַ בעסערע וועלט פאַר אַלעמען.

איך האָף אַז מיר וועלן ווידער אַרבעטן צוזאַמען אין דער הייַ־יאָריקער קאַמפּאַניע.

מיט פריינדלעכן גרוס,

דעבאָראַ מ. טשאַוויס,

אַקאָונט עקזעקוטיוו

קרובים געזוכט

איך זוך קרובים, וועלכע שטאַמען פון ביאַליסטאָק, מיט די פאָלגנדע נעמען:

סוקעניק — פּאַלטער — קאָהען

איך וועל מיט פאַרגעניגן איבערשיקן אינפאָרמאַציעס אין שייכות מיט זייערע פאַמיליע־צווייגן, אויב איר וועט מיר שיקן אינפאָרמאַציעס וועגן אייערע פאַמיליעס. איך דאַנק אייך פאָרויס.

Andrew S. Farber
1000 North Allen Street
Robinson, Illinois.
618-546-5466

850 טעג, פּלוס 3, צווישן גרענעצן און לענדער

• פון שמואל סאלץ

נאָך דעם ווי מיין פרוי און איך האָבן זיך אומגעקערט בשלום און געזונט פון אַ רייזע קיין ביאַליסטאָק, אָבער מיט טרויער אין אונדזערע הערצער און מיט טיפּע איבערלעבונגען, האָב איך זיך אַוועקגעזעצט און צוגעגעבן דריי צו די 850 טעג פון דער רייזע.

דער ציל פון דער רייזע איז ניט געווען צו פאַרווייטלן זיך אָדער האָבן פאַרגעניגן. ער איז אַגב אויסגעדריקט געווארן אין אַן אַרטיקל אין אַ פּוילישער צייטונג, וועלכע האָט דערציילט: „אַ אידישער זעלנער, וועלכער האָט געדינט אין דער פּוילישער אַרמיי און געקעמפט אין דער צווייטער וועלט־מלחמה קעגן די דייטשן, איז אָנגעקומען קיין ביאַליסטאָק פון ישראל און געפונען די קברים פון זיין זיידן און פאָטער, וועלכע זענען געהאַט געשטאָרבן פאַר דער מלחמה".

אין וואַרשע זענען מיר איינגעשטאַנען אין ניט קיין שלעכט פריוואַט הויז און מיר האָבן אויך געהאַט אַ פּריוואַטן שאָפער פאַר עטלעכע טעג. אונדזער הויפּט־ציל איז, פאַרשטייט זיך, געווען ביאַליסטאָק, צו געפינען די קברים פון מיינע עלטערן און באָבע־זיידע, וועלכע זענען דאָרט געשטאָרבן פאַר דער מלחמה, און צוריק אויפלעבן די סצענעס פון מיין קינדהייט מיט פופציק יאָר צוריק. גלייך נאָכן אָנקומען קיין וואַרשע האָבן מיר דעריבער זיך גלייך אַרויסגעלאָזט צו באַזוכן די פלעצער וואו די אידן האָבן געקעמפט און וואו דאָס בליענדיקע אידישע לעבן איז פאַרניכטעט געווארן.

מיר זענען אַוועק צום אומשלאָג־פּלאַץ, וואו אַ מאָנומענט פון ווייסן מאַרמל גיט איבער אין פאַרשיידענע שפּראַכן וואָס דאָרט איז געשען: אַז 300 טויזנט אידן זענען ווי בהמות אַריינגעשטופּט געווארן אין וואַגאָנען און אַוועקגעשיקט געווארן צו זייער טויט. אויף דעם אָרט וואו מיר זענען איצט געשטאַנען, זענען אַמאָל פאָטערס אָפּגעזונדערט געווארן פון זיערע קינדער און קינדער פון זייערע עלטערן. 300 טויזנט אידן, אַלטע און יונגע, זענען פאַרשיקט געווארן אין טויט־קאַמערן. קען דען דער מענטשלעכער פאַרשטאַנד באַנעמען, אַז אַזעלכעס איז טאָקע פאַרגעקומען אויף אַן אמת? און אַ פראָגע קומט גלייך אויף אינעם געדאַנק: קען דאָס נאָך אַמאָל געשען?

אין דעם אַמאָליקן וואַרשעווער געטאָ, ניט וויט פון דעם מאָנומענט, איז איצט שטיל. אָבער אין 1943 איז פייער געקומען פון הימל, די דייטשן האָבן באַמבאַרדירט די שוצלאָזע און פאַרניכטעט די לעצטע אידן אין געטאָ, די וועלכע האָבן אָפּגעגעבן זייערע לעבנס פאַרן כבוד פון זייער פאָלק. אָבער די וועלט האָט פאַרמאַכט די אויגן און אויערן, זי האָט ניט געזען און ניט געהערט.

איצט איז דאָס געטאָ ריין, ניטאָ קיין סימן פון דעם פאַרגאָסענעם אידישן בלוט. טויבן און פייגל פליען איבערן מאָנומענט און קוקן מיט פאַרוואונדערונג אויף די באַזוכערס. זיי זענען געווען די אייניקע וואָס האָבן געזען דעם אמת און זענען שאָקירט געווארן.

דער מאָנומענט, וועלכער שטייט ווי די לעצטע פעסטונג, סימבאָליזירט דעם הראָאיזם פון די וועלכע האָבן זיך קעגנגעשטעלט די נאַציס, וועלכע האָבן אָפּגעגעבן זייערע לעבנס פאַר דער ערע פון אידישן פאָלק. דאָס אידישע פאָלק וועט זיי אייביק געדענקען, צוזאַמען מיט די אַנדערע אידישע קדושים און וועט נקמה נעמען פאַרן אומשולדיק פאַרגאָסענעם בלוט.

מיר זענען געגאַנגען צום וואַרשעווער אידישן בית־עולם. אין דער ערשטער רייע שטייען די מצבות פון ד"ר זאַמענהאָף, דער גרינדער פון עספּעראַנטאָ, פון י.ל. פרץ, רבנים און שרייבער. אָבער דער וואָלד פון מצבות אין די וווייטערע רייען זענען אָפּגעלאָזן, וויייל, ווי מען האָט אונדז איבערגעגעבן, צוליבן קליינעם בודזשעט.

פונעם בית־עולם זענען מיר צוגעפאָרן צו דער גוט־אויפגעהאַלטענער נאָזשיק־שיל וועלכע איז אָפּגעראַטעוועט געווארן פון פאַרניכטונג, וויייל די דייטשן האָבן זי פאַרוואַנדלט אין אַ שטאַל. נאָך דער מלחמה איז זי רעסטאַווירט געווארן און איז היינט אינע פון די שענסטע שילן אין פוילן.

דער אָוונט־ברויט זענען מיר געגאַנגען שלאָפן, אָבער דער שלאָף איז ניט געקומען. די איבערלעבונגען פון פאַרגאַנגענעם טאָג האָבן זיך כסדר אומגעקערט, צוזאַמען מיט דער פראָגע: ווי אַזוי וועל איך געפינען ביאַליסטאָק? דאָס האָט מיר ניט געגעבן קיין רו.

אויפן בית־עולם אין ביאַליסטאָק

מיר זענען אויפגעשטאַנען פרי, אָפּגעדאַוונט און געגעסן פרישטיק. מיר האָבן אויך צוגעגרייט אַ פּאָר סענדוויטשעס און אַ לייכטן געטראַנק, און געוואַרט הינטער אַ טיר וואָס איז געווען פאַרשלאָסן אויף פיר שלעסער, אויף אונדזער שאָפער. אונדזער באַלעבאָס האָט אונדז אָנגעזאָגט צו פאַרשליסן אַלע שלעסער, וויייל „אין וואַרשע איז היינטיקע צייטן פאַראַן אַ סך פאַרברעכנס".

דער שאָפער איז אָנגעקומען. מיר האָבן זיך אַרויסגעלאָזן אויפן שאָסיי קיין ביאַליסטאָק, אַ מהלך פון 200 קילאָמעטער. מיין מוח איז איבערפולט מיט אַ סך געדאַנקען. דאָס איז מער ניט מיין ביאַליסטאָק. 60 טויזנט אידן האָבן דאָרט געלעבט פאַר דער מלחמה, האָבן דאָרט געהאַט זייער אייגענע קולטורעלע און קאָמערציעלע עקזיסטענץ. בענק, שפּיטאָלן, ישיבות און גימנאַזיעס, העברעאישע און אידישע שולן, ביבליאָטעקן און קינאָס זענען אַלע געווען אין אידישע הענט און היינט איז קיין איין איד ניט געבליבן. פונקט אַזוי ווי די דייטשע און פּוילישע באַנדיטן האָבן עס געוואָלט.

דער אויטאָמאָביל פאָרט שנעל אַדורך די שילדלעך פון די אַמאָליקע אידישע שטעטלעך: וויסאָקי מאַזאָוויעצק, אָסטראָוו מאַזאָוויעצק, פולטוסק, קלינאָווא, ראַדזימין. אָט איז אַ שילד פון דער שטאָט לאָמזשע, וואָס האָט געהאַט אַ

באַפעלקערונג פון 40 טויזנט אידן, די באַקאַנטע לאָמזשער ישיבה, וועלכע האָט אַרויסגעלאָזן גרויסע פּערזענלעכקייטן. מיר זענען אַדורכגעפאָרן סיטקין, וואָס איז געווען אַזוי באַרימט, אַז ביאַליסטאָקער רבנים פלעגן אַדרעסירן זייערע בריוו: „ביאַליסטאָק נעבן סיטקין", ווייל די לעצטע האָט געהאַט אַ גרעסערן פּרעסטיזש אפילו ווי ביאַליסטאָק.

אויף דער רעכטער זייט פון וועג געפינט זיך אַ שילד מיט אַ פייל, אָנווייזנדיק „טרעבלינקא", אַ טויטן־לאַגער, וואָס געפינט זיך 20 קילאָמעטער פון דעם וועג. דער וועג איז ליידיק, מען זעט זעלטן אַדורכפאָרן אַן אויטאָמאָביל, און פון ביידע זייטן וועג שטייען ביימער און אָרעמע פּויערס־הייזער, מיט שטרויענע דעכער.

נאָך אַ רייזע פון צוויי און אַ האַלב שעה דערזעען מיר אַ שילד „ביאַליסטאָק". דער שאָפער האָט זיך אָפּגעשטעלט אויף אַ מינוט, אַרויסגענומען אַ מאַפּע, צו געפינען דעם וועג צום בית־עולם.

מיר האָבן אַביסל געבלאָנדזשעט, זיך נאָכגעפרעגט ביי עטלעכע פּאָלאַקן און ענדלעך אָנגעקומען אויפן פּלאַץ. אייגנטלעך האָט זיך די גאַנצע געגנט געענדערט. פאַר דער מלחמה איז דער פּלאַץ געווען אויסער דער שטאָט, ליגנדיק צווישן לויידיקע פעלדער. איצט זענען מיר אָנגעקומען אויפן אידישן בית־עולם באַגנוואוקאַ, וואָס איז אַרומגערינגלט מיט הייזער.

וועג מיין פרוי און איך זענען אַריין אויפן בית־עולם, האָט זיך פאַר אונדזערע אויגן אַנטפלעקט אַ שאָקירנדיקע סצענע: פולשטענדיקע פאַרניכטונג! דער גאַנצער בית־עולם איז געווען באַוואַקסן מיט ווילדע גראָזן. די מערסטע מצבות זענען אַרויסגעגנבעט געווארן און די וואָס זענען געבליבן זענען פאַרשוועכט און צעבראָכן אויף שטיקער. ס׳זעט אויס, אַז די שנאה פון דער פּוילישער באַפעלקערונג צו די אידן איז געווען אַזוי גרויס, אַז זיי האָבן זיך ניט באַפרידיקט בלויז מיטן אויסמאָרדן די אידן, מיט דער הילף פון די דייטשן און מיט די פאָגראָמען, נאָר זיי האָבן אויך געדאַרפט צעשטערן די אידישע בית־עלמינס, כדי ס׳זאָל ניט בלייבן קיין זכר פון די 600 טויזנט אידן אין ביאַליסטאָק, מיט זייער 400־יאָריקער געשיכטע.

דער גרויסער מאָנומענט, וואָס איז אויפגעשטעלט געווארן אויפן בית־עולם, אין אָנדענק נאָך די 200 אידן, וועלכע זענען אומגעקומען אינעם פאָגראָם אין 1906, איז געווען טיף אײנגעקריצט אין מיין זכרון. דאָס איז געווען אַ מאַסן־קבר, אויף וועלכן ס׳איז געשטאַנען אַ מצבה פון פּיר מעטער הויך, אויף וועלכער ס׳זענען געווען אויסגעקריצט די נעמען פון די קרבנות. די דאָזיקע מצבה איז רעס־טאַווירט געווארן נאָך דער מלחמה דורך דעם ביאַלי־סטאָקער צענטער אין ניו־יאָרק, אונטער דער אָנפירונג פון איסאַק ריבאַלאָווסקי.

איך האָב געוואוסט, אַז 40 מעטער פון דעם מאָנומענט איז געווען אַ רייע פון קברים פון רבנים און אַנדערע שטאָטישע פּערזענלעכקייטן, צווישן זיי די קברים פון מיין פאָטער און זיידן. פּאַמעלעך האָבן מיר זיך דורכגעשלייכט דורכן „דזשאָנגל", פון דער טויטן־אַלייע און פאַר אונדזערע אויגן איז פלוצלונג דערשינען אַ קליינער געצעלט (ווי אַ שטראַל פון ליכט אין דעם ים). איך האָב געדענקט דעם אוהל פון הרב חיים הערץ (האַלפּערין), געשטאָרבן אין 1919, וועלכער איז געווען דער הויפּט־רב פון ביאַליסטאָק, נאָכן טויט פון הרב שמואל מאָהליווער. איך האָב געוואוסט, אַז כ׳בין אויפן ריכטיקן אָרט.

אַן אַנדער סימן פון די קברים פון מיין זיידן און פאָטער, וועלכע זענען געווען איינער נעבן דעם אַנדערן: וועג מיין פאָטער איז געשטאָרבן אינעם עלטער פון 35 יאָר, האָט מיין זיידע צוגעגרייט זיין קבר נעבן זיין יונג־פאַרשטאָרבענעם זון און פינף יאָר שפּעטער, אין 1930, איז ער דאָרט מקבר געווארן.

מיין פאָטער האָט געקראָגן סמיכה הרבנות פון הרב רפאל שאַפּירא, ראש פון דער וואָלאָזשינער ישיבה, אין 1916. ער איז געווארן דער רב פון אילאַ, נעבן ווילנע. אין דער צייט פון דער ערשטער וועלט־מלחמה האָט ער פאַרלאָזט אילאַ און אַווּעק קיין בעלגראַד, וואו ער איז געווען הויפּט־רב אין 1919. אין 1922 איז ער געקומען קיין ביאַליסטאָק, וואו ער איז קראַנק געווארן פון זיינע ליידן אין רוסלאַנד און געשטאָרבן אין 1926. מיין מוטער שפּרה, וועמענס געזונט־צושטאַנד האָט זיך שטאַרק פאַרערגערט נאָך מיין פאָטער׳ס טויט, איז געשטאָרבן אין 1935. איר קבר האָב איך ניט געקענט געפינען, ווייל אַלץ איז צעשטערט געווארן.

איך האָב אָנגעהויבן צו זוכן אין די קוסטן און געפונען צוויי קברים, איינער נעבן אַנדערן. איך האָב זיי גלייך דערקענט, טראָץ דעם וואָס ס׳זענען איבער זיי ניט געווען קיין מצבות. איך האָב געזאָגט צו מיין פרוי, אַז „לויט אַלע סימנים וואָס איך געדענק, זענען דאָס די קברים". מיין פרוי האָט אויף מיר געקוקט מיט ספקות אין אירע אויגן, אָבער מיר ביידע האָבן געמוען אָפּריניקן מיט די בלויזע הענט די צוויי קברים. מיר האָבן אַזוי געאַרבעט עטלעכע שעה און כ׳האָב געפילט ווי איך וואָלט ענדלעך אויסגעלייזט די קברים, וועלכע כ׳האָב פאַרלאָזן מיט 50 יאָר צוריק. מיר האָבן געזאָגט אַ פּאָר קאַפּיטלעך תהילים און קדיש. איך האָב געפילט, ווי פון די קברים האָבן די ליפּן פון מיין פאָטער און זיידן געשעפּטשעט: „אָמן". מיט טרערן אין די אויגן און מיט אַ לעצטן בליק האָב איך זיך מיט זיי געזעגנט.

אין דער זעלבער רייע, אַביסל העכער אויף אַ בערגל, איז געווען דער קבר פון הרב מאָהליווער. איך האָב געפונען דאָס בערגל, אָבער דער אוהל איז געווען באַגראָבן, פולשטענדיק צעשטערט אין דעם ווילדן געוויקס. שטיקלעך צעמענט און שטיינער ליגן דערנעבן, אָבער נאָך אַ גרויסער אָנשטרענגונג קען מען דערגרייכן צום פונדאַמענט.

הרב שמואל מאָהליווער, איז געווען איינער פון די פירער פון די „חובבי־ציון" און איינער פון די גרינדער פון „מזרחי", פון די „מזכרת משה" אין ירושלים און איינער פון די וואָס האָבן דערנענטערט דעם באַראָן ראָטשילד צום ציוניזם. אונטער זיין איינפלוס זענען אַנטשטאַנען די ישובים אין עקרון, כפר בתיה. אין 1890 האָט ער אָנטיילגענומען אין דער גרינדונג פון רחובות, געשיקט טויזנטער פּראָפּאַגאַנדע־בריוו איבער דער גאַנצער וועלט, איז געווען דער הויפּט־רב פון ביאַליסטאָק פאַר 15 יאָר, צווישן 1883 און 1898. אויף זיין קבר האָט מען אויפגעשטעלט אַן אוהל, אַזאַ ווי אויפן קבר פון לייבל פּאַיאַנס, דער זון פון הרב דוד פּאַיאַנס. לייבל האָט געלערנט אין דער וואָלאָזשינער ישיבה און איז געווען אַ לערער אין דער תחכמוני שולע. קאַפּיטלען פון איכה זענען אויסגעקריצט אויף צוויי מאַרמאָרענע טאָוולען. דער אוהל איז צעשטערט געווארן

ביזן סאַמע פונדאַמענט דורך די ווילדע פּאָלאַקן, וועלכע האָבן צוגעגנבעט די מצבות אין באַגנאָווקאַ אין די פערציקער יאָרן.

איך האָב דאַן באַשלאָסן ניט צו פאַרלאָזן פּוילן אָן באַצייכענען און אַביסל אויפּפּרישן די קברים. מיר וועלן זיך דאָרט אומקערן צומאָרגנס מיט די נויטיקע זאַכן און עפּעס טאָן וועגן דעם.

צומאָרגנס זענען מיר צוריקגעקומען קיין ביאַליסטאָק, מיט פאַרשיידענע מכשירים, פאַרב און אַביסל צעמענט, וואָס מיר האָבן איינגעהאַנדלט אויפן וועג. פאַרנדיק אויפן שאָסיי האָבן מיר זיך אָפּגעשטעלט אין וויסאָקי מאַזאָוויעצקי, צו קויפן שוואַרצע פאַרב און צופעליק האָבן מיר דאָרט געפונען אַ גרויס בלעכל מיט צוויי קילאָ פאַרב. אָנקומענדיק קיין ביאַליסטאָק זענען מיר גלייך אַוועק אויפן בית־עולם. דעם מאָל האָבן מיר שוין לייכט געפונען די קברים.

דער שאָפער האָט אונדז געהאָלפן אין די באַמיאונגען אָפּצווייניקן דעם פּלאַץ מיט די מכשירים וואָס מיר האָבן געבראַכט מיט זיך. ער האָט אָנגעהויבן צו גראָבן און אָפּרייניקן די וואָרצלען פון די קוסטעס, ווען ער האָט זיך אָנגעטראָפן אויף אַ שטיין ווי אַ פּלאַטע. איך האָב געצווייפלט אין דעם צי דאָס איז אַ פּליטע, ווייל אַזעלכע זענען ניט געווען אין פראָנט פון די קברים. מיט גרויסן מי האָבן מיר אָפּגעריניקט דעם שטיין און ס׳האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז דאָס איז געווען דער הינטערשטער טייל פון אַ מצבה. לויט דער גרויס און פּאָרעם וואָס איך האָב געדענקט, האָט עס געקענט זיין מיין פּאָטער׳ס מצבה. מיט גרויסע שוועריקייטן האָבן מיר אויסגעגראָבן דעם שוערן שטיין. פּלוצלונג האָט מיין פרוי אויסגערופן: „דאָס איז דיין פאָטער׳ס. זיין נאָמען איז דאָרט אויסגעקריצט!״

מיר זענען געשטאַנען דערשטוינט און עמאָציאָנעל פאַרן שטיין, וועלכער איז געווען כמעט גאַנץ. בלויז אַ קליין שטיקל, פון אַרום 20 צענטימעטער, איז געווען אָפּגעבראָכן. די אותיות האָבן דערציילט: „דאָ ליגט הרב גמליאל דוד, ז״ל, דער זון פון יעקב קאָפּל, וועלכער איז געווען עטלעכע יאָר דער בעלגראַדער רב, דער מחבר פון די ספרים ,עין גדי׳ און ,קרן דוד׳, פירושים אויף די הלכות און אגדות פון תלמוד, וועלכער איז אַוועקגענומען געוואָרן פון אונדז אין פריען עלטער״. אַפילו דער פּוילישער שאָפער איז געירירט געוואָרן ביים אויפשטעלן די מצבה אויפן קבר.

אַזוי זענען די קברים פון מיין פאָטער און זיידן אויסגעלייזט געוואָרן נאָך 50 יאָר דורך מיר, זייער זון און אייניקל! אַזוי אַרום איז אַ טרויס מקומות געוואָרן. און מיט דעם דאָזיקן צוגאָב קען מיין בוך אָנגערופן ווערן: „850 און דריי טעג צווישן גרענעצן״.

קויפט און העלפט פאַרשפרייטן

דעם נייעם גרויסן

ביאַליסטאָקער יזכור־בוך

אַ בריוו אין רעדאַקציע

שלום, מר. ריבאַלאָווסקי —

כ׳שיק אייך איבער עטלעכע לידער, פון די אומגעפער 70 לידער, וואָס כ׳האָב אָנגעשריבן פון יענער פאַרשאָלטענער צייט. מיט אַ קורצער צייט צוריק האָב איך אויך געענדיקט שרייבן מיין בוך זכרונות. ס׳ווייזט זיך אָבער אַרויס, אַז אַרויסגעבן דאָס בוך איז פאַרבונדן מיט גרויסע אויסגאַבן און כ׳ווייס ניט וואָס ס׳וועט זיין דער גורל פון דעם בוך.

מר. סוכאָוואָלסקי, דער פעטער פון שמואל פּיסאַר, וואָס לעבט אין תל־אביב, האָט איבערגעלייענט דעם מאַטעריאַל און איז זייער באַאיינדרוקט. געווען פון מיין שרייבן און דערשיטערט פון מיינע איבערלעבונגען אין דייטשן גהינום. מיר זענען באַפריינדעט און ווען ער וואָלט געווען אַביסל יונגער און געזונטער, וואָלט ער מיר זיכער געקאָנט אַ סך העלפן. אגב בין איך געווען צוזאַמען מיט מולקע פּיסאַר אין די לאַגערן און אין ביאַליסטאָקער געטאָ.

כ׳וואָלט ניט געוואָלט אַז מיין שרייבן — די לידער און דאָס בוך — זאָל בלייבן אין אַ שופלאָד און דערנאָך, ווען מיר וועלן דאָ מער ניט זיין, וועט ניט זיין ווער עס זאָל דערציילן וועגן אונדזער חורבן.

איך האָף, אַז דאָס בוך וועט דאָך אַרויסגיין און ניט נאָר אין אידיש, נאָר אַפילו אין עברית און אין ענגליש.

אַ גרוס פאַר מאַלען און פאַר אייך, און וואונטשן פאַר געזונטע און לאַנגע יאָרן,

אייער

מערקע שעווואַך (מרים יהב), באר שבע.

דער בוי־פּראָיעקט פון בית־עם אין קרית־ביאַליסטאָק

דער בית־עם אין קרית־ביאַליסטאָק פירט זייט יאָרן אַן אינטענסיווע טעטיקייט פאַר פענסיאָנערן און עלטערע מענטשן. צווישן זיי געפינען זיך איינזאַמע תושבים און נייע עולים, וועלכע געפינען דאָרט אַן אָפּענע היים. זיי פאַר־ברענגען דאָרט אין אַ ווארעמער, קולטורעלער אַטמאָס־פערע, געניסן פריי פון אַ ביבליאָטעק, אַ זאָל צו לייענען און שפּילן, אַ גלעזל וואַרעמס א.אַ.וו. דאָרט ווערן איינגע־אָרדנט אויספלוגן, ספּאָרט־טעטיקייט, האַנט־אַרבעט און קולטור־אונטערנעמונגען.

נאָך 36 יאָר פון אינטענסיווער טעטיקייט האָט זיך געפּאָדערט אַן ערנסטער רעמאָנט. ער ווערט איצט (יאַנואַר 1991) טאַקע דורכגעפירט. ביי דער געלעגנהייט ווערט אויך פאַרווירקלעכט אַן אַלטער חלום — ס׳ווערט צוגעבויט צו דער געבויידע אַן אָנדענקס־צימער, אַ סאָרט מיני־מוזעאום, געווידמעט אונדזער אַמאָליקער ביאַליסטאָק. דאָרט וועלן אויסגעשטעלט ווערן בילדער און דאָקו־מענטאַציע־מאַטעריאַל, צו פאַראייביקן דעם אָנדענק פון אונדזער שטאָט און איר רייכע פאַרגאַנגענהייט.

דער דאָזיקער פּראָיעקט איז דערמעגלעכט געוואָרן אַ דאַנק אַ באַדייטנדיקער פינאַנציעלער הילף פון ביאַ־ליסטאָקער צענטער אין ניו־יאָרק און זיינע אינסטיטוציעס.

אריה שמיר (שמערליס), ירושלים

צוריק אין די ביאַליסטאָקער געסלעך...

● פון **פּסח שמוש**

דער הימל אינגאַנצן פֿאַרוואָלקנט:
קיין שטערן מען זעט נישט אַרויס.
די נאַכט אַזוי מאָדנע און חושך,
איך בין איינער אַליין אין דעם הויז.

דער זייגער גייט אָן מיט זיין טיק־טאַק,
ער ווייסט נישט פון פרידן און פֿיין.
אינדערווייטן, וואו ערגעץ אַ הונט בילט,
אינדערנאַנטן, אַ קינדעריש געווײַן.

עס האָט מיך אויך אַ מאַמע געבוירן,
מיט געזאַנג מיך אין וויגל געלייגט.
געצערטלט מיט ליבשאַפט און האָפענונג,
דאָס בעסטע האָט זי דאַן געמיינט.

די אויגן פֿאַמעלעך זיך קלעפֿן,
דער נעפּל פון זיי גאָר פֿאַרשווינדט.
איך בין צוריק אין די ביאַליסטאָקער געסלעך,
אין די הייזלער, וואו געווען נאָך אַ קינד.

דער אַרום איז אינגאַנצן נישט אַנדערש,
דער קאַשטאַן־בוים שטייט ווי געווען.
דער גאָרטן איז גרין און מיט בלומען,
ווי עס וואָלט דאָ קיינמאָל גאָרנישט געשען...

און איך זוך דאָ אַ פּנים, אַ נאָמען
און איך וויל מיט וועמען רעדן אַ וואָרט —
אַ שטילקייט, אַ טויטע עס הערשט דאָ,
ניין — עס איז נישט דאָס אָרט.

און איך לויף פון איין געסל צום צווייטן.
און איך נישטער אין יעדינקן הויז —
נישטאָ איז פון קיינעם קיין זכר,
טויט — דאָס לעבן איז אויס.

ווי אַ שאָטן איך בלאָנדזשע אין דער פּינצטער,
שוועך צום לעבן אָן אַ נאָמען, אַ פּריינט.
און איך ווייס נישט, צי איך דאַרף וועמען דאַנקען,
אַז ביים לעבן, איך בין נאָך דאָ היינט.

מיין חלום, ער קומט צו אַן ענדע,
די אויגן, זיי עפענען זיך אויף.
נאָך איינמאָל גיעזען איך האָב מיין געסל,
געווען ווידער אין דער אַלטינקער הויז.

ווי קען מען פֿאַרגעסן דעם עבר,
עס איז לייכטער צו זאָגן, אַז יאָ —
אַ לעבן אַזאַ ווי געווען איז,
וועט שוין קיינמאָל נישט זיין, שוין נישטאָ.

די וואָלקנס פֿאַמעלעך פֿאַרשווינדן,
דורך שפֿאַרן טאָג קוקט שוין אַריין.
אויפן האַרצן, דאָך לייכטער עס ווערט נישט,
איך בלייב ווידער אַליין מיט מיין פּיין.

אַ געבעט

● פון **מערקע שבח**, (מרים יהב), באר־שבע
A-15755

רבונו של עולם, כ׳וויל דיר עפּעס דערציילן.
אין מיר וואַקסט אַ וואונד און וויל זיך ניט אויסהיילן.
כ׳האָב פֿאַר דיר אַ סך פֿראַגן, כ׳האָב ניט קיין רו,
וואָר אַנדערש קען מיר ענטפֿערן, דער איינציקער
ביסט דו.

צי דען איז מיין פּאָלק אַזוי זינדיק געווען,
דער גרעסטער פון אַלע אומגליקן איז צו מיר געשען.
פֿאַרוואָס קומט אונז אַזאַ גרויסע שטראָף?
פֿאַרוואָס קומט אונזער פּאָלק אַזאַ מיאוסער סוף?

דו האָסט מיין משפּחה צוגענומען, געלאָזן מיך אַליין.
פֿאַרוואָס האָסטו מיך אַזוי באַשטראָפט? כ׳קען ניט
פֿאַרשטיין.
כ׳בין טאַקע מיט נסים לעבן געבליבן אַליין ווי אַ שטיין,
געווען עלנד, איינזאַם, ניט געהאַט וואו צו גיין.

דער קלויסטער איז געווען אָפן, געוואָלט מיר
פֿאַרטוישן אַ היים,
כ׳האָב געקעמפט מיט זיך. דאָרט איז געווען אַ דאַך און
ציכטיק־ריין.
זיי האָבן מיר אַלץ צוגעזאָגט. ביי זיי איז אַלץ אַזוי גוט
און שיין,
אָבער מיין נשמה וועט איר קיינמאָל ניט קענען
פֿאַרשטיין.

כ׳וויל דיר פרעגן, מיין הייליקער גאָט,
וואו ביסטו געווען ווען דיין פּאָלק איז געווען צו שאַנד
און צו שפּאָט?
וואו ביסטו געווען, ווען כ׳האָב דיר אַזוי געדאַרפט,
ווען אַזוי פיל מערדער האָבן זייער שווערד געשאַרפט?

ווי האָסטו זיך געקענט צוהערן צו טויזנטער קינדערס
געווײַן,
ווען די מערדער האָבן באַשלאָסן מאַכן אידן־ריין?
זיי דרייען זיך אַרום פֿראַנק און פריי,
ס׳קרענקט זיי אַז זיי האָבן ניט גענוג באַווײַזן און מיר
האָבן אויפגעבויט דאָס לעבן פון דאָס ניי.

זיי פֿאַרדריסט און גייען פון די כלים אַרויס
און פֿאַרשפֿרייטן, אַז דער אומקום פון זעקס מיליאָן איז
אַ מעשה וואָס די אידן קלערן אויס.

ברענגט אַריין אייערע קינדער און אייניקלעך אַלס מיטגלידער אין דער ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן

יום־טוב פסח אין דער ביאַליסטאָקער היים

יעדעס יאָר פאַר פסח זעען זיך זייער אָן אין דער ביאַליסטאָקער היים די גרויסע צוגרייטונגען צו דעם פייערלעכן יום־טוב. עס ווערן געמאַכט אַלע נויטיקע באַמיאונגען, אַז די איינוואוינער אין דער היים (אויף 228 איסט בראָדוועי) זאָלן זיך פילן היימיש און געניסן פון אַלעם גוטן אויף זייערע עלטערע יאָרן.

האַי־יאָר וועלן די עלטערע איינוואוינער אין דער ביאַליסטאָקער היים פּראָווען די טראַדיציאָנעלע סדרים פרייטאָג דעם 29טן, און שבת דעם 30טן מערץ 1991, אין דעם גרויסן ליכטיקן און פיינעם צוגעגרייטן עס־זאַל. עס וועלן סערווירט ווערן היימישע געשמאַקע פּסח׳דיקע מאכלים ביי די יום־טוב׳דיקע טישן און מען וועט צוזאַמען זאָגן און אויסטייטשן די הגדה.

אויך האַי־יאָר ווי דאָס איז יעדעס מאָל, וועלן די סדרים אין דער היים אָנגעפירט ווערן אויף אַ פּאַסיקן אופן.

די שיינע טראַדיציע פון מעות חיטים

די אָנפירערשאַפט פונ׳ם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן דריקט דורך דעם וועג אויס אַ האַרציקן דאַנק צו אַלע לאַנדסלייט, פריינט און מיטגלידער פון ביאַליסטאָקער צענטער פאַר אָפּהיטן די שיינע טראַדיציע און אַריינשיקן די ביישטייערונגען פון מעות חיטים, ביים גרייטן זיך צו פייערן דעם גרויסן פרייהייטס יום־טוב פּסח. דער צענטער איז שטאָלץ מיט די פילצאָליקע לאַנדסלייט און פריינט, וועלכע ווייזן אַרויס אַזוי פיל אידישע האַרציקע און הילפס־גרייטקייט ביים העלפן, דורך די מעות חיטים ביישטייערונגען, דער אינסטיטוציע מיט די איינוואוינער.

ביי דער גלעגנהייט רופט די אָנפירערשאַפט פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן די יעניקע לאַנדסלייט און פריינט, וועלכע האָבן נאָך ניט אַריינגעשיקט זייערע ביישטייערונגען, דאָס צו טאָן. עס איז אַליין צו פאַרשטיין, אַז ביי דעם איצטיקן יקרות און דאָס כסדר העכערן די אויסגאַבן אַרום דער אינסטיטוציע, מוז דער צענטער און היים האָבן נויטיקע הילף. אויב איר האָט דאָס נאָך ניט געטאָן, ווערט איר געבעטן גלייך אַריינצושיקן אייער מעות חיטים.

מיר ווינטשן אַלע ביאַליסטאָקער לאַנדסלייט און פריינט, ווי אויך כלל־ישראל, אַ פריילעכן פּסח מיט אייערע משפּחות!

אַ דערמאָנונג וועגן דעם יערלעכן מיטגליד־אָפּצאָל

די אָנפירערשאַפט פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, היים און שפּיטאָל פאַר עלטערע מענטשן, דאַנקט אַלע די מיטגלידער וואָס האָבן שוין אַריינגעשיקט זייער יערלעכן מיטגליד־אָפּצאָל פאַר 1991. אונזער אינסטיטוציע איז שטאָלץ מיט אייך, ווייל דורך דעם ווייזט איר אויך אַרויס די טריישאַפט און צוגעבונדנקייט צו אונזער גרויסער נוצלעכער און ויכטיקער פאָלקס־אינסטיטוציע.

מיר וועלן זיך גלייכצייטיק מיט אַ רוף צו די אַלע וועלכע האָבן ביז איצט נאָך ניט אַריינגעשיקט זייערע „דיוס", אַז זיי זאָלן דאָס טאָן גלייך און דורך דעם דערפילן אַ ווירדיקע פליכט. מיר בעטן אויך אונזערע מיטגלידער, אַז זיי זאָלן פאַראינטערעסירן זייערע פריינט און קינדער, אַז זיי זאָלן זיך אויך אָנשליסן אַלס מיטגלידער.

פאַרן יזכּור ליכט...

• פון חנה שטיינמאַן

אַ יזכּור־ליכט האָב איך געצונדן
צום אָנדענק פון פיל געטויטע אידן.
מיטן געשריי פון „שמע" זיינען זיי אַוועק;
מיט ציטער דערמאָן איך זיי, אין שרעק.

אויף סופיטן פון אויסגעלייַדיקטע לאַגערס.
אויף די וועגן מיט נעגל אויסגעקריצט
זיינען זייערע לעצטע ווערטער: „אידן געדענקט גוט,
נקמה נעמען פאַר אונדזער אומשולדיק פאַרגאָסן בלוט!"

„מאָנט כּסדר, רייסט איין וועלטן
מיט קללות און מיט שעלטן
דעם דייטש, וואָס האָט געשאַפן טויט אָט דאָ,
פאַר אידן, וועלכע זיינען מער ניטאָ!

מער ניטאָ?! גרינג צו זאָגן.
פאַרפיניקט אידן האָט דער דייטש מיט כל המינים פלאָגן.
מענגעלע האָט טיכטיק אויף אידן אָפּגערירט,
פאַרשידענע טויטן, אויף זיי עקספּערימענטירט.

די דייטשן זיינען איצט זיך מודה
אין מעשים, וועלכע זיי האָבן געטאָן.
פאַרברענט, פאַרגאַזט מיליאָנען קינדער;
דעם סוף פון אידן, ברענגען ווי געשווינדער.

טויט ליגן אידן, אַש און ביינער,
צווישן חרובע הייזער און פאַרברענטע שטיינער.
ניט געהאָלפן זייערע הימלריסענדיקע רייד:
פאַרשאָטן זיינען זיי געוואָרן, לעבעדיקערהייט.

קיין פאַרגעבונג, דייטש, ניטאָ פאַר אייך,
איר, בויער פון אַ פערטן נייעם רייך!
ווי בלינדע חיות בלאָנדזשעט אין אַ וואַלד,
און ווערט פאַרטויבט פון אידנ׳ס יאָמערלעכן: גוואַלד!

ביי אונדזערע לאַנדסלייט אין ישראל

● פון אריה שמיר (שמערליס), ירושלים

די יערלעכע הזכרה אין קרית־ביאַליסטאָק

דעם 28טן אויגוסט 1990 איז אין ישראל באַצייכנט געוואָרן דער 46סטער יאָרצייט פון אויפשטאַנד און אומקום פון ביאַליסטאָקער געטא. אַן איינדרוקספולע הזכרה איז אָפּגעהאַלטן געוואָרן ביי דער אָנדענק־וואַנט פון ביאַליסטאָקער געטא, אויפן שול־הויף אין קרית־ביאַליסטאָק.

אַן עולם פון אַ צווויי הונדערט לאַנדסלייט, צווישן זיי געסט פון אויסלאַנד, האָט זיך באַצייטנס פאַרזאַמלט ביים איינגאַנג. דאָס איז אַ געלעגנהייט זיך צו באַגעגענען מיט אַלטע פריינד און באַקאַנטע, אָפט מאָל אַזעלכע וואָס האָבן זיך נישט געזען יאָרן לאַנג.

די הזכרה האָט זיך געעפנט מיט אַ קאַפּיטל תהלים, געלייענט פון אָרטיקן חזן, ה׳ לענטוש, און אַ קדיש געזאָגט דורך אים מיטן אָנטייל פון גאַנצן עולם.

מיכאל פליקער, פאָרזיצער פון אָרטיקן „ועד יוצאי ביאַליסטאָק״ און אָרגאַניזירער פון אָוונט, האָט איינגעלאַדן אָנצינדן די זעקס ליכט, אין אָנדענק פון זעקס מיליאָן קדושים, די פאָלגנדע לאַנדסלייט: זלמן ירושלמי, וועטעראַן פון די ביאַליסטאָקער אין ישראל, לאַנגיעריקער פאָרזיצער פון „התאחדות יוצאי ביאַליסטאָק בישראל״, פון די איניציאַטאָרן און בויער פון קרית־ביאַליסטאָק: גיטא אַטלאַסאָוויטש־כץ, מוטער פון רמי כץ ע״ה, לעצטנס געפאַלן אין צה״ל־דינסט; יוסף כהן; חיים אָגעניוק; חיים כוואַט; דוד באַגאַן.

מיט רעדעס זיינען אויפגעטראָטן: אריה שמיר, געזעלשאַפטלעכן קינדער פון ביאַליסטאָק״ (די רעדע דרוקן מיר באַזונדער).

גרא בן־ענת האָט געריכט אויף דער טעמע: „באַציונגען פון פאָליאַקן צו אידן אין דער צייט פון דער שואה״. ער האָט אונטערגעשטראָכן, אַז ווען מיר רעדן וועגן מאַסן פאָליאַקן, די גלייכגילטיקע צו דער פאַרניכטונג, אָדער די יעניקע וועלכע האָבן צוגעלייגט פאַרברעכערישע הענט צו דעם, דאַרפן מיר אויך געדענקען די וויניקע פאָליאַקן וועלכע האָבן מיט גרויס סכנת־נפשות גערעטעוועט אידן.

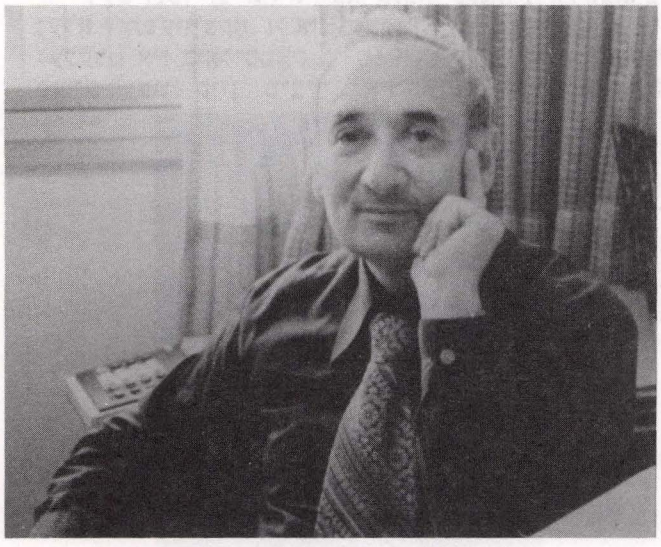
דוד באַגאַן, לעצטנס צוריקגעקומען פון זיין דריטן באַזוך אין ביאַליסטאָק, האָט דערציילט וועגן זיינע אונטערהאַנדלונגען מיט פאָרשטייער פון דער דאָרטיקער שטאָט־פאַרוואַלטונג אָפּצוהיטן דעם זכר פון אונדזער עבר דאָרט. ער האָט זיך אויך באַשעפטיקט מיט אָפּרייניקן די פאַרנאַכלאַסונג פון באַגנאָווקער בית־עולם. אויך אויפגעזענער האָבן אַ פּאַסיקן שילד אויף דער געביידע פון דער געווען זענער העברעאישער גימנאַזיע.

זלמן ירושלמי האָט גערעדט וועגן 40 יאָר ביאַליסטאָק, אַ פלאַץ וועלכן ער זעט אַלס לעבעדיקער סימבאָל אין אונדזער מדינה צום פאַראייביקן דעם אָנדענק פון אונדזער אַמאָליקן אידישן ביאַליסטאָק. מען דאַרף באַמערקן, אַז זלמן ירושלים איז געקומען און גערעדט טראָץ זיין טיפן עלטער (92 יאָר, ביז 120). ער איז טאַקע, אויפגענומען געוואָרן דורכן עולם מיט פיל וואַרעמקייט.

די דיכטערין מרים יהב (מערקע שבח) האָט פאָרגעלייענט פון אירע שאַפונגען אין עברית און אידיש אויף דער טעמע פון דער שואה און אונדזער פאַרשניטערער היימשטאָט.

אַ גרופּע פון אָרטיקע שול־קינדער האָט באַגלייט מיט ניגונים פון געטאָ־לידער.

אונדזערע פאַרלוסטן אין ישראל

פרץ בוקשטעלסקי

געבוירן אין ביאַליסטאָק 1916, געלערנט אין תחכמוני־שול, שפּעטער געענדיקט אַן אָלגעמיינע גימנאַזיע. אין 1940, אונטער דעם סאָוועטישן רעזשים, איז ער מאָביליזירט געוואָרן אין דער רויטער אַרמיי. אין 1941 קעמפנדיק אויפן פראָנט קעגן די דייטשן, איז ער שווער פאַרוואונדעט געוואָרן.

נאָך דער מלחמה באַזעצט ער זיך אין ווילנע, שטודירט און גראַדואירט עקאָנאָמישע וויסנשאַפט. האָט חתונה מיט אַ מיידל פון לענינגראַד.

אין 1960 איז ער עולה קיין ישראל מיט זיין פרוי און קינד. דאָ באַקומט ער אַ וויכטיקן פּאָסטן אין אַ פאַר־זיכערונג־געזעלשאַפט. ער אַרבעט דאָרט מיט דערפאָלג ביז צום עלטער פון 70 יאָר.

פּרץ איז אויך געווען זייער אַקטיוו אין געזעלשאַפטלעכן לעבן. מיט אַ באַזונדערער וואַרעמקייט האָט ער זיך באַציגן צו אונדזער לאַנדסמאַנשאַפט, דער ארגון יוצאי ביאַליסטאָק בישראל, וועלכער העלפט אונדז אָנצוהאַלטן דעם אָנדענק פון אונדזער פאַרשניטענער היימשטאָט. זיינע צוויי „האָביס״ זיינען געווען מאָלן און שרייבן. די לעצטע יאָרן האָט ער געדינט אַלס קאָרעס־פּאָנדענט פון דער „ביאַליסטאָקער שטימע״.

דעם 29סטן יולי 1990 איז ער געשטאָרבן נאָך אַ שווערער קראַנקייט. געלאָזט אין טיפן טרויער זיין פרוי נינאַ, זיין טאָכטער גלית ברונאָווסקי — אַ סאָציאַלע אַרבעטערין, אַן איידעם — אַן עלעקטראָניקער.

כבוד זיין אָנדענק.

אונזערע פּאַרלמענטן

צום אייבערגעבן אינעמקאָן

בעלאַ לאַנצעוויצקאַ ע"ה

דעם 17טן יוני איז אין טאָראָנטאָ, קאַנאַדע, געשטאָרבן בעלאַ לאַנצעוויצקאַ. זי איז געבוירן געוואָרן אין 1900 און געלעבט אין ביאַליסטאָק ביז 1941, ווען די רוסן האָבן זי פאַרשלעפּט קיין סיביר. איר מאַן האָט זיך דאַן

בעלאַ לאַנצעוויצקאַ

אויסבאַהאַלטן האָבן די רוסן זי אַליין פאַרשלעפּט אויף פינף יאָר.

נאָך דער מלחמה האָט זי געטראָפן איר טאָכטער מירא און זיי זענען אין 1948 אָנגעקומען קיין קאַנאַדע, וואו זי האָט אויסגעלעבט אירע יאָרן. אַחוץ איר טאָכטער מירא האָט זי איבערגעלאָזט דריי אייניקלעך און דריי אוראייניקלעך.

כבוד איר אָנדענק.

מלכה איצקאָוויטש ע"ה

דעם 5טן אַפּריל, 1990, איז אַוועק אין דער אייביקייט מלכה איצקאָוויטש. זי איז געבוירן געוואָרן דעם 15טן אַפּריל, 1915, אין ביאַליסטאָק. זי איז געשטאָרבן אין מעקסיקע, וואו די גאַנצע איצקאָוויטש פאַמיליע האָט

מלכה איצקאָוויטש

געוואוינט. זיי אַלע זענען בריטהאַרציקע שטיצערס פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים אין ניו־יאָרק.

דער ביאַליסטאָקער צענטער און היים דריקט אויס דעם טיפסטן מיטגעפיל דעם מאַן חיים איצקאָוויטש און צו די טעכטער בערטאַ, גאָלדע און שושנה, מיט זייערע פאַמיליעס.

כבוד איר אָנדענק.

טייערע מאַמע

פון מירא סאָער־לאַנצעוויצקאַ, טאָראָנטאָ

דו ביסט פון אונדז אַוועק אויף אייביק,
אין האַרצן ביי מיר וועסטו שטענדיק לעבן.
איך פיל דיין ליבע און געטריישאַפט צו אונדז אַלע,
צו זען די קינדער, אייניקלעך און אוראייניקלעך.
דאָס איז געווען דיין גרעסטע פרייד און גליק.
עס האָט מיך צעריסן דיך צו זען
אין אַזוי פיל ליידן.
מיר פעלן דיינע גוטע, געטרייע אויגן,
דיינע בליקן האָבן מיך נאָכגעפאָלגט
און מיר געזאָגט
אַז דאָס זענען מינוטן פון לעצטן פאַרגניי,
פון אַוועקגיין אויף אייביק און מיך מער ניט זען.
דער טויט האָט דיך אויסגעלייזט
פון די שרעקלעכע ליידן.
גאָט האָט דיין ריינע נשמה ביי דיר גענומען
שבת בייטאָג
און דו ביסט אַוועק אין גן־עדן,
אַזוי ווי שלמה המלך,
וועלכער איז נפטר־געוואָרן שבת.
אין דיין לעבן האָסטו קיינעם קיין שלעכטס ניט געטאָן
און איצט זענען צוויי נשמות פאַראייניקט —
דו און דיין געטרייער מאַן —
וועלכן דו האָסט קיינמאָל ניט פאַרביטן.

זלמן ירקוני (גרינשפּאַן) ע״ה

אַ געבוירענער אין ביאַליסטאָק, אין 1912. זיינע עלטערן, זונדל און מלכה (פּון דער היים ליכטנשטיין) האָבן דאָרט געפּירט אַ געשעפט פּון פּאַרשידענע הויז־אַרטיקלען, אין דער געגנט פּון סוראָזער גאַס און פּיאַסקעס.

זלמן האָט געענדיקט גוטמאַנ׳ס גימנאַזיע און געאַרבעט אַלס בוכהאַלטער. מיטן אויסברוך פּון דער מלחמה איז ער, אַלס אויסגעדינטער זעלנער, מאָביליזירט געוואָרן אין פּוילישן מיליטער. שפּעטער פּאַלט ער אַריין אין רוסישער געפֿאַנגנשאַפט און ווערט פּאַרוואָגלט אין טיף רוסלאַנד. פּון דאָרט איז ער אַרויס מיט גענעראַל אַנדערס׳עס אַרמיי און געקומען קיין ארץ־ישראל אין 1943. אַלס „אומלעגאַלער״ האָט ער געביטן זיין נאָמען און אים העברעאיזירט פּון גרינשפּאַן אויף ירקוני.

ער איז דאָרט געוואָרן דער הויפּט־בוכהאַלטער אין אַ גרויסן בוך־פּאַרלאַג און אַרויס אויף פּענסיע מיט דריי יאָר צוריק. אַ האַלב יאָר שפּעטער האָט ער אָנגעהויבן ליידן אויף אַ שווערער קראַנקהייט. טראָץ זיין שוואַכן געזונט איז ער געבליבן ביים פּולן פּאַרשטאַנד, גלענצנדן זכרון און הומאָר. דעם 23טן דעצעמבער, 1990, איז ער אויסגעלייזט געוואָרן פּון זיינע פּיינען.

זלמן האָט ניט איבערגעלאָזט קיין נאָענטע פּאַמיליע. זיינע עלטערן און אינגערער ברודער איסר — אַ באַקאַנטער פּוטבאָליסט אין ביאַליסטאָק — זענען אומגעקומען אין דער מלחמה. ער אַליין האָט קיינמאָל ניט חתונה־געהאַט.

מיר האָבן פּאַרלוירן אַ פּיינעם, אָנשטענדיקן מענטש און גוטן פרייַנד.

כבוד זיין אָנדענק!

———●———

דעצעמבער 11, 1990

טייערער מר. ריבאַלאָווסקי:

די חנוכה־שמחה איז געווען אַ זייער אָנגענעמע. דאָס עסן איז געווען אויסערגעווייניליך און דער מוזיקאַלישער פּראָגראַם איז געווען זייער שיין.

אין נאָמען פון אונדזערע מיטגלידער — די ביאַליסטאָקער ליידיס אָקזילערי — ווילן מיר אויסדריקן דעם דאַנק פּאַר געבן אונדז די מעגלעכקייט אָנצוצינדן אַ ליכט.

מיר ווינטשן אייך גוטן געזונט און אַ סך דערפּאָלג אין אייער געזעלשאַפטלעכער טעטיקייט לטובת די עלטערע מענטשן אין דער ביאַליסטאָקער היים.

מיט גרויס כבוד,

די ביאַליסטאָקער ליידיס אָקזילערי

ראָוז עקער, פּרעזידענט

הדסה ראַבינאָוויטש

געבוירן אין ביאַליסטאָק אין 1897. איר פּאָטער, פייוול ווייַנבערג איז געווען אַ באַקאַנטער באַלעבאָס און אָנגעזעענער סוחר, אין דער פּאַרב און כעמיקאַלן בראַנזשע.

אין 1920 האָט זי חתונה געהאַט מיט אביגדור ראַבינאָוויטש, אַ פּעאיקער געשעפטסמאַן פון סלאָנים. נאָך אייניקע יאָרן זיינען זיי אַריבער פון ביאַליסטאָק קיין סלאָנים, און זיך שפּעטער באַזעצט אין וואַרשע.

אין די דרייסיקער יאָרן האָבן די ראַבינאָוויטשעס

הדסה ראַבינאָוויטש

באַזוכט אייניקע מאָל ארץ־ישראל און ביי יעדן באַזוך איינגעקויפט אַ שטיקל פּאַרמעגן „ס׳זאָל זיין״. דאָס האָט זיי טאַקע צו נוץ געקומען אָנקומענדיק קיין ארץ־ישראל אין 1940.

דער מאַן אַביגדור איז געשטאָרבן אין תל־אביב אין 1953.

הדסה איז געווען אַ קלוגע און געשעפטספּאיקע פרוי, אָנגעזעען אין דער געזעלשאַפט, מיט אַן אָפענער האַנט פּאַר צדקה. זי איז געשטאָרבן אין תל־אביב דעם 29סטן סעפּטעמבער 1990, לאָזנדיק אין טרויער אירע דריי געראָטענע קינדער.

אַ טאַכטער, פּעלאַ פּאָלישוק, אַ כעמיקערין פון באַרוף, אַן אַקטיוויסט פרוי אין ירושלימער געזעלשאַפטלעכן לעבן. איר מאַן פּראָפעסאָר זאב פּאָלישוק ע״ה איז געווען אייַנער פון די גרעסטע גינעקאָלאָגן אין ישראל, געשטאָרבן פריצייטיק מיט פופצן יאָר צוריק. אַ זון, פּראָפעסאָר יוסף רביב, הויפּטווויסנשאַפטלער פון I.B.M. אין ישראל. אַ זון, אינזשינער יצחק רביב, פּאַרנעמט אַ הויכן אַמט אין ישראלס פּאַרטיידיקונגס־מיניסטעריום. צוויי שניר, אַכט אייניקלעך און פיר אור־אייניקלעך.

כבוד איר אָנדענק!

שליסט זיך אָן אַלס מיטגלידער אין ביאַליסטאָקער צענטער, היים פּאַר עלטערע מענטשן און שפּיטאָל!

אונזער אַקאַונטענט פיליפּ און טינא מעטשניקאָוו טרעפן זיך מיט קאָנגרעס-פירער

אונזער „סי-פּי-עי", פיליפּ מעטשניקאָוו, פון דער פירמע „לאָוב ענד טראָפער סי-פּי-עי", און זיין פרוי טינאַ, האָבן ניט לאַנג צוריק אויפגענומען און אָפּגעהאַלטן אַ מיטינג מיט סענאַטאָר פּעטריק מאָיניהען און קאָנגרעסמאַן דזשעימס שאָיער (ביידע דעמאָקראַטן פון ניו-יאָרק).

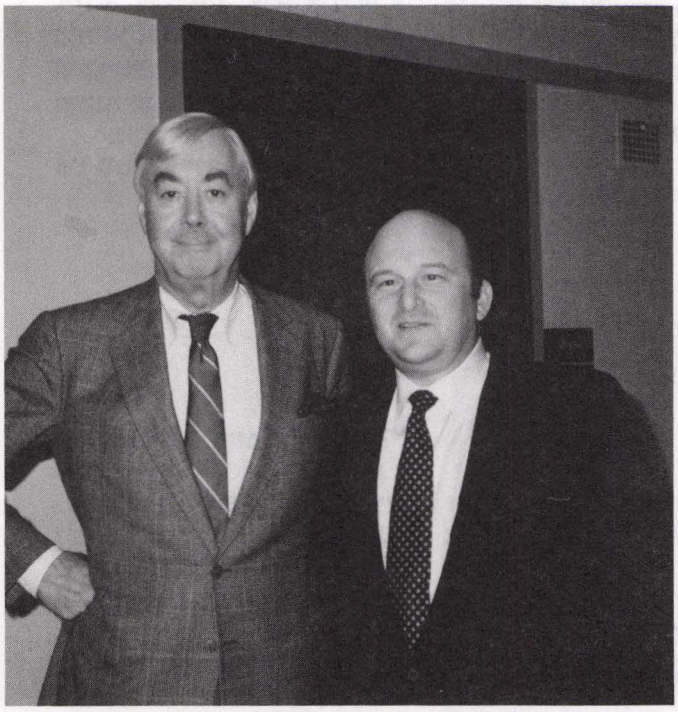
די צוויי געזעצגעבער האָבן אָפּגעגעבן אַ באַריכט צו פיל און טינאַ מעטשניקאָוו וועגן דער מלחמה אין פּערסישן גאָלף און וועגן איבערשיקן די אַמעריקאַנער „פּאַטריאָט"-ראַקעטן קיין ישראל, צו פאַרטיידיקן די אידישע מדינה קעגן די איראַקישע „סקאַד"-מיסילס.

פיליפּ האָט אויך געריידט וועגן דעם „מעדיקעיר" און „מעדיקעיד" בודזשעטן פאַר די היימען פאַר עלטערע מענטשן, ווי די ביאַליסטאָקער היים. ער האָט אונטערגעשטראָכן די וויכטיקייט פון ניט פאַרקלענערן די לעבנס-נויטיקע דינסטן פאַר די עלטערע מענטשן.

קאָנגרעסמאַן שאָיער און סענאַטאָר מאָיניהען האָבן פאַריזכערט אונזער אַקאַונטענט, אַז זיי וועלן העלפן מיט וואָס זיי וועלן קענען דער ביאַליסטאָקער היים און אירע אַקטיוויטעטן לטובת די עלטערע איינווואוינער.

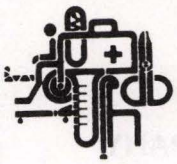

פיליפּ און טינא מעטשניקאָוו און קאָנגרעסמאַן דזשעימס שאָיער

פיליפּ מעטשניקאָוו און סענאַטאָר פּעטריק מאָיניהען

PARK SURGICAL CO., INC.

PETER A. DUBE, R.Ph.
SURGICAL - MEDICAL SALES

5001 NEW UTRECHT AVENUE
BROOKLYN, N.Y. 11219

800 633-7878
718 436-9200

(718) 948-3799

ROBERT A. ORLANDO
SAFETY AND FIRE CONSULTANTS INC.

- FIRE DRILLS & PERSONNEL TRAINING
- FIRE & SAFETY CONTROL PROGRAMS
- OSHA & LOSS CONTROL ASSISTANCE
- FIRE/DISASTER PLANS

428 PRESTON AVE. • STATEN ISLAND, NY 10312

Compliments of

Jack M. Rosenberg,
Pharm. D., Ph.d., P.C.

Mazur Bros & Jaffe

Fish Co., Inc.

232-234 Front St.

New York, N.Y. 10038-2086

"QUALITY & SERVICE FIT FOR A PRINCE"
SINCE 1923

LUMBER — PLYWOOD — FORMICA — DRYWALL PRODUCTS

WINDOWS — DOORS — HARDWARE — ROOFING SUPPLIES

404 WEST 15TH STREET NEW YORK, NY 10011
(212) 777-1150

B.J.&S. BAKERY

•

155 Division Avenue
Brooklyn, New York 11211
Telephone: **(718) ST 2-0180**

Closed On Saturdays

212-924-3241

CAPITAL SUPPLY COMPANY
Building Maintenance Supplies

•

111 Eighth Avenue
New York, N.Y. 10011

STEVEN FALCO
President

HARDWARE MART

•

244-6 W. 14th Street

New York, N.Y. 10011

OR7-5588

Ratner's
REG. U. S. PAT. OFF.

Dairy Restaurant and Bakery

CATERING FACILITIES
FOR ALL OCCASIONS

138 DELANCEY STREET
NEW YORK, N. Y. 10002

(212) 473-4810

KOSSAR'S

BIALYSTOKER KUCHEN
BAKERY, Inc.

367 Grand Street
New York, N.Y. 10002

(212) 674-9747

GARLICK FUNERAL HOMES INC. (212) 475-2050

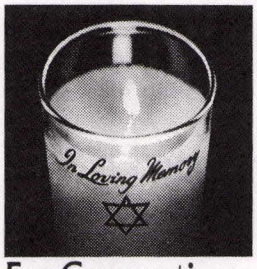
The family name and heritage, for generations, a source of strength and comfort to the Jewish community.

BRONX: 1439 Unionport Road at Parkchester (212) 892-9400
BROOKLYN: 1700 Coney Island Avenue (718) 377-4848
WESTCHESTER: 1091 Yonkers Avenue (914) 237-3300
MONTICELLO: 186 Broadway (914) 794-7474
QUEENS: 38-08 Dit-
mars Blvd. (718) 274-1050 FLORIDA: Dade County (305) 947-2229;
Broward County (305) 925-2209; Palm Beach County (305) 684-7779

RIVERSIDE-
Gramercy Chapels

152 Second Avenue
New York, New York 10003
(212) 477-6334

Charles S. Salomon Lawrence H. Schwartz

For Generations
A Symbol Of Jewish Tradition.

Continuing to maintain the high service standards of the Sigmund Schwartz, Rosenthal and Alpert families.

TEL: 718-271-5800

Senator Supply Co.
45-13 — 108TH STREET
CORONA, N.Y. 11368

STATIONERY SUPPLIES

JACK LAZEAR
SALES MANAGER

TEL: OR3-3860

M. SCHAMES & SON
DISTRIBUTORS OF
PAINT & WALLPAPER

Michael Schames

3 ESSEX STREET
NEW YORK, N.Y. 10002

COMPLIMENTS

OF

LOEB & TROPER

Certified Public Accountants

270 Madison Avenue

New York, N.Y. 10016

212-889-7880

"Full Scope Services
to the Health Care
and Not For Profit
Industry"

Raycar Fuel
Oil Co.

Div. Of
ELM-TREMONT
FUEL CORPORATION

"We Make Warm Friends"

— 2-4-6 Fuel Oil —
— Oil Burner Service & Installation —
— Gas Installation —
— Service and Parts —

66-31 Grand Avenue
Maspeth, New York 11378
718-507-8700

320 Coster Street
Bronx, N.Y. 10474

931-6000

Michael Shepard
General Manager

Compliments of

Choice Rx Center, Inc.

•

Choice Surgical Supply, Inc.

457 Doughty Blvd
Inwood, N.Y. 11696
(516) 239-3673
(516) 239-2607

S. BERTRAM INC.

Distributors of

"FRESH FARM EGGS"
DAIRY AND INSTITUTIONAL PRODUCTS

329 Greenwich Street
New York, N.Y. 10013
925-6500

---

(718) 232-0066 **(800) 258-8680**

MED-PART

Replacement Parts for All Medical Equipment

Israel Minzer

62 Avenue O
Brooklyn, N.Y. 11204

This may partially be true, if we applied a normal measuring yardstick. But here again we must measure our mutual relationship by different values.

As far as our history in America is concerned, there isn't much to complain about. But one thing is amiss in our Jewish life here. We lack a moral foundation for our existence. This moral foundation was granted us in the Diaspora 43 years ago, however, with the rebirth of our Jewish statehood and nationhood. 43 years ago this beloved child of ours was born. The midwives of the world shook their heads in disbelief and worried about its survival. Today this child grew into a mature and strong adult, feared by some, admired by many, but respected by everyone.

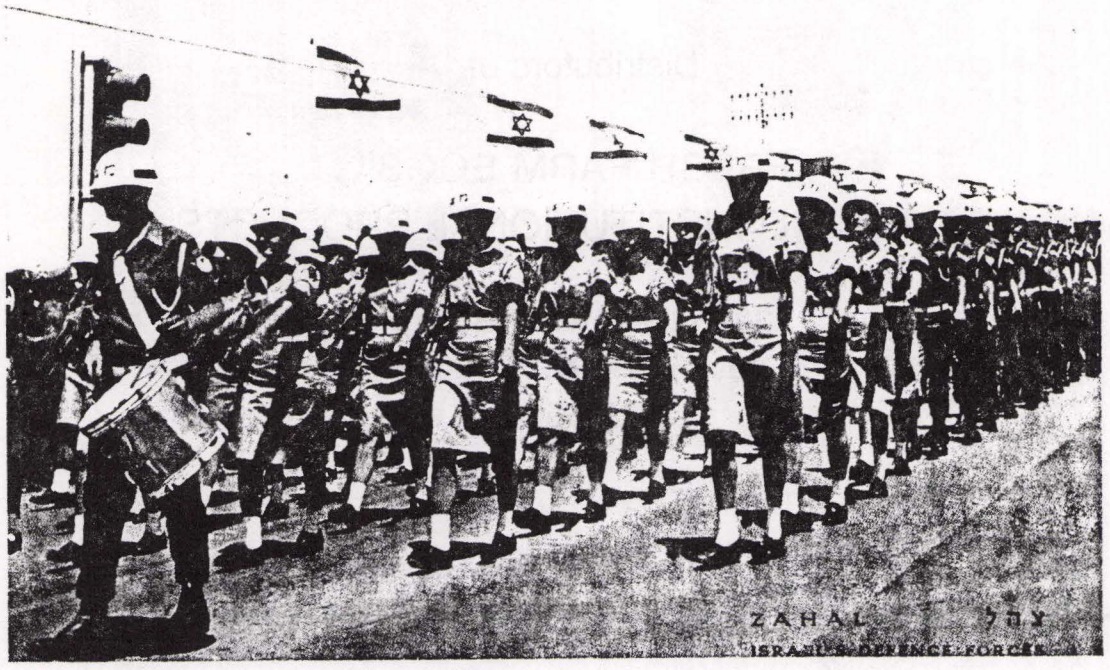
In the short span of 43 years, Israel has quintupled her population, has created the strongest military power in the Mideast, has founded hundreds of new villages and towns, has planted millions of trees, has revived thousands of acres of wasteland and transformed a desert into a blooming garden. Israel has become a place of learning for many nations and has achieved greater technological progress than any other nation in the world.

But one thing is still out of reach, and this is peace. In the short span of 43 years, Israel has fought four wars and achieved glorious victories but not peace.

As Israel approaches her 43rd birthday she is again being threatened by her neighbors and foes around the globe. Now more than ever, the country needs our help and support, material as well as moral.

On this festive occasion we pledge ourselves to do our utmost to help our brethern in Israel with all our heart, and with all our soul, and with all our might.

Deuteronom

> Be strong and of good courage, do not fear or be in dread of them; for it is the Lord your God who goes with you; He will not fail you or forsake you.
>
> *Deuteronomy 31:6*

SEEKING INFORMATION

Looking for information about M. Feigensohn of Bialystok, brother to Zelig Feigensohn who lived in Wisoko Litovsk.

Please contact

BETTY LEWIS
79 Washington Ave.
Dumont, NJ 07628
Tel. (201) 387-2215

SALUTE TO ISRAEL ON HER 43rd BIRTHDAY

● ***By Hirsh Altusky***

> Behold, I am with you and will keep you wherever you go, and will bring you back to this land; for I will not leave you until I have done that of which i have spoken to you.
>
> *Genesis 28:15*

The 43rd Anniversary of the rebirth of the State of Israel is a joyous occasion for all of us, a time of jubilation in which we once again proclaim to the whole world that

The Eternal of Israel shall not fail

Samuel 15, 29

נצח ישראל לא ישקר

שמואל, טו, כט

Once again we shall reaffirm our quality of hardheadiness and our stubborness in not giving up our eternal struggle for justice, freedom and equality. We have had a bloody history and we may G-d, forbid, have to bleed again, but there is not a power in this world that could subdue us. And the reason for this is a simple one. We are the only people in the pages of world history possessing a unique quality which cannot be destroyed by physical means. This unique quality, this unique power, is the power of spirit, given to us directly by G-d at Mount Sinai. We have transmitted to the world the principles of morality and ethics and law and order, and we have taught the world the mean-ing and sense and purpose of life on this planet.

Although our physical well-being and our physical existence may from time to time be in jeopardy or even momentarily destroyed, we have never given up hope for the betterment of mankind. This eternal hope of ours has given us strength and immunity to suffer through enslavement and deprivation, and no matter how long that suffering lasted 400 years or 2000 years our faith and hope have never left us.

> "I will restore the fortunes of my people Israel
> And they shall rebuild the ruined cities and inhabit them;
> They shall plant vineyards and drink their wines,
> And they shall make gardens and eat their fruit.
> I will plant them upon their land;
> And they shall never again be plucked up
> Out of the Land which I have given them."
>
> *Amos, IX 14-15*

Those are the everlasting words of solace spoken to us by the prophet Amos many centuries ago.

Thus is our history forever the same. Sadness and joy, Holocaust and Redemption, tragedy and heroism, Yom Hashoah and Yom Hagvurah follow each other intermittently.

And full of dramatic events and miracles are the latest episodes in the life of the Jewish people. Those events which took place in our own lifetime are probably the most dramatic of them all.

In our lifetime, humanity descended into the darkest abyss, killing off in two major and many minor wars, almost fifty million humans and in the same generation humanity reached out to the outer limits of the sky planting men and equipment on the moon, and sophisticated instruments on other planets.

In our lifetime, evil men injected phenol and other poisons into the veins of human guinea plgs in Auschwitz and in the same generation other men transplanted hearts and lungs and kidneys from one human being into another in order to prolong life.

In our lifetime, Jewish books were burned at the auto-de-fe's and in the same generation a multitude of Jewish writers and scientists received the Nobel prize.

In our lifetime, we were witness to the greatest calamity which befell our people, when Pharoah, Haman, Titus, Torquemada, the Crusaders, Chmielnicki, Petlura, bowed before the archtyrant of humanity and bestowed upon him the title of archfoe of the Jewish people and in the same generation we welcome back into the family of nations our beloved state of Israel, fulfilling a dream of 20 centuries of Jewish longings.

Many both inside Israel and elsewhere have voiced complaints against this young state of Israel. The religious Jews would like to see Israel as envisioned by the Messianic dreams, as the Nation of Priests and holy people. The socialists had hoped to achieve their idealistic world order there, and the rest of us would also have liked to see Israel develop into the model nation of the world. Many American Jews think that Israelis have somehow developed a negative attitude towards Jews in the diaspora, and that despite the great support we have given them we have recived too little in return.

arms into Saudi Arabia make the region safe? Will Syria be convinced to expel the terrorists whom it has sheltered, protected, paid, trained and armed? Will Kuwait be persuaded to lift the economic boycott of Israel? Let us remember who America's real friends are, before another Middle East arms race begins. Let us not forget that Israel is the proven, trusted ally.

more we must do to document our own fate and the story of how we rebuilt our lives.

As Jews, we have pledged "Never again." But we never meant ourselves only. For we have learned that hatred is not confined to Jews alone, that once let loose the poison spreads to others. We who came back from the pit of hell have known the cruelty of silence and indifference.

R. to L. Hirsh Altuski, Shereen Rutman (daughter of survivors), Benjamin Meed, Uri Savir (Israeli ambassador in New York), Stephen J. Solarz (member of Congress in Brooklyn), David Dinkins (Mayor of City of New York), Robert Abrams (Attorney General of New York State), Norman Salsitz

On this, the 48th anniversary of the Warsaw Ghetto uprising, we have much to remember and also much to look forward to. Within the next two years great museums will open in Washington, in Los Angeles, and here in New York, dedicated to teaching the lessons of the Holocaust that hatred must be confronted and not ignored; that the oldest form of racism is anti-Semitism; that singling out Jews as victims offers no safety for other religious, racial or ethnic minorities, or for civilization itself.

We have grave responsibilities, but little time. We have accomplished much, but there is much

On this Day of Remembrance, let us speak out and let us act so that there will never again be another Holocaust of any people of any faith or any race. This is the lesson that is part of our yet unfinished task to teach the world to be on guard so that the unthinkable should not be possible again.

Remembrance, said the Baal Shem Tov, is the secret of redemption. Let us work together, then, so that the world will remember and understand what happened to us, so that it will never happen again, to anyone anywhere.

Let us remember!

WARSAW GHETTO RESISTANCE ORGANIZATION—WAGRO AMERICAN GATHERING OF JEWISH HOLOCAUST SURVIVORS

Remarks by Benjamin Meed, *Chairman*

at the Javits Convention Center

New York City, April 7, 1991

Distinguished Guests, Ladies and Gentlemen, Fellow Survivors.

War are together again to say *Kaddish B'tzibur* to remember our past and to reaffirm the Jewish future, to assert our solidarity with the people of Israel.

We are here to remember the victims husbands separated from their wives, children torn from their parents, joined again only in death. Lovingly we recall their lives, their *mentshlekhkeyt* and their courage in the face of the brutal conditions of the ghettos, the forests and the Nazi death camps.

We meet again to tell the world that we have not forgotten how we were betrayed and abandoned by a world of indifference, that we shall never forget Auschwitz, Treblinka, Majdanek, Buchenwald, Sobibor. That we shall never forget The Warsaw Ghetto and all the ghettoes and camps saturated with Jewish blood.

Today, on the 48th anniversary of the Warsaw Ghetto uprising, on this collective remembrance day, we ask ourselves, Can it happen again?

Imagine that 50 years after the Holocaust, a dictator threatens to turn Tel-Aviv into a crematorium. The gas is German gas; the missiles are made in the Soviet Union. And were it not for The State of Israel, the nuclear weapon would have been a French nuclear weapon.

But hopefully, it will not happen again because there is Israel, and because Israel's great ally is America.

All of us saw the TV pictures during the Gulf War Jews huddling in sealed rooms, mothers cuddling frightened children, families putting on their gas masks. It was a riveting, a painful experience as we saw the Scuds flashing in the evening sky over Israel. Here was the enemy that had threatened to destroy the Jews, many of them survivors of the Holocaust with their sons and daughters and their grandchildrn.

Israel was ready and eager to attack the missile sites, held back only because President Bush asked the Israeli leaders to exercise restraint. At the same time, America took to battle. Instead of indifference there was action Operation Desert Storm. American Patriot batteries were rushed to Israel. Israeli and American soldiers worked together to shoot the Scud missiles out of the sky. The brutal dictator was defeated before he could carry out his threat to scorch the soil of Israel.

Meanwhile, in Eastern Europe, anti-Semitism is still alive. Communism has collapsed, but in its stead rightwing nationalism has taken over. But Jews are not abandoned today. Israel stands ready to receive every Jew. And our people are coming today even as they came during the Scud bombings, when their first act upon landing in Israel was to put on a gas mask.

Could there be a more dramatic demonstration of Israel's significance in the life of the Jewish people that thousands of immigrants continued to pour into a country under nightly missile attack, and that the people of Israel opened their doors and their hearts to welcome them in the face of terror from the skies?

We have watched this modern Exodus with a feeling of great pride but sadly remembered when *we* were in need, there was no Israel and the free world was closed to us. We lived in total isolation, abandoned by all, forgotten by all. Today the abandonment of the Jews is history, part of the past, not the present.

One reason for this change is that we remembered. We refused to forget or let the world forget. President Bush, his advisors and the American people understood what was at stake in the Persian Gulf, and acted to confront and to defeat the tyrant. Miraculously, the victory was swift and the casualties our forces suffered small. Today, as we honor the heroism of the American troops, and as we mourn the fallen U.S. soldiers, let us also remember who we can trust and with whom we can share American weapons. Today we know that our courageous soldiers won the war, but we have all the reasons to be concerned what the peace will bring.

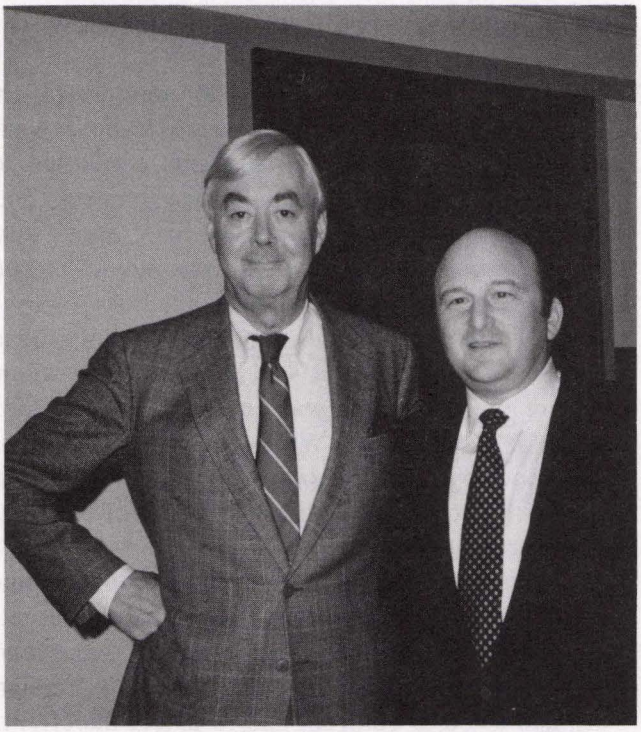
Will pouring more billions of dollars woth of

Our Accountant Philip and Tina Machnikoff Meet with Congressional Leadership

Our CPA, Philip Machnikoff, of Loeb & Troper, and his wife, Tina, recently hosted a meeting with Congressman James Schoyer (Democrat, NY) and Senator Patrick Moyniham (Democrat, NY).

Phil & Tina Machnikoff received an update of the Gulf War crisis and the U.S. Patiot Missile support for Israel. Phil emphasized to the leaders the importance of maintaining the Medicare and Medicaid budgets for nursing homes such as Bialystoker Home, without cutting back on essential services to the aged.

Congressman Schoyer and Senator Moynihan assured our accountant that they would be available to help in any efforts to support Bialystoker Home activities for the Aged.

Philip Machnikoff and Senator Patrick Moyniham

Philip and Tina Machnikoff and Congressman James Schoyer

stood that we were on our way to Treblinka, and it would be our final road.In my car, dozens of young girls committed suicide by severing their veins. I was 16 years old at the time and too fright-ened to take my own life. It was only due to chance that I remained alive, and now I had returned to Auschwitz with children from Israel.

I told them everything as I pointed out where they savagely destroyed a lart part of our People without any rhyme or reason. While in Birkenau, in the "Block" where Mengele had conducted his experiments, I suddenly heard that I am being paged.

I left the "block" and found Sam Solasz and his son standing there. Our surprise and joy were indescribable. Here were two camp inmates, two Bialystoker, who had been interred in almost all of the camps, meeting again in 1990 in Birkenau Camp, near the "Wall of the Dead." We lit candles and told Solasz's son, the young lawyer, who was travelling with his father, making a film about his experiences in the various camps.

How small the world is, We arrived from two worlds—Solasz from New York and I from Israel—and we meet accidently in Auschwitz-Birkenau. Later we met again on the air field in Warsaw, while I was seeing off my group of young people and waited for the second group to arrive from Israel. Sam Solasz and his son were travelling with the group to Israel.

We spent a short time on a long road.

At the tablet in Memory of the large Bialystoker Shul, standing from left to right: Meyer Savudsky, I, Merke Shevakh, Dorke Zavudsky and the Bialystoker Jew, Bartnovski.

Dear Friend Rybal,

The awarding of the scholarship was presented in a festive manner and an uplifted mood, with songs, humor and performances by the students, themselves.

Among the invited guests were also several who had established scholarships themselves and they awarded them to the students personally.

A pity that you weren't present, because you would have had great pleasure from it. *Your* stipend, which is in your and your wife's names, I personally awarded the student, Sarah Rubinstein. She is a young woman (25 years). She lives in Ashkelon and attends our course of education for Yiddish teachers. She is a bright student, with a fine personality and interested in her studies, and we expect to have even more joy from her.

With best wishes for you and your wife.

Professor Gershon Winer

Izaak Rybal

New York, N.Y. 10002

Bialystoker Center 228 East Broadway

Dear Mr. Rybal:

I would like the following request for information concerning my family, be published in the "Stimme".

I am seeking any information regarding the family of Nissan Spector. Nissan Spector was my grandfather. He was born in Bialystok circa 1840. He was married twice. His first wife is unknown to us. They had (?) five children. I have heard that the first family of Nissan Spector came to America (?).

His second wife was my grandmother Elka Devorah (surname unknown). She had four children: Shlomo (b. 1877); Yacov (b. 1880); Joseph (b. 1878) and my father Eliazer Yitzhak, (b. 1886).

My grandfather (Nissan Spector) owned a large bakery in Bialystok. From what I was told, my grandfather died in a fire. It was then that my grandmother decided to make aliyah to Eretz Yisroel. She came with her four small sons about 1887. They lived in Jerusalem in an area known as Machena Yehuda. They later lived in the old Yishiv Court of the Jewish Quarter. My grandmother was known as the "Rebbetzin" as she was a teacher to young Jewish girls. She was also known as a Bialystoker. She died in 1916 and is buried on the Mount of Olives. I am hoping that someone might have knowledge of this family as well as any information concerning the bakery. Mr. Rybal mentioned to me that his family bought their shabbos challe at the "The Spector Bakery." Although my grandfather died circa 1886, it is heartening to hear that there was still a bakery in 1939.

It was also mentioned, that the Spector family was related to a famous rabbi from the Bialystok area. I am presently researching this.

At the present time, we have a large family in Israel and America. However, no one can add any more information than I have offered. If anyone has any information about the family or photographs showing the bakery, please contact me.

Morris Spector
19 Wood Street
Hamden, CT 06517
(203) 288-2816 (res.)
(203) 281-6499 (bus.)
(203) 281-0316 (fax)

A SHORT TIME ON A LONG ROAD

● *By Merke Shevach* (Miriam Yahav)
Be'er Sheva

The Youth Department of the Ministry of Education in Israel sends groups of students to Poland, to learn about and see the horror of the Holocaust. These students are in the graduating classes of High School and are prepared in advance for this unusual and vital mission before they leave.

I was chosen to accompany the last two delegations last year because—I was a witness, who spent two years in the Bialystoker Ghetto and two years in the terrible labor– and death-camps. (Our transport was headed for Treblinka, but our cars were not accepted there and we were sent, together with the dead, to Lublin, to Majdanek; from there, in the frightful camp Blizhin, and later to Auschwitz.

(From Auschwitz, the murderers transferred a group of girls to the Sudetn, before the Russians had occupied the camp. I was part of this group. On May 3, 1945, when the war ended, the Russians liberated me from there.)

My mission with the students had a double purpose for me. On the one hand, I was returning to the "Hell." On the other hand, I, the miraculous survivor, was bringing Jewish children from Israel there. A miracle!

Despite the fact that, during the last few years, I have been concerning myself mostly with writing and telling of my memories of that time, it is, however, impossible to tell everything. But, every survivor must relate and thereby perpetuate all that we can remember of those terror-ridden years; not to take those memories with us to the grave. The murderers would like that. They would like to purify themselves. We, the survivors, must not help them. No. As long as we live, our holiest responsibility must be to relate to future generations all that we remember, in order that they may tell their children and children's children about it. Only in this way can the memory of the Holocaust be perpetuated.

On October 16, 1990, we left via El-Al Airlines to Poland. There we were met by buses that took us immediately to that area where once the Warsaw Ghetto was located. On the way, I told the students about Warsaw as it had once been, the grand, beautiful capitol city of Poland. It was a happy, bustling place containing tens of thousands of Jews, full of businesses, workshops, wheeling-dealing. Things cooked as in an urn. Jewish Warsaw was known throughout the world for its scholars, artists, businessmen. There was also no lack of poor people or the famous Warsaw "ganovim" (thieves).

This large, lively Jewish city today is dead and lonely, almost devoid of Jews. It would seem that the Jews, when they left, took along the happiness, the joy. Other cities, which we visited, also gave us the same impression.

The following morning we travelled to Treblinka. The road is familiar because it also leads to Bialystok. We travelled through cities and towns with familiar names, where many Jews had lived, but all that remained were memories.

In Treblinka, we searched among 17,000 stones and found mine, which was engraved: Bialystok. The color had already faded and it was difficult to read. I darkened the lettering with India Ink, lit a "yortsayt" candle and cried myself out. I felt that this stone is part of me, part of my family, my friends and my Bialystok. When I left, I hugged and kissed it, as you do when you bid loved ones farewell.

The students recited Kaddish, and when one of them sang the "El Moley Rakhmim," he and all the other students broke down. While this was happening, blue and white flags (of Israel) were flying in Treblinka. For me, this was the greatest miracle. Here we stood, three generations of Jews, in the most terrifying of death camps, paying our respects to the victims of the heinous murderers.

At the exit from Treblinka, one sees inscriptions in many languages, stating that in this place the murderers killed thousands of Jews between 1942 and August of 1943, only because they were Jews. The Jews of Bialystok were among the last to be murdered here.

From Treblinka we travelled to Tekutshin, to show the students the beautiful school which remained intact only because the Germans stabled their horses there. There I met Bartnovski, from Bialystok. He came especially to Tiktin to see me and our meeting was very moving. I wrote in the guest-book: "Jews, note the splendor of the school and you will understand then, what we have lost."

Not far from there are the three brother-graves in the forest. Here a thousand Jews from Tiktin and the surrounding area, who were shot to death by the murderers, are buried in each of the graves. There is also a monument to their memories, erected by an American couple, to mark the place.

From there we travelled to Auschwitz. In my memory I experienced my last trip from Bialystok, when the murderers led us out of the Ghetto. When our transport passed through Malkin, we under-

Overwhelmed by national pride, she emphasized Jewish spiritual fortitude in examples of resistance against Nazi oppressors in a series, culminating in her Anthology, "Sobibor: Martyrdom and Revolt," 1978. It was compiled from testimonies of participants of the uprising and supplemented by documents from the 34 trials against Nazis in which she served as resource person and witness for the prosecution.

Miriam's writings hardly suggest the range of her interests or scope of her involvement. Some imply, however, the depth of her humanity and ethic, like "Le Passage des Barbares," dedicated to the deportation and resistence of Jews (1972) or "L'Extermination des Tziganes" (1969), relating the tragedy of the Gypsies.

Miriam valued her mission more than life, overestimating her physical endurance. To the detriment of her slowly ebbing strength, she never mastered the art of unwinding. Even during her stays in Israel, she lectured on the Holocaust to groups of Israeli soldiers, students and classes of children from neighboring kibbutzim and villages.

Miriam, with her legendary commitment to Holocaust commemoration, is no more. But her selfless labor and sacrifice will be eternally remembered. Her memory is assured through the art works, documents and other memorabilia secured for Israel and now enriching the collection and archives of The Ghetto Fighters' House of Lohamei Haghetaot.

LUBA KRUGMAN GURDUS HOLOCAUST ART EXHIBIT OPENS JANUARY 6TH

An Exhibition of Holocaust Art, entitled "They Didn't Live to See...", by Luba Krugman Gurdus will be on view at the Rockland Center for Holocaust Studies from January 6th to July 31, 1991.

Dr. Gurdus, a surviving artist-witness of the Holocaust whose art works are part of the permanent collection of Yad Vashem Memorial Museum in Jerusalem, is the author of two illustrated personal accounts, "The Death Train" (Holocaust Library, 1978) and "Painful Echoes" (1986). Her art also illuminates such classics like Philip Friedman's "Martyrs and Fighters" (Praeger, 1954), John Hersey's "The Wall" (Franklin Library, 1982) and "Images of War" (Crown-Orion, 1990).

The Exhibition will be on view Sunday through Thursday 12:00 Noon — 4:00 P.M.

at the Rockland Center for Holocaust Studies

17 South Madison Ave., Spring Valley, NY 10977

OUR INSTITUTION

MOYES CHITIM

The age old tradition of "Moyes Chitim" is observed at the Bialystoker Center and Home for the Aged with as much care as our other traditions. The contributions that we receive from our generous members and friends help us to provide all the necessities for our elderly residents to joyfully celebrate the Pesach Festival.

Simultaneously, we do not overlook the needy in our community. Ready assistance is provided to all those who are in need. Importantly, we send money to our landsleit who still live in Bialystok and to Israel.

* * *

PASSOVER

Our Home for the Aged great pride in the traditional sedorim which are conducted each year by a well known cantor. This year the sedorim will be conducted on the nights of Friday, March 29, and Saturday, March 30. In our elegantly decorated dining room, the residents will gather around the festive tables, laden with wine, matzos and the traditional Pesach foods. Everyone will be given a Haggadah to participate in the time-honored ritual, reminiscent of the wonderful Sedorim they enjoyed in their own homes, not so long ago.

For all this, we express our gratitude to our many generous friends and supporters whose open-hearted contributions to our Passover campaign help to make it all possible.

* * *

MEMBERSHIP DUES

Our worthy world-famous institution is most fortunate, having so many devoted and loyal supporters who are always mindful of their annual obligation to remit their membership dues on time. To them we express our sincerest thanks and appreciation. Without this help, we would be unable to continue in our sacred work in full strength.

We respectfully ask all those who have not yet paid their membership dues to please do so at their earliest convenience. At the same time, we ask our members to help enroll new members. We are constantly in need of new recruits to keep our organization vital and ever active, to always perform greater service for our residents.

With us the Jewish situation is very complicated. A wave of anti-Semitism, which was recently sparked by the new ruler, is rampant throughout the land. It is anti-Semitism without Jews. On January 25, 1991 a letter was read in all the churches from the "Episcopat," who calls for "quiet and dialogue." With whom do they plan to conduct a dialogue in Poland? With the shadows of our martyrs? Jews outside of Poland cannot understand exactly what kind of circus is in command here. Jews remained here for several reasons, but their blood is boiling because of anti-Semitism.

I would like to do something about erecting a monument here for our sisters and brothers. February 27 marks the 50th "Yortsayt" of the Bialystoker conflagration, when more than 2,000 Jews went into eternity in the fire and smoke of the great shul. I remember that the only monument for the Bialystoker and the province was a large plaque in the Plaskover Bet-Medrash on Fienkne Street.

A fire broke out in the building of the "Bet-Hamderash" in 1987 and the plaque disappeared. I was present when it was unveiled in 1948, I believe. Perhaps in an old issue of the "Bialystoker Stimme" there might be a photograph of it? Perhaps as a result we would be successful in building the "Bet-Medrash." There is a Bialystoker Pole here, who came from England, and he would like to construct a Jewish Center-Museum in Bialystok. I would be grateful if I could receive the materials.

Another thing: In the Yageloner University in Krakow a foundation was established which is dedicated to Polish Jewry (by American Jews, of course). Perhaps the Bialystoker Center in New York would be interested in donating the "Yizkor" Book to them, or perhaps the "Album," and to send the "Bialystoker Stimme" on a regular basis? I can send you letters from the Rector of the largest University in Poland. You may also send it to my address and I shall deliver it to the University myself.

It would also be good, if someone were to come to Poland from New York, for the 50th "Yortsayt," to conduct a ceremony in conjunction with donating the materials about Bialystok to the Jewish Institute of the Yageloner University. I hope that after renewing our contacts, we will be able to do something jointly to perpetuate the memory of the Jews of Bialystok.

Become Members of the Bialystoker Center and Home for the Aged

MIRIAM NOVITCH: A LIFE DEVOTED TO REMEMBRANCE

● ***By Dr. Luba K. Gurdus***

The recent passing of Miriam Novitch, founding curator of art and director of archives at The Ghetto Fighters' House of Kibbutz Lohamei Haghetatot, closed an outstanding chapter of Holocaust commemoration. Miriam devoted her entire life to the sacred mission of commemorating the victims of the Holocaust and hoped to secure for Israel an important part of their precious legacy. Her uncommon commitment and physical endurance made her canvas the European wasteland in a relentless search of Holocaust memorabilia which she brought to her homeland.

Born in 1908 in Yurtishki, Russia, she grew up in an atmosphere of revolutionary ideals and social changes. In her youth she became an avid supporter of human rights.

During her Holocaust experience, Miriam's universal ideals gave way to a passionate attachment to Judaism, inspired by Yitzhak Katzenelson. It was Yitzhak's poetic chronicle, "The Song of The Murdered Jewish People," written in the camp and buried in her presence that imbued her survival with motivation and purpose. After liberation, Miriam, impelled by an all consuming sense of mission, returned to Vittel and dug up Yitzhak's famous threnody, permeated with love for the Jewish martyrs of the Holocaust. She vowed to devote and dedicate the rest of her life to unearthing every remnant of the Jewish tragedy and became intoxicated with the prospect of a sacred mission which she never abandoned.

With passionate enthusiasm and physical stamina, Miriam traversed Europe in a relentless search for Holocaust art, hidden by murdered artists or retrieved by their kin. Her persistence and persuasion performed miracles and in 1978 she stunned the world with a collection of Holocaust art selected from The Ghetto Fighters' Museum holdings.

The Jewish Museum in New York mounted the superb show, coined by Miriam "Spiritual Resistance" and accompanied by a comprehensive Catalogue under the same title. During this period, I met Miriam and fell under the spell of her magnetic personality. While in town, she often stayed with us, delighting my husband, Jack, with her uncommon exploits and ideas.

Shortly after liberation, Miriam wrote "The Right to a Homeland," 1946, under her assumed name "Bat Ami." She expanded the subject in "The Jewish Resistance and the Allies," 1961.

should be proud of our rich "Mame Loshn" and try to maintain it as long as we live!

My Friends: Please don't misunderstand me. I am for Yiddish, but in no way am I against Ivrit. Ivrit is our language, the language of our country, our past and our future. Our one-time "language war" has, thank G-d, long since ended. We can live in peace with both languages, without competition, as we choose.

The Yiddish poet Yosef Papiernikoff, in paraphrasing Bialik's famous poem, wrote: "Unter di Poylishe grininke beymelekh, shpiln zikh mer nisht keyn Moyshelekh, Shloymelekh" (Under the Polish green trees, play no more little Moyshelekh, Shloymelekh...) The streets of Bialystok, which once were full of these charming Jewish children and their hearty sounds, are now devoid of them as of the entire Jewish life that once existed there. Doesn't anyone ever think of this hypothetical question: "How would it have been had those children lived and matured?"

I think of this often when writing for the "Bialystoker Stimme." This is the place to mention the importance of this journal, which is circulated throughout the four corners of the world and is as a bridge between our city's sons everywhere in the world.

My primary topic here, regretfully, is to eulogize our "Bney-Ir" who pass on; many of them, before their time. In gathering and considering the material about them, my sorrow is blended with pride. What beautiful people our city produced. They are also the lucky minority to which we, too, belong. Those who left before the war, or those who miraculously survived the Nazi Hell, arrived in our country here, established homes and became useful to our people and our land.

Permit me to read a short list of those whom I recently eulogized. They are people of various spheres, whose childhood and youth were spent in Bialystok. I mention their names in their honor and ours:

Prof. Menachem Shtern, prominent historian; Prof. Sadiye Amiel, brilliant scientist; Dr. Yakov Amiel, chemist; Hillel Oldak, Commander of the Corps of Engineers in the Israeli Army; Syoma Z'kharya Shari, businessman and fine human being; and Chaim Chielnik, engineer and "kartograf."

Space does not allow me to detail their fine traits and deeds, and I hope that the families of those, whom I did not mention, will also pardon me.

In considering the sum of our losses there with sorrow and pride, as I previously mentioned, I think of the masses of Jewish children who remained there and perished in Bialystok as well as in hundreds of other cities and towns. They were a million and a half of our dear Jewish children, who were murdered so brutally by the savage beasts. How many talented, capable, educated or simply useful people they might have grown to be? How many fine Jewish homes would they have established? There is no way we can measure the extent of our loss. The tragedy is already 46 years old, but it is vital for us to remember, recount it and pass it down to future generations!

A SAD LETTER FROM POLAND

• *By EFRAIM KISSLER*
Gdansk

On January 11, 1991, Rivka Voyskovska (whose pseudonym was "Helena") was laid to her eternal rest. She was the representative of the commander of the Jewish partisan group "Foroys." In Poland, I am now the only one, the "Last Mohican," the last of the Bialystoker Underground Movement, the last participant in the Bialystoker Ghetto Uprising. This is a horrible feeling — "The last one" — What will happen after me?

But this is the way it is. My daughter, with Max Ratner's help, and may God bless him for it, was able to leave Poland and now resides in Jerusalem. She graduated from Gdansk University on September 25, 1990. Her dissertation for her Mast-er's Degree was "The Jewish World in the Galician Novels of Julian Streikovsky."

In the presence of Polish professors, doctors and masters, my daughter began her paper with the words of Julian Tuvim: "We, Polish Jews... We are a legend soaked with blood and with tears. Who knows whether it will yet not have to be written in the words of the Bible: With an iron pen and lead forever carved into the rock." (Job.)

On October 25, 1990, she left for Jerusalem to continue her studies at the Hebrew University. I have already received two letters from her, written in the "Sacred Language" (Hebrew). She is also capable of writing in beautiful Bialystoker Yiddish.

We, here, are affected by everything that occurs in Israel. My daughter tells me, however, that she is comfortable with the gas mask, and when danger threatens, everyone remains at home. Here, it is as Yom Kippur for us. But what can my wife and I do? My daughter will probably remain there and we shall finish our years here. Such is the Jewish destiny.

all over the world, we ask you kindly to supply us with all available lists of names and addresses known to you of Bialystoker living in the USA as other countries, so we can appear and contact them personal and directly.

As time is pressing on, and for the next year 1991 beginning in few days, are expected 400,000 New Olim arriving to Israel, and probably between them also tens of Families of Bialystoker, we are asking you kindly to answer us to this letter in return, and mail the requested lists of your Bialystoker, as mentioned above!

In any case, we are continuing our activity and efforts, at full speed.

On this occasion we would like to present the members of our Committee.

The Committee:
Jerushalmi, Zalman—*Honor. President*
Adler, Pinhas—*Chairman*
Etrath (Drziwak) Dow.
Flieker Michael
Dr. Yudkowski , Aaron
Kagan, Eliezer—*Australia*
Mow (Mowszowski), Leo—*Australia*
Rybal,Izaak—*USA*
Solasz, Sam—*USA*
Solel (Suchovolski), Arie
Schwarts, Leo—*Canada*

The Revis. Comm:
Dr. Citron, Tuvia
Gorfain, Asher
Lachover, Arie

Wishing you a happy and successful New Year 1991.

Sincerely Yours,

Pinhas Adler
Chairman

THE BIALYSTOKER MEMORIAL BOOK

published by our *Bialystoker Center* in New York we decided to sell the remaining small quantity of copies at a reduced price. You may now obtain this great work containing more than 700 pages in *Yiddish* and *English* $25.00, and we will forward it to you.

Please, mail check and full address to:
BIALYSTOKER CENTER
228 East Broadway, N.Y.C. 10002
Tel. (212) 475-7755

ON YIDDISH AND JEWISH CHILDREN FROM BIALYSTOK

• ***By ARYE SHAMIR,***
Jerusalem

(Speech given in Kiriat-Bialystok, August 28, 1990, at the Memorial marking the 46th Anniversary of the Uprising and destruction of the Bialystoker Ghetto.)

Dear Friends of Bialystok:

For many years we have been gathering on this sad date to remember the horrible destruction of our Yiddish Bialystok. I never found it necessary to go up on the stage to address you. Today, however, I have a reason for doing it. I want to speak to you in Yiddish. Neither you nor I have any problems with Hebrew. Then, why, Yiddish you may ask?

Firstly, I believe that if among the audience here there is even one tourist or new immigrant who does not understand Hebrew, it would be a great sin if during the evening he would not understand what we are saying. Secondly, don't we owe the Yiddish language anything? We were all born and raised in a city where the streets, alleys and court yards spoke and breathed in Yiddish. In this language children were lulled to sleep, we worked, we conducted business, we argued, we loved, sang, joked, celebrated happy occasions and mourned our dead. We did all this in our juicy Bialystoker Yiddish. There were even certain expressions and language nuances, which were invented there, which only Bialystoker can understand. Unfortunately, they will be forgotten with the passing of our generation.

Our city was rich in Yiddish cultural institutions, a fine press, schools, libraries, theaters, and what not? Even those children, who did not receive their education in the Yiddish language, absorbed the Yiddish atmosphere from their environment. Whether willingly or not, every one of them retained some of our "Mame Loshn" (Yiddish). No wonder that our city was as a fortress against assimilation and Polish snobism.

Our dear, beloved martyrs, who, before perishing in the gas ovens or by other invented destructive measures, gave out with their last human cry—in Yiddish. This in itself sanctified the language. Will it remain a holy language? Will it disappear, as the pessimists prophesy? Will it continue to live? (By the way, we are witnessing, these years, a renaissance of Yiddish in our country.) One thing is clear. We, the remaining generation of Bialystoker,

updating the "Abagnovke" Cemetery, the only remaining one of three that once were there. We have an understanding with the city board that they will replace the two doors that had been demolished and also hang up signs indicating that entry is prohibited and that vandals will be severely punished. This has already been done. Simultaneously we came to an agreement with an official company regarding work on the cemetery — to trim and destroy weeds and right monuments which have fallen over. This work was started while we were there and continues for three months under the supervision of the before-mentioned Nachimowitch, who also appointed a watchman who lives in the neighborhood and holds the keys to the doors.

There have remained a few public buildings which should be mentioned. The site of the large shul which the Nazis burned down together with 2000 Jewis martyrs is not properly marked; a suitable model-monument should be erected there.

In the basement of the Jewish hospital on Warshawska Street there is a marble plaque with the names of the officers, made at the time the hospital was renovated in 1937.

Poland of 1990 is not like the Poland of 1977. The city presidium treated us well and expressed its agreement to continue to work jointly with us. The press, too, granted a great deal of attentiveness to our activity and published stories and interviews of our visit.

The financial possibility for these efforts came from our "Landsman" Max Ratner of Cleveland, as a result of the intervention of Mr. Rybal, Director of the Bialystoker Center in New York. This Spring we hope to renew the work as far as our finances will permit.

I am looking for relatives who have descended from Bialystok with any of the following names (all may have various spellings):

Sukenick—Palter—Cohen

I will be happy to send you any information concerning these family trees if you will send me information about yours. Thank you.

Andrew S. Farber
1000 North Allen Street
Robinson, Illinois
(618) 546-5466

Become Members of the Bialystoker Center and Home for the Aged

The Volunteer Committee for absorption assistance to New Olim and their Families — ex Bialystoker and Vicinity, in Israel (*Assoc. with Irgun Bialystoker and Center*)

Address all mail to:
ADLER, PINHAS
26 Hashoftim Street
Tel Aviv 64365
Israel
Tel. 03-264405

Tel Aviv 25th Dec. 1990
To the Executive of Bialystoker Center
228-230 East Broadway
New York, N.Y. 10002

Mr. Sam Solasz—President
Mr. Izaak Rybal—Exec. Director

Dear Sirs,

On behalf of our Committee, I would like to thank you for your acceptance to withdraw the amount of 5,000 USD from the Bialystoker Irgun in Israel account, remiting them to the special account of our committee no. 330/577097/90 in Bank Leumi, Branch 816 in Tel-Aviv. We are sure sincerely, that this is a step in the right direction, hoping that you will accept additional amounts in the near future—taking into consideration the growing needs to secure basic social necessities, for the absorption of our ex Bialystoker and Vicinity townsmen, arriving now to Israel with the waves of the New Olim from USSR: streaming in the thousands every week.

Dear friends, we would like to bring your attention, that apart of your donation, we have collected till to day the amounts of over 42.000 USD. Our intention now, is to increase our future activity, including the care for all New Olim ex Bialystoker and Vicinity arriving to Israel. In this capacity we are forming a Worldwide Center. Therefore we are inviting you Mr. Solasz and Mr. Rybal, valuing the importance of your cooperation—to join us as honorable members of our Committee, which is acting on a voluntary basis, being absolutely separate and independent in all activities and responsibilities from the Irgun of Bialystoker and Vicinity in Israel, and this despite the fact that as Bialystoker caring for Bialystoker, we shall remain mutually and spiritually connected to this Irgun and Your Center.

And as our activity is based on donations from our ex Bialystoker and Vicinity townsmen spread

THE ACCOMPLISHMENTS OF THE MANAGEMENT OF THE BIALYSTOKER HOME AND CENTER

• *By Mike Kremer*

During the last six months we made certain changes in our Board of Directors which I believe is important to report.

Due to the fact that during the past years the government agencies, which control the institutions, have passed stringent laws and also made the Board of Directors responsible for the running of their institutions, several members of our Board withdrew, such as: I. Beren, B. Shuback, D. Russek. D. Mintz and S. Rogove.

Because of this, a new board was elected, which consists of the following members: Solasz, Schwecher, Dines, Krim, Kremer and Trachtenberg. It was also decided to include the younger generation and, we have received promises by persons who are interested in helping us.

Recently, a new Administrator and Medical Director joined the staff. During the past years, there has always been a problem concerning how the Home should be conducted and for that reason the Board created several new points in the By-laws, which explain the responsibility of every member with relation to the various departments of the Home, as, for example, administration: book-keeping, finances, technical problems and the relationship with the employed directors of the various departments. It was decided, that no important decisions, dealing with the management of the Home, can be made without a majority of the Board of Directors.

Now, about finances: because of the general economic situation in the country, and especially in New York, there is not enough income for the Home, and because the Home is run on a very high standard, the monies which are paid by the social security administration for patients, are insufficient, especially when the basis for the price they pay us dates back to 1983-1984, not even taking into consideration the rate of inflation.

Because of this it was decided to take every step possible to save some money by appealing to Social Security, to consider larger payments for every patient, and last month we met with the leading bookkeepers and lawyers of the organization, to determine how to implement these decisions. It was also decided to engage a new lawyer, who is better acquainted with the laws of Social Security as well as contracts with employees and their professional unions.

The fact remains, that it will be necessary to receive more financial aid from our friends here and, it possible, from our "landsleit" abroad. It must become the responsibility of every "landsman" as well as those who have relatives in the Home, to help. Our Executive Director, Izaak Rybal, will concern himself with this work.

In closing, I want to wish all our "landsleit," friends and acquaintances, a good, healthy year, from my wife Hana, our family and myself, and let't hope that the Home will continue to exist for a long time and pridefully carry the name "Bialystok."

—— • ——

BIALYSTOK, 1990

• *By David Bagon*

We are again visiting Bialystok for the fourth time since the Holocaust. We came to expedite a project of creating recognition for our great Jewish "Kehila". The Nazi murderers killed our dear sisters and brothers and destroyed dozens of Jewish institutions and public places: cemeteries, synagogues and schools, libraries etc. What they hadn't accomplished and what the survivors constructed after the war, the Poles destroyed during the years 1967-1977. Their act of vandalism suits the slogan: "Let's kill them and erase their memory." (Quotation from "Slichot for Asarah beTevet.") Our goal, as far as possible, was to perpetuate the memory of our Jewish life in our old home.

Our first step was to hang a memorial plaque on the building of the Hebrew "Gimnazie" on Senkevitch Street and celebrate its unveiling. The mayor and his assistants as well as many other officials witnessed the ceremony and gave suitable addresses. Among others, we were handed a writ, according to which the building (now a hospital) is to remain under the auspices of the one time students of the "Gimnazie."

Among those present was a Bialystoker Jew, Efraim Nachimowitch. He has now become a voluntary worker in our action to preserve what has still remained of Jewish Bialystok.

The primary concern is now to concentrate on

Molly Rybal, Izaak Rybal
Rose Solasz, Sam Solasz

of lighting seven candles: six in memory of the six million of our beloved fathers and mothers, brothers and sisters, children and friends. The seventh candle was lit in memory of the fallen Israelis, who gave their lives for our land.

The candle lighters were: Mr. and Mrs. Ben Krieger; Mr. and Mrs. Harry Feinberg; Mr. and Mrs. Eugene Hendin; Mr. and Mrs. Jack Walikoff; Mr. and Mrs. Max Golub; and Mrs. Mira Sauer's two sons, Bruce and Sid. The seventh candle was lit by Izaak and Molly Rybal and Sam and Rose Solasz.

Following the ceremony, Izaak and Molly Rybal took over the important part of the meeting — the appeal for funds. Mr. Rybal informed the audience right at the outset that every dollar is earmarked for Israel.

Dr. Barry Alter, General Secretary of the Southern Broward County Jewish Federation, explained how important it is today to have everyone contribute, whether it goes for gas masks or to rebuild what Saddam Hussein's missiles had destroyed, or to help settle in Russian Jews arriving in massive numbers, like fresh water in an arid land.

The recent commemoration proved that the Bialystoker-Grodner group in Florida grows larger with every passing year. It does not detract from the glory and importance of the Bialystoker Center in New York. It only shows, that the people are getting older and everyone reaching the point of retirement, settles in Florida because he wants to extend his life as far as possible.

Mr. and Mrs. Jack Walikoff

Perhaps it would be an idea to relocate the Bialystoker Center and Home to Florida, among the Bialystoker and Grodner and those of several other adjacent cities? Perhaps the directors and leaders would like to consider this thought.

The evening ended successfully. Twice as much as last year was raised. Let's hope for a year of good health and peace.

THE BIALYSTOKER MEMORIAL BOOK
at a Reduced Price!

In order to enable many more of our landsleit and friends to acquire the new monumental
Bialystoker Yizkor-Book

published by our *Bialystoker Center* in New York we decided to sell the remaining small quantity of copies at a reduced price. You may now obtain this great work containing more than 700 pages in *Yiddish* and *English* $25.00, and we will for-ward it to you.

Procure this great *Bialystoker Yizkor—Book*, for yourself, your children and friends while some copies are still available.

Please, mail your request for the book, and mail it to the *Bialystoker Center* with enclosed check or money order for $25.00 at the address below:

Please, mail check and full address to:

BIALYSTOKER CENTER
228 East Broadway, N.Y.C. 10002
Tel. (212) 475-7755
Att: *Mr. Izaak Rybal*

THE IMPRESSIVE MEMORIAL IN MIAMI

● *By Sol Krim*

The annual commemoration of the Bialystoker and Grodner in Florida this year took place on February 10, 1991. As in the past, so, too, this year the "Yizkor" attracted a large audience of friends who hadn't seen each other for a long time. Nevertheless, this year's Memorial was quite different.

The first speaker was Sam Solasz, President of the Bialystoker Center in New York. He told of his recent visit to Bialystok in 1990, with his younger son, Mark. He brought back with him a "Megila," which the Bialystoker Jews used in the Ghetto and which was written 100 years ago, in 1890. Its authenticity was certified in Israel, which was Solasz's next destination after visiting Poland. The case which holds the "Megila" is made of steel and was designed by a German "Snarad."

Sam Solasz

The Second speaker was Mike Kremer from Grodno, the Vice President of the Center, He gave an impressive and very moving address, which touched everyone assembled.

The next speaker was Sam Chuden, President of the Florida division. His was no ordinary speech, but a recounting of his experiences. His talk was full of fire and energy.

The entire program was well coordinated thank to Joseph Dobryman, who chaired the event. In a most professional manner he arranged the sequence of speakers, between which Cantor Burin sang suitable songs. His renditions were full of heart and "neshome."

As part of the program, three women read appropriate poetry. They were Mira Sauer from Canada, who wrote of a wonderful experience; Sarah Lew, who recited from memory; Dora Russek, who represented the Grodner Womens Division.

Mike Kremer, Izaak Rybal
Joe Dobryman, Sam Chuden

Joseph Dobryman, in his introduction, remarked that the "earth from Auschwitz to Israel is still saturated with Jewish blood." He also compared Hitler with Saddam Hussein and said that, "Today, however, we have a country and an army that is well trained and world-famous. They know what they must do and no one knows this better than Saddam Hussein." The chairman also spoke about the miracle in our times, the Russian Exodus, the thousands of Soviet Jews who emigrate to their homeland Israel every week.

Mr. Sam Chuden then conducted the ceremony

IMPRESSIVE EVENING FOR "OPERATION EXODUS" IN MIAMI

On February 2nd, 1991, an impressive evening took place at the Diplomat Hotel, organized by the United Jewish Appeal-Federation in behalf of aid for the thousands of Jewish emigrants from the Soviet Union who are now streaming to the State of Israel.

The Guest Speaker was the former Mayor of the City of New York, Edward Koch, a good Jew and great friend to Israel. He reported on his trip to Israel, where he was himself a recipient of a rock to the head hurled at him by Arabs in Jerusalem. Ex-Mayor Koch appealed to the 600 person audience, activists of South Broward County in Florida, who were present, to make even larger contributions than ever towards this purpose because the need is not greater due to the Iraqui's "Skud" missile attacks on Israel.

Dr. Alter, President of the Broward Federation, made an emotional appeal for greater funds on behalf of the Soviet immigrants in Israel.

Following him, a number of Jews of the area gave short addresses and pledged their generous contributions of from $1000 to $150,000 and the result was that more than a million dollars were raised for the project "Exodus" that evening.

Among the participants was a group of Grodner and Bialystoker friends including: Mr. and Mrs. Joseph Dobryman, Mr. and Mrs. Charles Schwecher, Mr. and Mrs. Mike Kremer, Mr. and Mrs. Max Taub, and Mr. and Mrs. Henry Hershkowitz. (Mr. Hershkowitz is the President of the Lodzer in New York).

After enjoying a light repast and refreshments, and with the strains of dance music in the air, and audience left pledging their continued support for the State of Israel and the Soviet immigrants.

L. to R. Mike Kremer, Honorary Ed Koch, Joseph Dobryman

SAMUEL PISAR — KNIGHT OF THE LEGION OF HONOR

President François Mitterrand presented Samuel Pisar with France's most prestigious peace-time decoration, the Cross of Knight of the Legion of Honor, awarded him by Decree of the French Government.

In a special ceremony held at the Elysées Palace, the French White House, on July 6, 1990 in

President François Mitterrand and Samuel Pisar

the presence of his family, friends and various dignitaries from the world of politics, culture and business, the world renowned lawyer and author was honored for his contributions to international relations, peace and literature.

In his address, President Mitterrand commended Dr. Pisar's exemplary life from the depths of degradation in the death camps to the heights of human endeavor. He singled out Dr. Pisar's best-selling books "Of Blood and Hope," and "Human Resource" and, in particular, "Weapons of Peace," written twenty years ago and whose prophetic insights have been borne out by recent events in the Soviet Union and Eastern Europe.

February 8, 1991

Dear Mr. Rybal:

As part of my Bat Mitzvah program at Temple Beth Chai of Hauppauge, I participated in "Project Mensch." This is my Temple's voluntary Tzedakah program teaching us the importance of sharing with others by giving some of what we receive for our Bat Mitzvah to charity. One of the organizations I chose to donate to is the Bialystoker Home, in honor of my grandparents,

Hannah and Mike Kremer.

Enclosed is my check for $180.00.

Sincerely,

Sharon Goldschmidt

February 25, 1991

Miss Sharon Goldschmidt

11 Stanley Place
Hauppauge, NY 11788

Dear Sharon:

On behalf of the officers of the Bialystoker Center, Home and Infirmary for the Aged, we would like to express our thanks for your generous donation of $180.00 to our institution, in honor of your wonderful grandparents.

Hannah & Mike Kremer

Your thoughtful gesture is very much appreciated by everyone here, and we are sure that your parents and grandparents are enjoying a great deal of naches. You are a credit to your family, friends, Temple Beth Chai of Hauppauge, and to the Jewish People.

We wish you Mazal Tov and may you continue to be a source of pride and naches to your family.

Sincerely yours,

Sam Solasz	***Izaak Rybal***
President	*Executive Director*

Become Members of the Bialystoker Center and Home for the Aged

always been fond of drink. But, at one of their celebrated monasteries, they also took to smoking, and the addition grew to a point where they needed to smoke during prayer. To cope with the sin, they sent off a letter to the Pope in Rome. "Holy Father," they asked, "may we be allowed to smoke while we pray?" A few days later an answer arrived threatening excommunication.

Yet, the Benedictions knew that at an adjoining Jesuit monastery, smoking had indeed been allowed during prayer. They immediately sent off a delegation to investigate. "How did you manage to obtain permission" asked the superior of the Benedictines. "Very simple," answered the superior of the Jesuits: "If you ask the correct question, you get the correct answer." "Our question was "Holy Father, may we be allowed to pray while we smoke?"

In the new spirit of freedom and reconciliation that is sweeping East and West, we ask you, Excellency, to transmit our question to your government, whose courageous struggle for independence we ardently support: "May we have our YIVO archives?"

We are not here tonight to lament the past, but to promote the revival of our cultural presence. It is a living active and dynamic presence. For example, only a few months ago *The Forward* added an English newspaper to the famous Yiddish *Forvertz*. It is an undertaking of historic significance and I was privileged to be part of it.

Yes, we are here, and our steps are heard, and we are building from the ashes.

If I may add a small footnote to history, out of the 500 odd children in my school, I am literally the sole survivor of the Holocaust. All the others have vanished from the earth along with one and a half million other Jewish children—the children who never learned, the poets who never wrote, the scientists who never discovered, the teachers who never taught, the musicians who never played. An irreparable amputation of our people, of our culture, of world culture.

Frankly, to this day I am unable to grasp the secret of my own survival. When an American tank column liberated me in a Bavarian forest not far from Dachau, I was not even sure I had survived. Yes, physically, like an animal, I managed to pump adrenaline against impossible odds and somehow endured. But physical survival was not enough. What about moral survival, spiritual survival, intellectual survival, after having been absent from a classroom, after not having held a book in my hands for six long years? How was I going to survive in these much more subtle and more important dimensions?

So a new struggle for survival had to begin, a new determination to pump the adrenaline. This time, not at Auschwitz, not a Dachau, but at Harvard, the Sorbonne, Melbourne and other great places of learning.

The sub-human earmarked to give up his life in the infernos in Europe, where Eichmann's grim reality eclipsed even Dante's imaginary vision of hell, the emaciated Untermentsch, gray as the color of the earth, was going to become a scholar and re-enter the civilized society of his fellow men.

And he would try to wreak vangeance over the past, not physically, because that seems meaningless, but through study, research, creativity. Hopefully, in this way, he would undo a small particle of Hitler's destructive work on his people, if only on the minute scale of one single human being.

This, dear friends, is the way it has always been for us Jews, throughout all the catastrophes of our history, the slavery in Egypt, the Babylonian captivity, the Roman conquest, the Spanish Inquisition, the Tsarist pogroms and the Nazi genocide. This is how we were able to endure as a people and to stand at the graves of the despots who would destroy us, physically and spiritually.

Today, as always, each and every one of us has a personal obligation to support the work of YIVO—the guardian of our heritage. It is an obligation to the past as well as to the future, to ourselves, to our children and to our grandchildren. It is an obligation that goes to the heart of our survival, as individuals and as a people.

I thank you.

(Mr. Pisar is an international lawyer and economic advisor and chairman of *The Forward*).

THE BIALYSTOKER MEMORIAL BOOK
At a Reduced Price!
In order to enable many more of our landsleit and friends to acquire the new monumental
Bialystoker Yizkor—Book
Please, mail your request for the book, and mail it to the Bialystoker Center with enclosed check or money order for $25.00 at the address below:

BIALYSTOKER CENTER
228 East Broadway, N.Y.C.
Tel. (212) 475-7755

ADDRESS BY SAMUEL PISAR HONOREE 65TH ANNIVERSARY BENEFIT YIVO INSTITUTE FOR JEWISH RESEARCH DECEMBER 3, 1990

Mr. Chairman, Friends, Ladies and Gentlemen:

Thank you for being so numerous here tonight. Thank you for being so generous to YIVO. As patrons of this great institution, you continue the work of giants, among them, Albert Einstein, Sigmund Freud and many other thinkers, writers, artists and creators of European and American Jewish culture. Your lineage is noble indeed.

I accept the immense honor you have bestowed on me tonight with both humility and pride, and still vivid memories of Vilna, the cradle of YIVO, and Bialystok, two legendary cities of Eastern Europe where so many members of my extinct family once lived and thrived.

Vilna and Bialystok were at the heart of a culturally fertile would which Sholem Aleichem and Marc Chagtall have so sensitively described and which Hitler and Stalin have so thoroughly destroyed. That world is no more. But its magical heritage lives on and today we are its custodians. I recall the electrifying words of the song of resistance we used to sing in the ghettos, death camps and forests of Nazi occupied Europe:

"We dream of the hour when the world will hear the sound of our steps—we are here"

Yes, we are here. And our steps are heard loud and clear, in the Diaspora and in Israel. At times, they are heard a little too loud. How could it be otherwise, after the massacres we have had to endure.

We also hear the steps of the Russian Jews who are massively and courageously returning to the fold of their nation. We are here physically and spiritually, and YIVO is the symbol of our presence, our values, our ethics and our mores.

YIVO testifies to our roots, our achievements, our contributions to Jewish and human civilization. It watches over the recorded treasures of our language, our literature our folklore, our song and our humor, from a rich repository of scientific self-knowledge which chronicles our past and guarantees our posterity.

Judith and Dr. Samuel Pisar

On behalf of all of us, I acknowledge and express gratitude for the eloquent words of Professor Vytautas Landsbergis who presides from Vilna over the Republic of Lithuania. For me, one of the most exiting aspects of tonight's events is the confirmation that a large part of YIVO's archives have miraculously survived the destructive designs of Hitler and Stalin. I cannot help expressing the hope that these archives will soon be reunited with the rest of the YIVO archives at its headquarters in Manhattan.

I am confident that if we raise the question correctly we will get the correct answer. To make the point in an ecumenical spirit, an apocryphal story comes to mind.

The Benedictine monks, as we all know, have

---

the hopeless battles and in carrying out various acts of sabotage and the heroic Bialystoker uprising against the Nazi murder-machine with its modern arms. We must absolutely engage the participation of our children to better and more clearly understand our past and in time to vanquish the anti-semitic venom.

The memorial meetings are not only a reminder of what had occurred in our past, it is also a lesson and a warning that we must be more united in defending our Jewish interests and maintaining a closer relationship with our country, with our land.

BIALYSTOKER MEMORIAL GATHERINGS

● ***By Leon Mendelovitch***
(From Vashlikov, now in Australia)

Year in, year out, during the month of August, the Bialystoker Landsmanshaftn (societies) throughout the world, provide their memorial meetings dedicated to the memory of the annihilated city of Bialystok, with its beautiful surrounding region of cities and towns.

The Bialystoker Landsmanshaftn everywhere, are now experiencing a decline in their activities. The reasons for it are varied, mostly connected to the physiological diminishment in the number of living witnesses, who are slowly passing into eternity. The sharpness of the horrible pictures is becoming less and less sharp in our memory. Also the number of people needing our help has decreased.

In the early post-war years, the Bialystoker community in the world energetically and loyally, in the Bialystoker tradition, mobilized every possible resource to help save the remnants of the horrible Holocaust. The centers of the Bialystoker landsmanshaftn were full of visitors, who were prepared under all circumstances, to lend a helping hand, such as to provide permits, affidavits, financial aid and to ensure a roof over their heads and income for the survivors of the tragic destruction.

Bialystok was a Jewish city which bubbled with Jewish life, tied to Jewish humanitarian traditions and with a deep belief in a better, happier tomorrow. One did not have to look for the Jewish life in a corner of a *Bet medrash*, library or a Yiddish Book. You encountered Jewish life everywhere, whether in a store while purchasing a pound of sugar, a salty herring, or while buying shirts and a pair of shoes. You found Jewish life on the broad avenues of Sienkevicha, Warshawska, to the narrow streets of Surazer, Senders and Viltche. The Yiddish language reigned in all the Jewish homes; you heard it on the streets from the strolling girls and boys, from the porters, store keepers, factory workers; at the fish market, "piaskes," fairs, as well as from doctors, lawyers, in hospitals and in the corridors of the City Board.

The industries of Bialystok, as they developed, especially textiles, wood, tanning and trade, were the products of Jewish knowledge, rapid and hard honest labor. Because of this, almost all of it, without exception, was found in the hands of Jews and ensured income for the Jewish and non-Jewish population.

Jewish manufacturers, merchants, free professions such as doctors, lawyers, engineers, pharmacists, bookkeepers, teachers and others helped to improve and beautify the Jewish life with its widespread institutions. It is impossible to count the number of organizations, institutions and others which helped conduct the many faceted activity in Bialystok with about 65,000 Jews of the national population of 92,000 people. There, too, a full activity was conducted by all political organizations, that existed then in Poland, from the extreme right — Betar, Revisionists, Agudah, Mizrachi — to all the other Zionist shadings, such as the General Zionists, Right and Left Poalei Zionists and others. In Bialystok, also the Bundist organization, with its youth groups (Zukunft, Skif) maintained many activities; the Communist organization, with its disguised chambers; professional unions and many other groups with various connections.

In Bialystok there existed a thick network of schools, gymnaziums, Yiddish, Hebrew, progressive, orthodox Talmud Torahs, Yeshivas; a strongly developed weavers' school, with their own machines and workshops, which used to produce first-class specialists. Kindergartens, libraries, choruses, musical groups, dramatic circles, theater groups that had a beautiful permanent Yiddish theater. Daily Yiddish newspapers, literary writings in Yiddish as well as in Hebrew. Many sports clubs, such as "Maccabee," "Shtern," "J.K.S." and others where the Jewish youth actively participated in all the competitions. All kinds of aid-institutions such as the "Linas Cholim," "Oze," "Linas Tsedek," "Bikur Cholim" and a broad network of lending institutions (without interest), treasuries as well as their own hospital with Jewish doctors and personnel, a public council, court of law and all religious supplementary institutions such as a Mikvah, a home for the aged, an orphan home, public kitchen and others, a network of houses of worship, old and new, "shtiblech," small synagogues, guild-"shtiblech," located on all the avenues and streets.

During the High-Holydays, in each larger court, they would organize a temporary "bet medrash" with a good "Bal Tfila." The crown of all the houses of prayer was the beautiful newly constructed shul (1913) known as the Chor-Shul, with a cantor and choir. When remembering the Bialystoker great "Chorshul," a shudder permeates our body, our awareness. How can it be, that in the 20th century, a Jewish congregation can be herded into, and burned alive, together with the shul, which was their spiritual symbol?

At our annual memorial meetings, we remember our dearest and nearest, who displayed so much courage, pride and strength, when fighting

OUR DEDICATION ON BEHALF OF THE STATE OF ISRAEL

Har Gilo Project for Israeli Soldiers

A dining room for 250 soldiers was dedicated by the Bialystoker Center and Home and Grodner Friends. A plaque was installed, and a dinner was made for the contributors.

Micha Goldman — Mayor of Kfar Tabor

Kfar Tabor — Day Care Center for 100 children. Children from the ages of 3 months through 5 years old, are left by parents at the Day Care Center where they can partake in playgroups, meals and schooling. This project was dedicated by Molly and Izaak Rybal, Executive Director of the Bialystoker Center and Home.

Kfar Tabor — A clinic was added to the Day Care Center, dedicated by Rose and Sam Solasz, President of the Bialystoker Center and Home.

Tel-Hashomer Medical Center

An operating suite consisting of 4 rooms in the new building was built by the Bialystoker Center and Home and Grodner Friends.

Tel-Hashomer Medical Center — a pavilion for handicapped children was dedicated by the Bialystoker Center and Home and Grodner Friends in honor of Hana and Mike Kremer and Sylvia and Joseph Dines, Vice Presidents of the Bialystoker Center and Home. This is a facility that takes care of 50 children, and parents are able to stay with their children throughout the day.

The Bialystoker Center and Home bought discs for the Tel-Hashomer Medical Center's cat-scan machine, in accordance with a request made by Professor Shani.

The Bialystoker Center and Home and Grodner Friends are very much involved with important projects in Israel. Israel is a very important part of our concerns.

The Bialystoker Center and Home also was instrumental in building 200 homes for Holocaust survivors in Kiriat Bialystok which is close to Al Yidei Yahud.

The Bialystoker Center and Home and Grodner Friends also donated $15,000 to the Ashkelon rest and recreation camp for Israeli soldiers from combat units.

Last year the Bialystoker Organization of Miami and Grodner Friends gave $5,000 for the relief of the Russian immigrants in Israel.

Recently the Bialystoker Organization of Miami and Grodner Friends and Vicinity, raised $11,000 for Operation Exodus in Israel. These funds were handed over to the Jewish Federation of South Broward, in Hollywood Florida.

In the near future the Bialystoker Center and Home and Grodner Friends will fund new Bialystoker immigrants in Israel with a $5,000 donation, and new Grodner immigrants with a $2,500 donation. These immigrants came from Russia.

RUBIN BINDLER'S 90TH BIRTHDAY

The honorable and highly respected friend Rubin Bindler, Honorary President of the Bialystoker Center and Home for the Aged, has recently marked his 90th birthday—"Zu Lengere Yahren." At this "G-d Blessed Age," Rubin Bindler does not take a back seat; rather he continues in his devoted service with the youthful vigor as in days of old, dating back to the founding of the Bialystoker Home.

Rubin Bindler was born in the shtetl Trestine, in the vicinity of Bialystok. Coming to America in 1910, he pursued his studies in high school. Upon graduation in 1918, Rubin joined his brother Sol in business.

He almost immediately, became active in Jewish organizational life, and was among the founders of Gonyondz-Trestiner Society. First, Rubin served as treasurer, and afterwards, Rubin was elevated to the Presidency. In both offices Rubin served with distinction. Even though, during the passage of time, the ranks of the society depleted, he did not abandon it. The members of the society are, to this day, great supporters of the Bialystoker Center and Home.

Rubin Bindler's name is writ large in the history of the Bialystoker Home. He was there at its planning and its inception. For his unyielding devotion he is highly praisedby all. At one time Rubin Bindler served as President and for a long time, has been honorary president of the Bialystoker Center and Home.

Our dear friend, Rubin Bindler, has established a tradition which is praiseworthy. In observance of his birthday, Shabbos Hagodol, instead of receiving gifts, he raises large sums of money among his relatives and friends earmarked for the Bialystoker Center and Home.

In his honor, on his 90th birthday, the Board of Directors wishes to extend hearty congratulations on this most happy occasion.

lowed in a processing plant of cotton and a factory of rubber tires.

The Chamber of American-Israel Trade was established in 1953, to strengthen the economic coopertation between America and Israel and to encourage an exchange of trade and investments. It was natural, that those among us who had begun to invest in Israel, should become active in the Chamber and work jointly with the governments of the United States and Israel to improve the climate for investments.

We began to establish branches of the Chamber of Trade throughout America and worked for laws in both countries, which would strengthen the trade. In time we were witness to great progress and especially are we proud of the agreement for free trade zones and the economic reforms which the government of Israel has undertaken. The economic politics, which leads Israel to more stable economy, is a great step forward. The years when the government interfered in the economy, established rates for foreign monetary value and control over foreign products, have ended. The new economic programs, which are being implemented by the government demonstrate that an orderly private sector is much more effective and profitable than a controlled government sector. The middle and far-reaching potential will prove dramatic and healthy for the business investors of the State of Israel and those from the United States.

When the leadership of the Chamber of Trade, several months ago, invited me to accept the "Man of the Year" honor at today's banquet, I was very happy, but I admit that I had little desire for it. I had the privilege of seeing and participating in Israel's economic growth during the past 40 years. As one who has been strongly concerned with Israel's financial stability, I worked with my colleagues in the Chamber of American-Israel Trade to help Israel, that it should not have to rely on American economic help any more. Those who worked along with the Chamber to reach a growth in the trade between these two countries, must receive their acknowledgement and therefore, I share with them the honor I am receiving tonight.

My dream is, that you will become an active partner in our mission. If you have not yet joined the Chamber of Trade, fill out the membership card, which you will find in the current issue of "Economic Horizons" and send it today to our office. Become a part of our successful history.

STRANGE WINDOWS

Just yesterday
I was a boy rushing off to school
Looking up to my second floor apartment
Seeing my mother
Smiling down
Waving goodbye
Through her casement windows
That opened like doors
to the world outside.

Jet-propelled years
Made me a man
Hurrying to work
Yet pausing to look up
To see my
Smiling Mom
Waving goodbye
Through the familiar casement windows.

When ravages of age
Fear, fantasy
Strangle-held my mother
No longer would she go to the casement windows

To wave her smiling goodbye.
Now she languishes in a hospital
That once smiling face
Now strained with pain
Not knowing or caring
That her once proud casement windows
Are now no longer there.

Glass all shattered
Torn out buy the directive
Of an unsmiling Housing Authority
Replaced with near new windows
Conventional but austere
Windows that go up and down
Not in and out
To modernize the building they say
To give it a new face.

Lost images remembered through
Strange Windows.

Bernard Gevertzman
500 B Grand Street
New York, N.Y. 10002

MAX RATNER HONORED AS "MAN OF THE YEAR"

On Tuesday, November 13, 1990, the "American-Israel Chamber of Commerce and Industry" honored our esteemed "landsman" Max Ratner as "The Man of The Year." This took place on the 37th Annual Dinner-Dance at the Sheraton Center Hotel in New York.

The special guest speaker at the Banquet was Moshe Nisim, Assistant Premier and Minister for Trade and Industry in Israel. The chairmen were: Albert Ratner, Bruce Ratner and Charles Ratner.

A large representation from the Bialystoker Center and Home, led by President Sam Solasz and Executive Director Rybal, also participated.

Max Ratner is the Chairman of the Board of "Forest City Enterprises," a real estate firm, with branches in 18 states as well as in the District of Columbia. He founded "Forest City" in 1921 as a family business and through the years it grew, constructing huge projects in Cleveland, New York, Chicago and Boston.

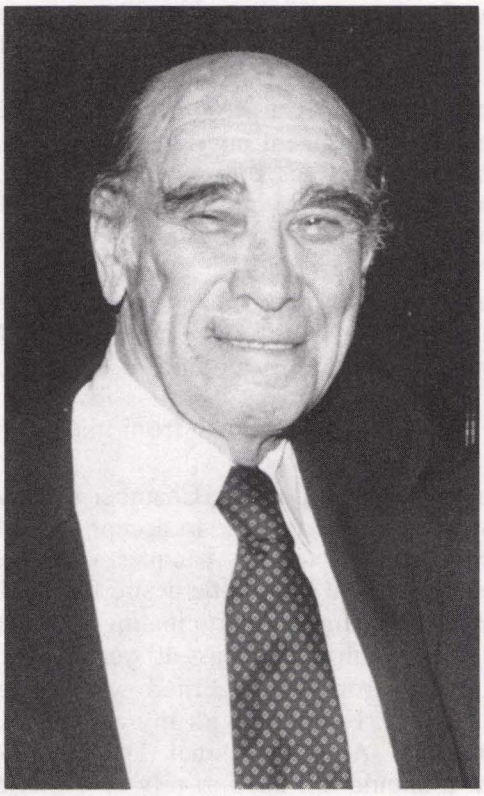
Mr. Ratner's relationship with the "American-Israel Chamber of Commerce and Industry" began at its inception in 1953. He now serves as its chairman. He was the founder and investor in a large number of firms in Israel, among them "Fruitaron," an electro-chemical industry in Acre, which employs 630 employees and which in 1989 had sales of about 118 million dollars.

Born in Bialystok, Mr. Ratner graduated the Cleveland Marshall College as a lawyer and received an honorary-doctorate from Cleveland State University in 1990. He is known as a beloved communal leader, devoted humanitarian and brilliant businessman. He devoted a great deal of time and talent to such organizations as "American Friends of the Hebrew University," The Jewish Community Federation in Cleveland, the Jewish Theological Seminary, Brandeis University, the Jewish Museum and the "Greater Cleveland Growth Association."

We bring you here the speech of the Chairman, Max Ratner:

The founder of the modern State of Israel, Theodore Herzl is known for his phrase: "If you will only want, it is no legend." His mission in life was to make this dream a reality.

We are witnesses to such successful dreamers every day. Each time, when I come to Israel, I am stunned by the economic growth which was attained there since 1948. But along with the ability to dream, the successful also possessed optimism and pragmatism. They know that their call will temporarily be disturbed, and that the government had, until recently, played too large a role in controlling the economy. At the same time they knew, that the possibility for success, whether in finding partners in business, entering a joint undertaking, or investing, has often been accomplished.

Max Ratner

In 1952, a group of Cleveland residents met in my brother Harvey's home in order to make investments in Israel. They were encouraged by Premier Levi Eshkol and Finance Minister Eliezar Kaplan to provide the capital for establishing "Electochemical Industries" ("Fruitaron") in Acre. The first investment of 3 million dollars, which was continuously increased in order to install the latest technology, was a great success. (In 1989 the firm employed 630 people and had sales of $117,849,000.00.) After this, other investments fol-

Molly and Izaak Rybal
Bialystoker Center and Home
228 East Broadway
New York, N.Y. 10002

Hi!

So sorry that you both couldn't be at dad's birthday party. It really was exceptional in every way.

We had 40 people, including his 4 grandchildren and their families, who came from Florida, New Jersey, Westchester and Illinois to share in their grandfather's nachas!!!

Son, Leonard, toasted his father lovingly, followed by each of his grandchildren. Mike Kremer then got up and also spoke of Rubin Bindler's goodness, and how he cares for people, and has always worked hard for the home.

The sun was shining when we arrived for the party, and it continued to do so in the faces of all dad's guests!

Much love and good wishes for a Zeesen Pesach to both of you.

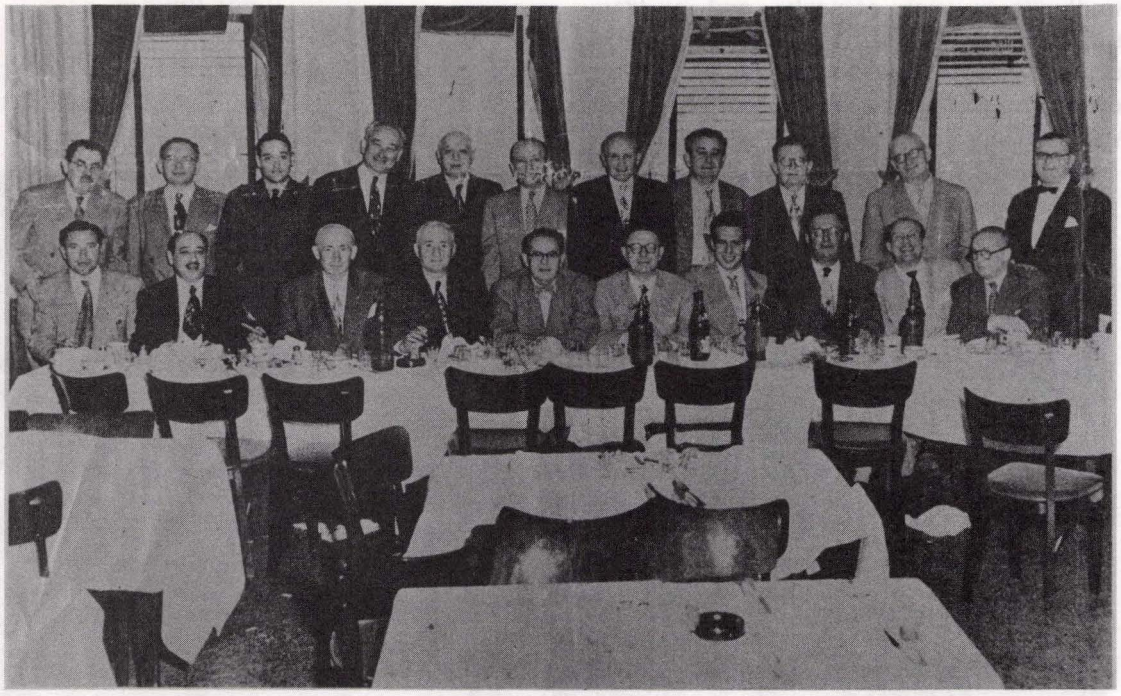
Bernice Bindler

JAY BARRY SISUN BAR-MITZVAH

Jay Barry Sisun, son of Henry and Jacqueline Sisun, and grandson of Sidney and Regina Sisun, became Bar Mitzvah on August 26, 1990 at the Kotel in Israel, with his family present.

Upon their return to Rhode Island, traditional Torah reading took place at Temple Emanu-el, followed by a reception at the Bennet Shores Beach Club.

The officers of the Bialystoker Center and Home, and Grodner Friends wish the entire family a hearty Mazal Tov. To the grandparents, Sidney and Regina Sisun, our dear friends and faithful donators, may you have much nachas.

This picture was taken 40 years ago at Moskowitz and Lupowitz 2nd Avenue and 2nd Street. The first Shabbos Hagodel dinner, picture taken by The Jewish Daily Forward. Standing left to right the 5th is David Sohn

THE 90TH BIRTHDAY CELEBRATION OF OUR HONORARY PRESIDENT RUBIN BINDLER

On Saturday, March 23 (Shabbat Hagadol), family members and friends of the Bindlers arranged a festive celebration in honor of Friend Bindler's birthday. Attending the pary were great-grandchildren, grandchildren, Mr. Bindler's sister and her family and the family of his deceased brother.

Among the guests were also Bialystoker Center Board members: Mr. and Mrs. Charles Schwecher, Mr. and Mrs. Joseph Dobriman and Mr. and Mrs. Mike Kremer.

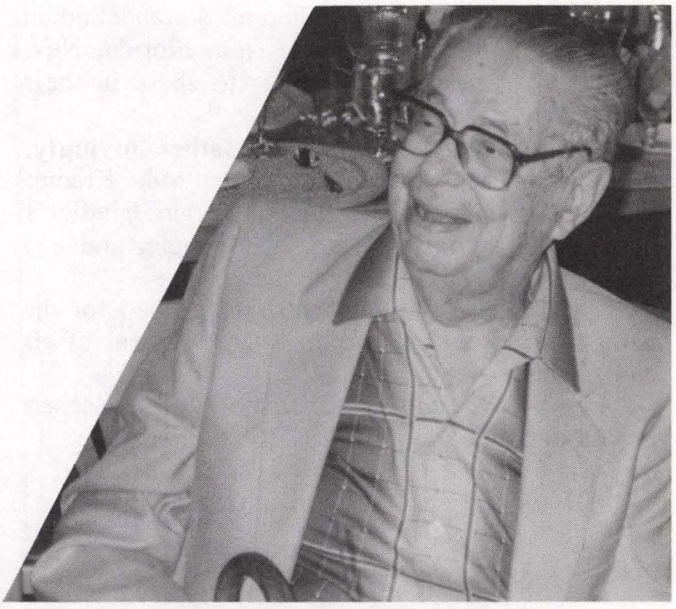
The evening took place at Martha's Restaurant in Hollywood, Florida. It was truly a joy to hear the greetings of Friend Bindler's son Lenny and the children of the Second Generation.

Friend Kremer spoke in the name of the Bialystoker Center.

The entire event was arranged by Lenny Bindler and his wife. We thank them for inviting us to this memorable unforgettable event and wish Friend Bindler many years of naches and joy from his devoted family.

In keeping with his tradition as a loyal worker for the Jewish people and for the Bialystoker Home for the Aged, Friend Bindler has seen fit to contribute all his monetary gifts to the Bialystoker Home.

Mazl Tov and best wishes from all his friends and co-workers at the Bialystoker Center.

Rubin Bindler

Mr. Bindler—center

Left: Charlie and Rose Schwecher, Hannah and Mike Kremer, Nettie and Joseph Dobryman

"shoulder to shoulder" with him. They developed and nurtured this great and well respected institution: The Bialystoker Center and Home. Building an institution is one important phase. In order to grow and to prosper it requires constant vigilance and improvement. They took the giant step to remodel the Bialystoker Home. From 1966 to 1968, they devoted their time and energy to this great project and succeeded. They developed a completely modern Home with a capacity of 95 beds. They installed all important improvements which won the full recognition of the State, as a full-fledged modern Center, nursing home and infirmary.

His close association with David Sohn and harmonious service was over a span of 20 years. Upon Mr. Sohn's demise, he was called upon by the leaders of the Home to assume the position of General Secretary, with full responsibilities. In 1971 the Board of Governors granted him the new title of "Executive Director."

He has stated that all his energies and expertise are devoted to the Bialystoker Center and Home; to his Bialystoker Landsleit, to Sheerit Hapleita; to Israel; and to Klal Isroel. He is indeed, blessed that his dear wife Molly, supports him in all his endeavors, and he is most grateful to her. Molly and Izaak have not only been active in our Center and Home, but they have also developed and completed many projects for the State of Israel. Izaak Rybal feels doubly blessed to be surrounded with men and women of valor, members of the Board of Directors, who together with him, are devoted and dedicated to the Bialystoker Center and Home, and to have a staff who serve magnificently. All this, spells the success of the organization.

Under his stewardship and initiative, and the editorship of the late I. Shmulewitz, with the great assistance and insistence of Max Ratner and Sam Solasz, they published the monumental "Bialystoker Memorial Book" in 1982. This impressive book added a worthy contribution to the growing Holocaust literature. This book has had a wide circulation, particularly among our Bialystoker Landsleit everywhere. The Bialystoker Stimme, under Mr. Rybal's editorship, appears regularly erev-Pesach and erev-Rosh Hashanah, enjoys a wide circulation and binds our people together.

For over 40 years Izaak Rybal has devoted his time, energies and life to our beloved institution. Izaak and Molly Rybal have been the pillars that supported the home all these years.

What has ensured the continuity and the ongoing excellence of the Bialystoker Home has been an uninterrupted succession of devoted people willing to volunteer much of their time, their energies and resources to ensure that everything is run properly. Our organization sees itself existing for many more years because we are fortunate in enjoying the support of new people prepared to take up the torch kindeled by their predecessors.

UNITED WAY OF NEW YORK CITY
99 Park Avenue,
New York, NY 10016-1503
(212) 973-3800

April 2, 1991

Mr. Izaak Rybal
Executive Director
The Bialystoker Center
228 East Broadway
New York, N.Y. 10002

Dear Mr. Rybal:

Just a quick note of thanks to you and your staff for your hospitality during my tour of your facilities last week. I was very impressed with the level of care and commitment exhibited by everyone I met.

Everyone at Bialystoker should feel very proud of your many efforts in making Bialystoker a home away from home for the people there. I will recommend to my accounts to take the same tour I did so that they may see the good their dollars help to generate.

I thank you for your continuing support of United Way. We are quite fortunate to have people like you and your staff among those trying to create a better world for everyone.

I look forward to working with you on this year's campaign.

Sincerely,

Deborah M. Chavis
Account Executive

BIALYSTOKER STIMME

Published by the
BIALYSTOKER CENTER & BIKUR CHOLIM, INC.
228 EAST BROADWAY • (212) 475-7755 • NEW YORK, N.Y. 10002

NEW YORK **APRIL, 1991** **No. 348**

THE DEDICATION OF IZAAK AND MOLLY RYBAL TO BIALYSTOKER CENTER AND HOME

One of the highlights of Mr. Rybal's life has been, over the years, his association and devoted service to his dear Bialystoker Center and Home, and through it, to Bialystoker Landsleit here in America, and throughout the world.

His lot has been that of all the survivors of the Holocaust, and he shares with them the unforgettable horrors of the Hitler-Nazi fiendish persecution, and the almost total extermination of our people. It is only by miracle or by mere chance, that he is among the survivors.

He witnessed the destruction of his beloved Bialystok and its Jews, among them, his family. Somehow he found himself in the uttermost parts of Russia, suffering from cold, hunger, extreme hardships. In the process of repatriation, he returned to Bialystok. All he found was the unspeakable total destruction of the Jewish community. With pain in his heart, he had to leave the city of his birth. As a "driven leaf," with uncertainty he started out on his travels. His first stop out of Bialystok was Prague, Chechosolovakia where he remained six months.

From Prague he traveled from country to country, until he finally arrived in Paris in 1946 where he remained one year. In Paris, he picked up the threads of life. He managed to get together with composer Hirshin and Dr. Juchnowecki, President of the then Bialystoker Committee. They assembled all the Ghetto songs which were sung, and Mr. Hirshin set the notes for them into compositions of music. These songs were the moral boosts for the souls of the survivors among whom they were distributed.

All this time he was in close correspondence with David Sohn of the Bialystoker Center and Home. He arrived in New York June 2, 1947. Two days later, his brother Leon Rubin, brought him to the Bialystoker Center to meet David Sohn, who received him well. Mr. Sohn told him amiably that he had waited for him for a long time to work together with him. From the start, Mr. Sohn proposed that he begin the printing of the Bialystok Album.

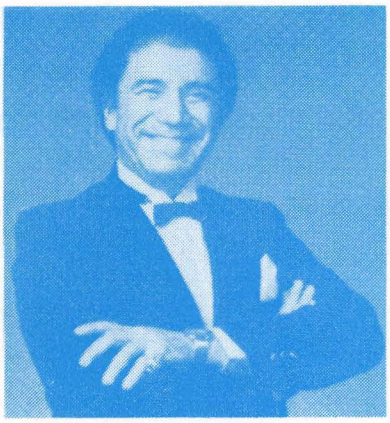

Molly and Izaak Rybal

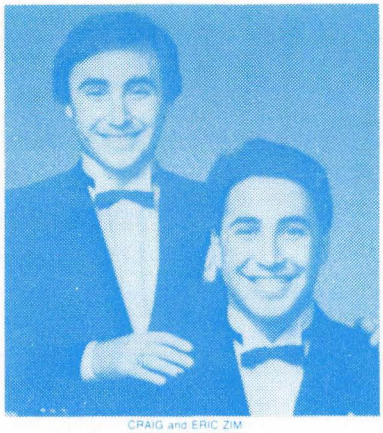
With pride in his heart, he felt privileged to have been so closely associated and identified with our dear unforgettable friend, David Sohn. His expertise in printing and practical knowledge of the trade, stood him in good stead in developing and producing the famous "Bialystoker Album" in 1951. His sentiments and unusual love for Bialystok, its people, moved him in producing this monumental "Book."

It had been his good fortune to work in close proximity with a man of great stature and geniality Mr. David Sohn, fondly referred to as "Mr. Bialystok." For twenty years Izaak Rybal worked

The Brothers Zim
presents
The Joy Series

Sol Zim
Jewish Memories

CRAIG and ERIC ZIM

Side I

I MUST SURVIVE* – 4:25
music by: Sol Zim
words by: Inga Auerbacher

PA-PA*** – 6:00
words and music by Sol Zim

NEVER AGAIN* – 3:20
words and music by Sol Zim

I STILL BELIEVE* – 4:00
music by: Sol Zim
words by: Inga Auerbacher

PARTISAN SONG** – 2:45
English words by: Sol Zim
Yiddish words by: H. Glick

Side II

Z'CHOR* – 3:45
music by: Sol Zim
words by: Inga Auerbacher

ELI ELI*** – 5:00
English words by Sol Zim

SHEYEBANE** – 2:30
words and music by Sol Zim

BIALISTOK** – 4:15
English words by: Sol Zim

ES BRENT*** – 2:45
English words by: Sol Zim

WE ARE HERE** – 3:40
music by: Sol Zim
words by: Inga Auerbacher

credits
orchestrations { Yisroel Lamm*
Peter Fish**
Bob Rieisenman*** }

SOL ZIM

I'd like to share with my many friends and listeners how this record of "JEWISH MEMORIES" became a reality. Each song on this album has a very special meaning for me. I have always bridged the generation gap by blending the **PAST** with the **FUTURE**. I sincerely hope that this album of **JEWISH MEMORIES** serves as a **LINK** between memories of the past and hope for a stronger future.

My father, **CANTOR SAMUEL ZIMELMAN z"1**, dedicated his entire life to all things Jewish. In his blessed memory, I wrote **"PA PA."** **"PA PA"** recalls my life from childhood through today – and reminds me of how my home was always an inspiration for my life as a Jew. As we all share the same basic roots and memories, you will hear in this song those nostalgic moments which will certainly strike a familiar chord in the hearts of Jews throughout the world. Yes! This is **OUR LIFE STORY!**

On this album, I have included the traditional **ELI ELI, ES BRENT** and **PARTISAN SONG.** I have personally translated the words into English to reflect a more positive tone for **TODAY'S JEWS.**

I was inspired by **INGE AUERBACHER,** a child survivor of the Holocaust, to write the music for **Z'CHOR,** which was used as the theme of the 1983 World Gathering of Holocaust Survivors in Washington. Indeed, I was privileged to sing and participate in this world gathering of Jews. Inge, who originally suggested the idea for a **"MEMORIES"** album, also corroborated with me on the songs, **"I MUST SURVIVE," "I STILL BELIEVE"** and **"WE ARE HERE."** She had asked me to put her most meaningful poetry to music. It was a delight working with this unique woman.

I have included on **"JEWISH MEMORIES"** an up-to-date interpretation of the song **"BIALYSTOK."** Bialystok was home to thousands of Jews whose families were killed or forced to leave. In fact, it was only a short distance from where my own grandfather had lived. **SAM SOLASZ,** president of the Bialystoker Home in New York, and **IZAAK RYBAL** epitomize the leadership of those who have survived and continue to cry out, **"I MUST SURVIVE – AM YISRAEL CHAI!"**

"NEVER AGAIN" is shouted by Jews throughout the world as well. It is the hope of every Jew that we will **NEVER AGAIN** permit the atrocities of a Holocaust. Only if **OUR CHILDREN** learn this truth can we, as a Jewish nation, survive! For this reason, I have written the words and music to appeal to **TODAY'S YOUTH.**

My sons, **CRAIG** and **ERIC,** have added their beautiful voices to this album to serve as an inspiration for today's youth, that they too, must be involved. It is my hope that together, the Jewish people will **REMEMBER OUR PAST** so that we may build a **STRONGER FUTURE.**

As survivors, it is truly a privilege to write these few words for our dear friend, **SOL ZIM.** In fact, it is a privilege for us all, that **SOL** has seen fit to share with us his **"JEWISH MEMORIE** and to interpret them musically in his unique style with his outstanding tenor voice.

Among his many talents, **SOL** is a fine Jewish composer. has composed many of the **NUMBER ONE HITS** on the Israel Hit Parade including **"SHEYEBONE",** which was one of the w ning songs of the 1982 Chasidic Song Festival, **"L'DOR V'DOR** and **"KAD'SHAYNU"** – all of which are sung in congregations world-over. **"AM YISRAEL CHAI"** is but one of the songs whic **SOL** has made famous while concertizing with **THE BROTHE ZIM.** On this album, he has featured an equally moving hit – **" MUST SURVIVE!"**

We can readily identify with this song as well as many of t other melodies on this **"JEWISH MEMORIES"** album. We are sure that Jews throughout the world will find similar inspiratio by listening to the vivid interpretations of **"I STILL BELIEVE," "NEVER AGAIN"** or the heart rendering rendition of **"ELI ELI."**

May we never again forget our **JEWISH MEMORIES!**

SAM SOLASZ, Pres
IZAAK RYBAL, Gen Sec
Bialystok Home Center, N

NEW CASSETTE RECORDING BY FAMOUS CANTOR SOL ZIM

The well known Cantor Sol Zim has recently issued a new cassette, of English songs, about the Jewish catastrophe, and resistance against the Nazis. Cantor Zim has perpetuated his marvelous songs especially for the youth, the new generations, so that they too shall know what happened to our people in Europe in the recent past. In this record Cantor Zim has also included special selections about our unforgettable beloved hometown, Bialystok.

Cantor Sol Zim, who is a devoted friend of the Bialystoker Center, Home and Infirmary for the Aged, has yielded the major portion of his income from his new cassette to our institution, so that it will be sold to our landsleit and friends, and the proceeds should be devoted to the activities of the Bialystoker Center and Home.

We request, therefore, that all of our friends and landsleit of Bialystok and Vicinty, should obtain this new precious cassette which is especially important for our children and grandchildren. This will also help us to provide our elderly residents with everything that they need.

The Bialystoker Center and Home for the Aged wishes to take the opportunity, in this manner, to express its heartfelt thanks to Cantor Sol Zim, to his dear wife June, and to their two talented sons, Craig and Eric, for their significant contribution to the Bialystoker Center.

The cost of the cassette is $10.00. To obtain it, please write to:

BIALYSTOKER CENTER
228 East Broadway
New York, N. Y. 10002
Phone: (212) 475-7755

דער ביאַליסטאָקער צענטער און היים פאַר עלטערע מענטשן דריקט אויך אויס דורך דעם וועג אַ האַרציקן דאַנק צו חזן סאַל זים, צו זיין ליבער פרוי, דזשון, און צו זייערע צוויי זין קרעיג און עריק, פאַר זייער וויכטיקער ביישטייערונג צום ביאַליסטאָקער צענטער.

דער פריזיי פון אַ טייפ איז 10 דאָלאַר. מיט באַשטעלונגען דאַרף מען זיך וועגן אויפן אַדרעס אויבן.

א נייער פרעסטיקער טייפ פון באַוואוסטן חזן סאַל זים

דער באַוואוסטער חזן סאַל זים, פון דעם האַליס הילס דזשואיש צענטער, קווינס, האָט לעצטנס אַרויסגעגעבן אַ נייעם פרעסטיקן טייפ מיט ענגלישע לידער, וועגן דעם אידישן חורבן און ווידערשטאַנד ביי די נאַצים. חזן זים האָט זיין וואונדערלעכן געזאַנג פאַראייביקט אויף דעם טייפ הויפטזעכלעך פאַר די נייע דורות, אַז אויך זיי זאָלן הערן און וויסן וואָס איז פאַרגעקומען מיט אונזער פאָלק אין איראָפּע אין דער ניט וועלטער פאַרגאַנגנהייט. אין דעם טייפ האָט חזן זים אויך אינגעשלאָסן ספּעציעלע לידער וועגן אונזער אומפאַרגעסלעכער אַמאָליקער טייערער היים־שטאָט ביאַליסטאָק.

חזן סאַל זים, אַלס גוטער פריינט פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער, היים און שפּיטאָל פאַר עלטערע מענטשן, האָט איבערגעגעבן אַ גרעסערע צאָל פון זיין נייעם טייפ צו אונזער אינסטיטוציע, כדי דאָס זאָל פאַרקויפט ווערן צו אונזערע לאָנדסלייט און פריינט, און דער אינקונפט פון דעם זאָל זיין פאַר די אַקטיוויטעטן פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים.

מיר בעטן דעריבער אַלע אונזרע ביאַליסטאָקער און פון אומגעגנט לאָנדסלייט און פריינט איינצושאָפן זיך דעם נייעם פרעסטיקן טייפ, וואָס איז ספּעציעל וויכטיק פאַר די קינדער און אייניקלעך. דאָס וועט אויך העלפן באַזאָרגן די עלטערע איינוואוינער אין אונזער אינסטיטוציע מיט אַלעם נויטיקן.

BIALYSTOKER STIMME

Published by the

BIALYSTOKER CENTER & BIKUR CHOLIM, INC.

228 EAST BROADWAY • (212) 475-7755-7756 • NEW YORK, N.Y. 10002

NEW YORK **APRIL, 1991** **No. 348**

WE GUARD OUR INHERITANCE

Dear Friends,

As you know, we guard our great inheritance, our institution, the Bialystoker Center and Home.

I invite all the Bialystoker, Grodner and friends of the cities and towns, which are close to Bialystok, both geographically and spiritually, who share a mutual sentiment towards our institution, not only because it is the only one remaining, after the Nazi-destruction, which stands as a column, as an eternal memento of our hometown; and not only because we renovated our lobby which leads to the Center; and not because we installed air-conditioners in every room; and we have our own department to test the hearing of our residents; and new kitchen improvements. No, we invite you, because we would like you to see how we run our Home and care for its residents. We will lead you from floor to floor, answer all your questions, but we would like you to come and see for yourself, with your own eyes, just why we need your help.

The Home has 95 beds. It is always in financial distress because, as you know, the city pays only 80 percent. The remaining 20 percent is covered by the Center. Until recently, this was no problem, but for the past year, it has become very difficult, because the Center does not receive the same amount of help from our friends as it did in the past. We get less – but the Home needs more. So, we are appealing to you, dear friends, for your help.

It is already about 4-5 years since we have arranged any kind of event which would bring in a large sum of money for the Home. Today, however, if we were to plan even the smallest kind of event, it would take a great deal of labor and money, as the hotels we used are now very expensive.

For that reason, the executive board has decided to send a letter to every member and friend of the Bialystoker Center and Home and simply request that each one contribute as much as he can. The Bialystoker Home for the Aged must continue to exist!

Please accept my personal appreciation for your help, in advance.

Sincerely yours, **Sol Krim**

מיר היטן אָפּ אונדזער היים

חשובע פריינט,

ווי איר ווייסט היטן מיר אָפּ אונדזער גרויסע ירושה, אונדזער אינסטיטוציע, דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים.

איך פֿאַרבעט אַלע ביאַליסטאָקער, גראָדנער און פריינט פון שטעט און שטעטלעך וואָס זענען נאָנט צו ביאַליסטאָק, געאָגראַפיש און גייסטיק, וואָס האָבן אַ געפיל פֿאַר אונדזער אינסטיטוציע, נישט נאָר ווייל זי איז די איינציקע געבליבענע נאָך דער נאַצי־פֿאַרניכטונג, וואָס שטייט ווי אַ זייל, ווי אַן אייביקער זכר נאָך אונדזער היימשטאָט; און נישט ווייל מיר האָבן אַריינגעשטעלט עיר־קאָנדישאָנס אין יעדן צימער; און מיר האָבן אַן אייגענע אָפּטיילונג צום אויספֿרובירן דעם הער־אַפּאַראַט פון מענטשן; און נייע קיך־מכשירים.

מיר לאָדן אייך איין, ווייל מיר ווילן איר זאָלט זען ווי מיר פירן אַן מיט דער היים און אירע אייגנווואוינער. מיר וועלן אייך פירן פון שטאָק צו שטאָק, ענטפערן אויף אייערע פֿראַגן. קומט און זעט, און דאָס וועט מאַכן אונדזער אָרבעט גרינגער, ווייל איר וועט אַליין זען מיט אייערע אייגענע אויגן פֿאַרוואָס מיר דאַרפן אייער הילף.

די היים האָט 95 אייגנווואוינער. זי איז שטענדיק הינטערשטעליק פינאַנציעל, ווייל ווי איר ווייסט צאָלט די שטאָט 80 פֿראָצענט. די אָנדערע 20 פֿראָצענט גיט דער צענטער. ביז נישט לאַנג צוריק איז עס נישט געווען קיין פֿראָבלעם. אָבער אין דער לעצטער צייט איז עס זייער שווער, ווייל דער צענטער קריגט נישט די הילף פון אונדזערע פריינט ווי פריער. מיר קריגן ווינציקער און די היים דאַרף מערער. וועגן מיר זיך צו אייך, ליבע פריינט, אַז איר זאָלט העלפן אויסהאַלטן די היים.

עס איז שוין 4־5 יאָר ווי מיר האָבן שוין נישט געמאַכט קיין אונטערנעמונג וואָס זאָל אַריינברענגען אַ גרויסע סומע געלט פֿאַר דער היים. אָבער היינט צו מאָכן אפילו די קלענסטע אונטערנעמונג, איז פֿאַרבונדן מיט אַ סך אָרבעט, און אַ סך געלט, ווייל די האָטעלן וואָס מיר פלעגן נוצן זיינען זייער טייער.

האָט די פֿאַרוואַלטונג באַשלאָסן אַרויסצושיקן בריוו צו יעדן מיטגליד און פריינט פון דעם ביאַליסטאָקער צענטער און היים און פשוט בעטן אַז יעדער איינער זאָל אַריינשיקן וויפל ער קען. די ביאַליסטאָקער היים מוז עקזיסטירן!

איך פערזענלעך דאַנק אייך פֿאַרויס.

סאָל קרים